



CIVIL SZEMLE

Szerkesztőbizottság/Editorial Board

Balázs László, Csongor Anna, Kákai László, Nagy Ádám, Németh István,
Nizák Péter, Rajcsányi-Molnár Mónika

Tanácsadó testület/Advisory Board

Dr. habil András, István, Rector, Dunaújváros University
Prof. Dr. Bögre, Zsuzsanna, University professor, Pázmány Péter University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute of Sociology
Dr. hab., Prof. Grzegorz Makowski, SGH Warsaw School of Economics
Prof. Marbán Gallego, Vicente, Senior lecturer at University of Alcalá. Madrid, Spain
Prof. Komlos, John, Professor Emeritus, Ludwig-Maximilians University, Germany
Dr. Marshall, Miklós, formerly CEO of CIVICUS, deputy managing director of Transparency International
Prof. Mişcoiu, Sergiu, Professor of Political Science, Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
Dr. Nárai, Márta, Associate professor, Széchenyi University, Department of Social Studies and Sociology
Péterfi, Ferenc, Senior Advisor of The Hungarian Association of Community Development
Prof. Premović, Marijan, Full Professor, Study Program for History, Faculty of Philosophy, University of Montenegro, Montenegro
Dr. Sebestény, István, Senior Advisor, Central Statistical Office, Department of Social Services Statistics
Strečanský, Boris, Institute of European Studies and International Relations, Faculty of Social and Economic Sciences, Comenius University, Bratislava, Slovakia
Prof. Taranu, Andrei PhD, Deputy Dean of Faculty of Political Science, National University of Political Studies and Public Administration

A jelen lapszám szerkesztői/Editors of this issue:

Béres-Áfra Zsuzsa és Pánovics Attila

Felelős szerkesztő/Executive Editor
Lapigazgató/Managing Editor
Szerkesztők/Editors

Nagy Ádám
Németh István
Bácsa-Bán Anetta, Balogh Péter,
Béres-Áfra Zsuzsa, Gerő Márton, Glied Viktor,
Pánovics Attila, Tóth Péter

Technikai szerkesztő/Technical Editor Duma Attila

CIVIL SZEMLE ALAPÍTVÁNY – DUE Press

www.civilszemle.hu

1137 Budapest, Pozsonyi út 14.

Tel/fax: (+36-1) 221-8099

E-mail: civilszemle@gmail.com

2401 Dunaújváros, Táncsics Mihály utca 1/A

Tel: (+36-25) 551-100

E-mail: duepress@uniduna.hu

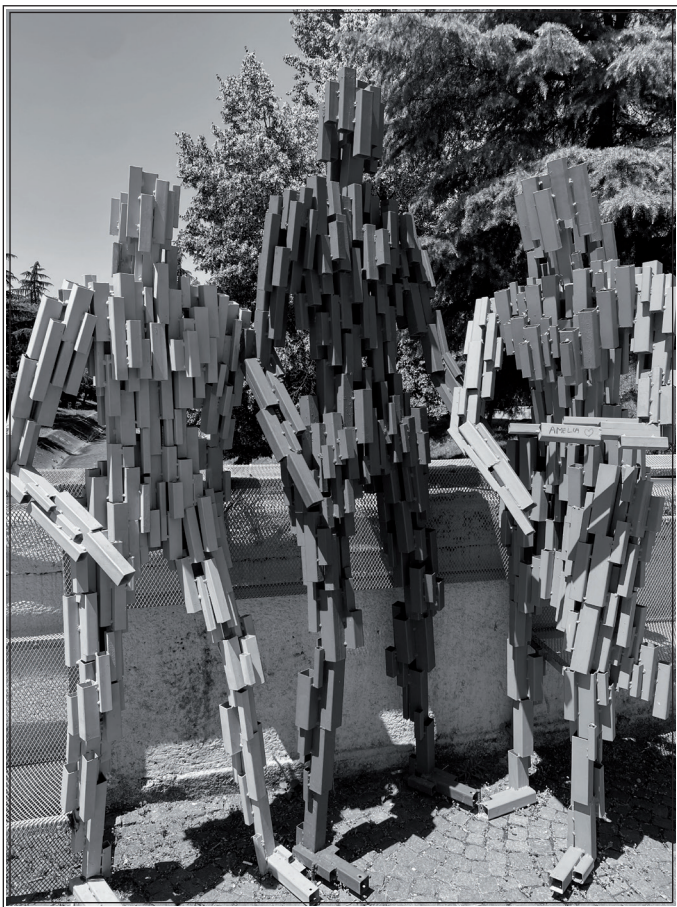
Felelős kiadó: Nizák Péter kuratóriumi elnök – Németh István igazgató

Készült a HTSArt Nyomdában

Felelős vezető: Halász Iván

ISSN 1786-3341

■ Szabó Balázs–Erőss Ágnes: SZABADTÉRI TŰNTETÉSEK BUDAPESTEN 2010–2022 KÖZÖTT	5
■ Muzaffer Akdoğan–Onur Akdoğan: THE IMPACT OF THE JULY 15 COUP ATTEMPT ON CIVIL SOCIETY IN TÜRKIYE: AN ASSESSMENT FROM THE EUROPEAN UNION’S PERSPECTIVE	27
■ Bushra AL Hammadi: NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AND CIVIL SOCIETY IN OMAN	49
■ Veöreös András: A SZAKMAI CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE A MAGYARORSZÁGI MŰEMLÉKVÉDELEMBEN	65
■ Zsolt Péter: A HELYI MÉDIA FEJLŐDÉSI LEHETŐSÉGEI	83
■ Ahmet Küçük: DIGITAL TOOLS AND CIVIC PARTICIPATION: CONTRASTING MODELS OF CIVIL EMPOWERMENT IN DECIDIM AND CHINA’S SCS	95
■ Fotó/Photos Németh István Péter Tr.	borító, 4, 26, 48, 64, 82
■ Authors	II4



Fotó/Németh István Péter

SZABADTÉRI TŰNTETÉSEK BUDAPESTEN 2010–2022 KÖZÖTT*

Szabó Balázs–Erőss Ágnes

Bevezetés

Az állampolgárok aktivitása definíció szerint kiemelkedően fontos eleme a civil társadalom működésének. Arató megfogalmazásában: „A modern civil társadalmat az állampolgári kezdeményezés és az önmozgósítás változatos formái hozzák létre és a társadalmi differenciálódást stabilizáló jogrendszer, mindenekelőtt az alanyi jogok intézményesítik.” (Arató 1992: 55) A komplex társadalmi szükségletek kezelése, az értékek és érdekek kifejezésre juttatása, érvényesítése és védelme sok különböző módon történhet, abban a társadalmi aktivizmus spontán formái és a civil társadalom intézményesült szervezetei egyaránt szerepet játszanak.

Ez a szerepvállalás időben és térben éppúgy változó, mint ahogy a civil társadalom „informális, nem formalizált és formalizált közösségei” (Nagy–Nizák–Vercseg 2014: 18) közötti munkamegosztás is. Ez felveti a kérdést, hogy a jogállam leépítése, az alanyi jogok megnyirbálása hogyan és milyen mértékben érinti a civil társadalom különböző szegmenseit; az intézményesült civil társadalom mozgásterének sokat emlegetett szűkülése (Anheier–Lang–Toepler 2020) beindítja-e a társadalom védekező mechanizmusait, kiváltja-e a tiltakozó mozgalmak felerősödését.

A 2010-es évek elején a civil szféra Magyarországgal foglalkozó kutatói, szakértői és gyakorlati szakemberei egyaránt valószínűnek tartottak egy ilyen „részvételi fordulatot” (Ágh 2016). Szabó Máté egyenesen „ellenzéki reneszánszról” beszélt (Szabó 2014), annak a lehetőségéről, hogy a hagyományos tiltakozási formák mellett (ismét) megjelenik az állampolgári engedetlenség és a bázisdemokratikus formák keresése.



Egy interjúkon alapuló nemzetközi kutatásból az is kiderült, hogy a civil vezetők és szakértők reményei egybeestek a kutatói várakozásokkal (Meyer et al. 2017). A megkérdezettek láttak esélyt arra, hogy az autokratikus tendenciák és az intézményesült civil szervezetek érdekérvényesítő tevékenységét akadályozó kormányzati intézkedések ellenében megerősödnek az alulról szerveződő civil mozgalmak, a civil aktivitás nem lehetetlenül el, csak elmozdul az alacsonyabb, helyi szintek és az informális szféra irányába.

Az autoriter tendenciák civil társadalomra gyakorolt hatását és az illiberális rendszer kiépülésére adott civil válaszokat (ezen belül a tüntetéseket) számos ország kutatói több különböző módszerrel vizsgálták. Az utóbbi másfél évtizedben nagy számban születtek a tágabb összefüggések feltárására törekvő elméleti írások, gyakorlati tapasztalatokra és személyes percepciókra alapozott elemzések, esettanulmányok, hatósági adatokból kiinduló és interjúkutatások. Számos elemzésnek része volt, egy-egy részterületen fókuszba is került az időbeli összehasonlítás, de a tüntetések hosszabb idősoron alapuló empirikus vizsgálatára nem került sor.

Ezt a hiányt próbáltuk enyhíteni az illiberális fordulatot követő három kormányzati ciklus (2010–2022) alatt lezajlott budapesti tüntetésekről szóló sajtóbeszámolók feldolgozásával. A köztéri tüntetések egyes adatainak – egyebek között időpont, helyszín, célkitűzés, résztvevők becsült száma – elemzésével, hosszabb idősort vizsgálva arra kerestük a választ, hogy hogyan alakul az alulról szerveződő kormányellenes tüntetések száma, milyen témák érdekében vagy intézkedések ellen indul tüntetés, és mindezek idősoros elemzése vajon megerősíti-e azt a feltetelezést, hogy az autoriter tendenciák kiépülése hozzájárul az alulról szerveződő civil szféra erősödéséhez.

Az adatokból kirajzolódó tendenciák vizsgálata mellett arra is kísérletet teszünk, hogy empirikus eredményeinket összevessük a korábbi és a párhuzamosan zajló kutatások megállapításaival. Ennek érdekében az első fejezetben összefoglaljuk a hazai és régiós szakirodalom témánk szempontjából releváns tanulságait, következtetéseit, és ezek figyelembevételével fogalmazzuk meg saját kutatási kérdéseinket. A második fejezetben részletesen ismertetjük kutatásunk módszerét és az alkalmazásával összefüggő megbízhatósági, adatértelmezési és összehasonlíthatósági problémákat. Ezt követi a vizsgálat eredményeinek bemutatása, elemzése és összevetése a korábbi, illetve más módszerrel végzett kutatások eredményeivel. A tanulmány a következtetések levonásával és a nyitva maradt kérdések áttekintésével zárul.

Tények és tendenciák a szakirodalom tükrében

A kelet- és nyugat-európai tiltakozó mozgalmaknak már a 2010-es évek illiberális fordulatát megelőzően is csak egy vitathatatlanul közös vonása volt: a területi mintázatok mindenütt hasonlóknak bizonyultak. Mindkét régió tüntetése a nagyvárosokban, ezen belül is elsősorban a fővárosokban koncentrálódtak. Ennek oka, hogy a fővárosokban található a politikai és gazdasági erőközpontok szimbolikus intéz-

ményei, és jelentős méretű a népesség, beleértve a tiltakozásra hajlamos egyetemi ifjúságot (Oross–Róna–Szabó A. 2017), ahol a legmagasabb a baloldali, zöld és liberális szavazók aránya (Kovács–Vida 2015), tehát rendelkezésre áll a demonstrációk megszervezéséhez szükséges kulturális tőke (Piotrowski 2015). A területi hasonlóságot nem írja felül az a különbség, hogy Európa keleti felében a tüntetések nem köthetők egyértelműen a baloldali-liberális háttérű szavazókhoz, baloldali vagy liberális kormányok alatt a jobb- és szélsőjobboldal mozgósított sokkal jelentősebben (Jakli–Greskovits–Wittenberg 2025; Borbáth–Gessler 2020). A kelet-európai társadalmi mozgalmak sok más tekintetben is számottevően különböztek a nyugat-európai, sőt a dél-európai és latin-amerikai országok poszt-autoriter rendszereiben kibontakozott mozgalmaktól is, azoknál gyengébbnek mutatkoztak (Kopecký 2003). A nyugati mintákkal való összehasonlítás kézenfekvően vezetett ahhoz a leegyszerűsítő következtetéshez, hogy a társadalmi mozgósítás alacsonyabb szintjét a posztszocialista térség közelmúltja, a többé-kevésbé diktatórikus szocialista periódus magyarázza. Ugyanakkor megjelent az árnyaltabb megközelítés igénye is, Ekiert és Kubik történeti elemzése például kimutatta, hogy a totalitárius rendszer elleni első fellépésre a régió néhány országában már az 1950-es években sor került (Ekiert–Kubik 2018). Ha változó intenzitással is, a következő évtizedekben rendszeresen megjelentek olyan mozgalmak, amelyeknek eleinte a gazdasági és politikai reformok támogatása és az állampolgári jogok szélesítése, az időszak végén pedig már az államszocialista rendszer felszámolása volt a célja. Gagyí szerint a északnyugati és kelet-európai társadalmak eltérő szerkezete miatt nem is lesz hasonló mozgalmi kultúra, nem egyszerű lemaradásról van szó (Gagyí 2018). Ez a politikai irányultság önmagában is elegendő magyarázat lehet arra, hogy a kelet-európai országok tiltakozási kultúrája nem hasonlít a nyugat-európai típusú, alapvetően az állampolgári aktivizmusban és baloldali ideológiában gyökerező tiltakozási mozgalmakra (Bernhagen–Marsh 2007). Ugyanakkor az is tény, hogy egységes profilról a régióon belüli országok esetében sem beszélhetünk.

Mint Císař és Vráblíková – a miénkhez hasonló módszerrel végzett – összehasonlító kutatása kimutatta, a négy visegrádi országban 1990 és 2010 között tartott tüntetések témájukat, céljaikat és formájukat tekintve egyaránt különbözőek voltak (Císař–Vráblíková 2019). A tiltakozási hullámok „apályai és dagályai” (Szabó M. 2015: 11) a dinamika vonatkozásában is hasonló, a European Social Survey adatai által is igazolt (Szabó B.–Erőss 2024) változatosságot jeleznek. Lengyelország esete bizonyos mértékben speciálisnak számít, ami a Szolidaritás 1980-as években játszott kiemelkedő szerepének köszönhető (Karolewski 2016). Az akkor elért magas mobilizációs szint a rendszerváltást követő évtizedben sem csökkent számottevően, amikor a többi posztszocialista országot inkább a tiltakozási hullám apálya jellemezte.

A magyarországi tüntetésekről a rendszerváltást követő másfél évtizedben Szabó Máté kutatásai alapján elmondható, hogy eleinte a békés tüntetések voltak jellemzők, és igen gyakran tárgyalásos megoldással értek véget (Szabó M. 2001). A 2000-es években ez megváltozott, a politikai pártok aktívabbak lettek, és 2006-tól az erőszakos tüntetések is megjelentek (Szabó M. 2007).



Sajtóelemzésen alapuló 1993-as vizsgálata Magyarország mellett Szlovákiára és Szlovéniára terjedt ki (Szabó M. 1995).

A sajtóhírek feldolgozása annak a kutatásnak is része volt, amely az 1994 első felében és 1996–1997-ben tartott 600 budapesti tüntetésre vonatkozó rendőrségi dokumentumokból indult ki (Magyar et al. 2000). Végül Szabó Andrea – a korábbi információkat a 2003-as sajtóbeszámoló adataival kiegészítő – szintetizáló munkája nyomán született egy időbeli áttekintés is (Szabó A. 2009).

Ennek eredményei úgy foglalhatók össze, hogy a magyarországi politikai tiltakozási kultúra fő jellemzője a folytonosság, a tüntetések (tüntetéssorozatok) viszonylag rövid időtartama, területi koncentrációja (Budapest), nagyfokú szervezethezesség (szakszervezetek és az új társadalmi mozgalmak), alapvetően békés jellegük, és hogy címzettjük leginkább a kormány és a parlament. A 2006-os év új szakasz kezdetét jelentette a magyarországi, azon belül is főként a budapesti tüntetések történetében. Megjelentek a tiltakozás olyan erőszakos formái (autók felgyújtása, utcai összecsapások a rendőrökkel, középületek, például a TV-székház megtámadása), amelyek a nyugat-európai országokban gyakorinak számítanak, de Magyarországon a rendszerváltás és 2006 között nemigen fordultak elő (Szabó M. 2009).

Ennél is nagyobb horderejű változást hozott 2010, amikor a Fidesz kétharmados győzelmét követően megkezdődött a demokrácia és a jogállam lebontása, a szabadságjogok fokozatos szűkítése (Bozóki–Hegedűs 2018; Gadó–Kerekes–Magyar 2024; Körösi 2018) és a média fölötti ellenőrzés megszerzése (Bajomi-Lázár 2015). E folyamat részeként a kormányzat és a civil szféra kapcsolatrendszere is átalakult. A kormányváltás után rövidesen nyilvánvalóvá (sőt adatokkal is igazolhatóvá) vált, hogy a hatalom elsősorban a közhasznú szolgáltatásokat nyújtó, apolitikus nonprofit szervezeteket kívánja „bevonni és beépíteni a nemzeti együttműködés rendszerébe” (Sebestény 2016: 63). Kákai elemzése igazolja, hogy ez a tendencia azóta még erősödött is (Kákai 2024).

A nemzetközi szakirodalom (Hummel 2020; Toepler et al. 2020) szerint hasonló átrendeződés más országokban is lezajlott, de a civil szférára az igazi veszélyt nem ez, hanem két vele párhuzamosan zajló folyamat jelentette. Ezek egyike a civil társadalom „lecserélése” (Kövér 2015), „államosítása” (Ágh 2016), „kooptálása” (Gerő et al. 2023) volt, a másik a rendszerkritikus civil szervezetek ellenséggé nyilvánítása (Kákai–Glied 2023) és ellehetetlenítése.

A civilekre való rátelepedésnek már jóval a 2010-es kormányváltás előtt megvoltak az előzményei a Fidesz politikájában. Miután a 2002-es választások két fordulója között a párt hiába próbálta tömeggyűlésekkel megfordítani az eredményt, elindult a tartósabb támogatói bázist jelentő polgári körök szervezése (Kövér 2015), majd a 2010-es választások előtt nagyobb támogató szervezetek (például Civil Összefogás Fórum) is létrejöttek. Ezek bázisán folytatódhatott a hatalom átvétele után, immár jóval nagyobb pénzügyi támogatással a kormányzati érdekeket szolgáló álcivil szervezetek hálózatának kiépítése. Az, hogy „az állam bábáskodik az újonnan létrehozott szervezetei felett, kinevezi őket civilnek, vagy átkereszteli őket civilnek és álcázza őket civilnek” (Ágh 2016: 16), a valódi civilek számára több negatív követke-

ménnyel is jár. Romlik a finanszírozásuk, apad a bizalmi tőkékük, csökken a presztízsük, de a legsúlyosabb csapás az érdekegyeztetésből való kiszorulásuk.

Normál körülmények között a civilekre a „tranzakciós aktivizmus” (Piotrowski 2015) jellemző, vagyis elsősorban a know-how és az információ az aktivizmus forrása; az érdekvédő szervezetek lobbizással, szakértői tudással, a döntéshozók és a közvélemény befolyásolásával küzdenek a céljaikért. Ezek a lehetőségek 2010 után szinte azonnal drámaian beszűkültek, a kormányzati döntések befolyásolásának tárgyalásos csatornáit az intézményesült civil társadalom számára lényegében elérhetetlenné váltak. Ennek hatására megszorodtak a grassroots mozgalmak (például Tanítanék, Ligetvédők, HaHa) és az informálisan működő ad hoc szervezetek (Kerényi 2016; Krasztev 2015). Akcióik irritálták a kormányt, amely sorra hozta az állampolgárok ellenállását kiváltó intézkedéseket (például hajléktalan-, majd menekültellenes törvénykezés, egyházi törvény, munkavállalói jogok megnyirbálása, egyetemek alapítványi fenntartásúvá alakítása).

Az állami-politikai szereplők és a civil társadalom közötti konfliktus az évtized során egyre inkább eskalálódott. A két fél immár nem csak konkrét ügyek és értékek mentén került szembe egymással. A kormánykritikus civilek az állam szemében partnerből ellenséggé, direkt támadások célpontjává váltak (Torma 2016), minden napossá lett a megbélyegzésük, ellenséges ügynökké nyilvánításuk. Ehhez alkalmazkodva a társadalmi ellenállás formái és módszerei is változtak (Havasi 2022). Megnőtt a civil társadalom nem intézményesült szereplőinek (White 2015) szerepe. Pietrzyk-Reeves lengyel és magyar civil aktivistákkal készített interjúiból nem csak az derült ki, hogy a spontán és ad hoc tiltakozó akciók gyakorivá váltak, hanem az is, hogy nehéz körülmények között, korlátok közé szorítva dolgozó szervezőik tudatosan és szándékosan építik horizontális hálózataikat, amelyek segítségével a külső kihívásokra gyorsan és rugalmasan tudnak reagálni (Pietrzyk-Reeves 2023). A fiatalok körében végzett vizsgálatok (Fazekas 2023) szintén azt mutatták, hogy teret nyertek az aktivizmus új formái (például középületek, közterek elfoglalása, flashmobok, polgári engedetlenségi akciók). Megalapozottnak látszik tehát az a 2010-es évtized végén született megállapítás, mely szerint „a polgári engedetlenség kultúrája szélesebb körben és határozottabb kontúrokkal van jelen az elmúlt tíz évben a magyar tiltakozási kultúrában.” (Szabó M. 2019: 39)

Az állítás érvényességét valószínűleg még fokozzák is azok a kormányzati intézkedések, amelyek korlátozni próbálják a társadalmi tiltakozást. Már a gyülekezési jogról szóló 2018. évi LV. törvény is bevezetett adminisztratív, térbeli és tematikus korlátozásokat: a tüntetés bejelentésének megnehezítése, vagy ha egy teret műveleti területté nyilvánít a rendőrség, ott teljesen meg lehet tiltani a tüntetést. Ezt követően a kormány „veszélyhelyzeti rendeletalkotási jogkörét felhasználva, a koronavírus-járvány idején két szakaszban (2020 márciusa és júniusa, majd 2020 novembere és 2021 májusa között), összesen 9 hónapi időtartamra rendeleti úton tiltott meg bármilyen, politikai véleménynyilvánításra irányuló gyülekezést – a tervezett demonstrációk méretétől, helyszínétől és módjától függetlenül” (Gadó–Kerekes–Magyar 2024: 66). Ennek a rendeletnek lejárt ugyan a hatálya, de cikkünk



írásával egy időben a 2025. évi III. törvény azzal egészítette ki a gyülekezési jogról szóló törvényt, hogy tilos az olyan gyűlés megtartása, amely a gyermekek védelméről szóló törvényben meghatározott tilalmat sért. Az újabb szűkítések elleni heves tiltakozások hídlezárásokba torkolltak (Kiss 2025).

A társadalmi-politikai környezet és a tiltakozási kultúra változásai nem csökkenték a város-vidék különbséget. A tüntetések – csakúgy, mint a tiltakozás egyéb formái – megmaradtak nagyvárosi jelenségnek, s ez a jellegük még erősödött is (Szabó B.–Erőss 2024). A közmédia teljessé vált kormányzati ellenőrzése nyomán tovább romlott ugyanis a vidéki népesség esélye a független információkhoz, így a tüntetésekről szóló hírekhez való hozzájutásra (Urbán 2021). Ugyanakkor az autoriter rendszer kiépülése a kisebb településeken sokkal nagyobb mértékben növelte a tiltakozó akciókban való részvétel egzisztenciális kockázatát, mint a nagyvárosokban. A fotók alapján egy 100 fős tüntetésen körülbelül minden résztvevő beazonosítható, és még kisvárosi szinten is a függőségi rendszerek (Körösényi–Illés–Gyulai 2020) miatt az állami, önkormányzati alkalmazottak esetében retorzióval járhat.

A tiltakozások fővárosi koncentrációjának vizsgálatunk szempontjából különös jelentősége van, hiszen erre alapozzuk azt a feltevést, hogy kutatásunk kérdései a budapesti tüntetésekről összegyűjtött adatok alapján megválaszolhatók.

Kutatási kérdések és hipotézisek

Empirikus vizsgálatunk korántsem előzmények nélküli: az 1990-es és 2000-es években is zajlottak hasonló, igaz, inkább keresztmetszeti kutatások. Ezek eredményeit saját idősoros adatainkkal összevetve arra a kérdésre keressük a választ, hogy az illiberális időszakban is jellemző maradt-e az a folytonosság, amelyet a korábbi vizsgálatok a magyarországi politikai tiltakozási kultúra primer vonásának tekintettek. Hipotézisünk szerint az autoriter fordulat oly mértékben változtatta meg a különböző társadalmi szereplők pozícióját és demokratikus vélemény-nyilvánítási, érdekképviselési, nyomásgyakorlási lehetőségeit, hogy ez a tiltakozási kultúrát is számottevően befolyásolta. A korábban már említett elemzői várakozásokkal (Ágh 2016; Szabó M. 2014) összhangban mi is valószínűnek tartjuk, hogy az autoriter rendszer kiépülése az informális szféra és a bázisdemokratikus formák irányába tolt el a tiltakozásokat. Hipotézisünket elsősorban arra alapozzuk, hogy a tüntetések szervezésében a rendszerváltás után kulcsszerepet játszó intézmények (szakszervezetek, pártok, politikai mozgalmak, bejegyzett civil szervezetek) társadalmi beágyazottsága nem volt elég erős a folytonosság biztosításához (Klandermans 2014). Az 1990-es és 2000-es évek támogató (vagy legalábbis megengedő) politikai légkörét felváltó, egyre inkább ellenségessé váló környezetben ezek az intézmények mind kevesebb mozgósító erővel bírtak, így a tiltakozásokra gyakorolt hatásuk is csökkent. A helyükbe lépő új, kevésbé vagy egyáltalán nem intézményesült szervezők megjelenése értelemszerűen együtt kellett hogy járjon a tüntetések tartalmi és formai megújulásával.

Második kérdésünk az, hogy a társadalmi tiltakozások szempontjából egységes időszaknak tekinthető-e a 2010 és 2022 közötti három kormányzati ciklus?

Kimutathatók-e számottevő elmozdulások a vizsgált időszak egymást követő kormányzati ciklusai alatt szervezett tüntetések számának, méreteinek, formáinak, követeléseinek és egyéb jellemzőinek alakulásában?

Annak alapján, ahogy a vizsgált 12 év alatt változott a kormányzati magatartás, leépült a demokrácia, szűkültek a szabadságjogok, okkal feltételezhetjük, hogy a társadalmi reakciók intenzitása és formái sem maradtak változatlanok. Nem egyértelmű viszont a változások iránya. Elvben éppúgy elképzelhető, hogy az egymást követő tüntetések sikertelensége és a megfélemlítés hatására csökken a tiltakozások lendülete, mint az, hogy a demokrácia és szabadságjogok elleni kormányzati támadások nyomán nő az állampolgári elégedetlenség és így a tiltakozási potenciál is.

Mi több, ezek a hatások akár egymással többé-kevésbé párhuzamosan is érvényesülhetnek, és előidézhetik a tüntetési kedv hullámválását. A szervezők oldaláról fontos befolyásoló tényező lehet a felhalmozódó tapasztalatoknak köszönhetően növekvő professzionalizmus, de az is, ha az erősödő kormányzati nyomás alatt felismerik az együttműködésben rejlő lehetőségeket, és a különböző ügyek képviselői összefognak egymással.

Az eredmény hipotézisünk szerint kevésbé szétaprózott, nagyobb méretű tüntetések megszervezése lehet. Ezzel összefüggésben az is elképzelhető, hogy valamelyest csökken az ügyek szerinti szétaprózottság, előtérbe kerülnek a demokrácia és a szabadságjogok védelmének átfogóbb megközelítései.

Sajnos magukkal a hipotéziseink ellenőrzésére felhasznált empirikus adatokkal kapcsolatban is felmerül egy fontos kérdés: Hogyan értékelhető a Covid hatása, milyen módszertani és adatértelmezési problémákkal kell szembenézni a 2020-2021-es változások elemzésében? Ennek megválaszolása szükségképpen hipotetikus marad, ugyanakkor kiindulási pontot jelenthet a jövőbeni kutatásokhoz.

A kutatás módszertana

A tüntetések empirikus vizsgálatának két leggyakoribb módszere a rendőrségi adatokon, illetve a sajtóinformációkon alapuló elemzés (Hutter 2014). Mindkettőnek megvannak a maga erősségei és korlátai. A tiltakozási szándékokról a rendőrségi bejelentések alapján lehet a legszélesebb körű áttekintést kapni, mert ezek a bejelentések valójában a szervezők hivatalosan kinyilvánított terveit, elképzeléseit tükrözik. Ez egyúttal a gyengeségük is, hiszen a regisztrációs adatokból nem derül ki, hogy a bejelentett esemény valóban megvalósult-e, illetve, hogy nem módosultak-e a rendezvény paraméterei a bejelentést követően (Susánszky et al. 2019). Az adatbázisban tehát számos, valamilyen okból meghíúsult tüntetés szerepel, ugyanakkor értelemszerűen hiányoznak belőle a be nem jelentett, spontán, a pillanat vagy a tömeghangulat szülte megmozdulások.



Noha ez utóbbiak jó eséllyel bekerülnek viszont a hírekbe, minden bizonnyal az írott és elektronikus sajtó információi csak egy részét fedik le a rendőrségen bejelentett tüntetéseknél. A médiafigyelem méretfüggő, minél nagyobb a tüntetés, annál jobb eséllyel készül róla tudósítás, minél kisebb, annál biztosabban elsikkad, és az elit érdekeivel ellentétes megmozdulások szándékos elhallgatása sem zárható ki (McCarthy–McPhail–Smith 1996).

Mindezen hátrányok ismeretében három okból döntöttünk mégis a médiabe-számolókon alapuló vizsgálat mellett. Az egyik az, hogy a sajtóhírekben megjelenő tüntetésekről a szervezőik és résztvevőik ismeretségi körén kívül is sokan értesülnek, ami fokozza a társadalmi hatásukat. Elemzésünkkel tehát a tiltakozó mozgalmak olyan körét sikerül lefednünk, amelynek hatásai túlmutatnak magukon a rendezvényeken. A második ok az, hogy az online és a közösségi média térnyerése feltevésünk szerint számottevően csökkent az azt a torzítást, ami a nyomtatott sajtó híreire alapozó korábbi kutatások esetében kimutatható volt. A terjedelmi korlátokból fakadó szelekciós kényszer az online médiában már alig érvényesül, így feltételezhető, hogy a 100 főnél nagyobb fővárosi tüntetések szinte kivétel nélkül bekerültek a hírekbe. Végül az is a sajtóhírekre alapozott elemzés mellett szól, hogy a magyar médiaviszonyok között csekélynek látjuk az érdekezérelt torzítás kockázatát. Mivel a független, illetve a kormányzati ellenőrzés alatt álló sajtóorgánumoknak nemcsak a háttere, hanem az értékrendje is nagyon különböző, a tüntetésekről szóló beszámolók is eltérő tartalmúak. Az előbbiek minden fontosabb ellenzéki akcióról hírt adnak, az utóbbiak viszont előszeretettel számolnak be a kormányt támogató (vagy legalább neutrális) megmozdulásokról és a kudarcosnak ítélt kormányellenes tüntetésekről. Így a médiatudósítások összessége – az egyes médiumok esetleges elfogultsága ellenére is – viszonylag megbízható képet ad a tiltakozásokról.

Mindezt szem előtt tartva, adatbázisunk létrehozásához a lehető legtöbb különböző adatforrást igyekeztünk bevonni. Két hírportál (a hvg.hu és a 2020-ban kormányzati befolyás alá került index.hu) keresőmotorja volt alkalmas időbeli és tárgyszavas szűrésre, ezen kívül az Arcanum adatbázist vettük igénybe, ahol az országos napilapok teljes adatbázisa szerepelt. A vizsgálatba bevontuk a két ellenzéki napilapot (Népszava, Népszabadság), amelyek közül a másodikat 2016-ban megszüntették, továbbá három kormánypárti napilapot (Magyar Hírlap, Magyar Idők, Magyar Nemzet), amelyek közül a második 2015 és 2018 között átmenetileg függetlenné vált, majd megszűnt, hogy 2019-ben ismét kormánypárti lapként szülessen újjá. A keresés során, amelyet a vizsgált időszakot megnyitó és lezáró, 2010. április 26-án és 2022. április 4-én tartott parlamenti választások között publikált összes cikken lefuttattunk, a tüntetés és a demonstráció kulcsszavakat használtuk. A feldolgozásba azok a tudósítások kerültek be, amelyek szabad téren rendezett, minden potenciális érdeklődő számára nyitott budapesti tüntetésekről szóltak. Az online tiltakozásokat és a zárt térben, esetenként szelektált résztvevőkkel vagy meghívásos alapon szervezett rendezvényeket (pl. vitaestek, egyetemfoglalások) csak akkor vizsgáltuk, ha azokhoz szabadtéri megmozdulások (pl. vonulások, élláncok) is kötődtek.

A cikkekben szereplő információkat oly módon rendeztük adatbázisba, hogy abban minden tüntetés csak egyszer szerepeljen, de lehetőleg minden fontos jellemző kiderüljön róla.

Ilyen jellemzőnek tekintettük a tiltakozás időpontját, célját, címzettjét, irányultságát, hatókörét, szervezőjét, támogatóit, formáját, helyszínét/útvonalát és a résztvevők számát. Ha ezek közül valamelyikről a vizsgált médiumok egyikében sem találtunk információkat, akkor megkíséreltük más forrásból (az esemény Facebook-oldala, 24.hu, 444.hu, merce.hu, telex.hu, origo.hu) pótolni a hiányzó adatot.

Összesen 1240 demonstrációról sikerült adatokat gyűjtenünk. A korábbi, rendőrségi dokumentumokat és sajtóinformációkat felhasználó kutatás (Magyar et al. 2000) tapasztalatai alapján feltételezhető, hogy adatbázisunkba a Budapestre bejelentett tüntetéseknél körülbelül egyötöde került be, de a jelentősebb tiltakozó akciók szinte mind ebbe a körbe tartoztak. Hasonló arányt (21%) mutat az is, ha az adott évekre vonatkozó saját adatainkat a rendőrségi bejelentésekre épülő, 2015-2017-es vizsgálat (Susánszky et al. 2019) budapesti eredményeivel vetjük össze. Hozzá kell tenni, hogy arra semmilyen adat nincs, hogy a bejelentett tüntetések közül ténylegesen hányat tartottak meg, és a vizsgált időszak nagyobb részében a bejelentés viszonylag egyszerű folyamat volt.

Mindebből az is következik, hogy az adataink érvényességi köre korlátozott. A fővárosi fókusz eleve azt jelenti, hogy lemondunk a vidéki (a rendőrségi bejelentéseken alapuló kutatás szerint az összes tüntetés mintegy 40%-át kitevő) tiltakozások vizsgálatáról. A sajtóhírekre alapozott információgyűjtés tovább szűkíti a kört, hiszen a média radarja alatt maradó tüntetések adatai hiányoznak az elemzésből. Itt következő empirikus megállapításaink tehát azokra a Budapesti rendezett szabadtéri tüntetésekre érvényesek, amelyek – akár méreteiknél, aktualitásuknál fogva, akár innovatív formájuk, látványos külső jellemzőik okán – bekerültek a média látókörébe.

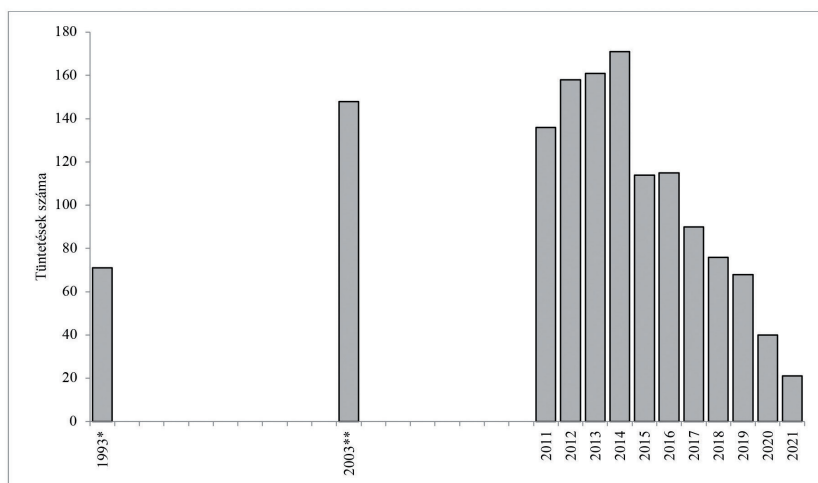
A tüntetések téma szerinti besorolását a tudósításokban megjelenő tartalmi információk (cím, a tiltakozást kiváltó ügy, célok, jelszavak, követelések) alapján végeztük el. A tüntetések döntő részénél a szervezők egyetlen cél érdekében hívták utcára az embereket. Ahol több cél is volt, és azok különböző kategóriákba tartoztak, ott a legfontosabbat vagy – egyértelmű fontossági sorrend híján – a legelső választottuk ki (ez torzíthat valamelyest, de a tüntetéseknél csak pár %-ára volt jellemző). A szervezők kódolása során figyelembe vettük a hagyományos és az újabb típusokat, illetve a formális, nem-formális különbséget is. A tüntetések nagysága ugyan számszerűsíthető információ lenne, de a sajtótermékek többnyire csak nagyságrendeket, től-ig határokat közöltek. Így saját nagyságcsoportjainkat ezek alapján tudtuk kialakítani, s végül ezekre konvertáltuk a pontosabb közléseket is.



A tiltakozások alakulásának hosszabb távú tendenciája

Szabó Máté és Szabó Andrea korábbi, szintén sajtótudósításokon alapuló kutatásai nem korlátozódtak ugyan a budapesti tüntetésekre, de szerencsére még a publikált adataik (Szabó M. 1995; Szabó A. 2009) alapján is elvégezhető az a leválogatás, amely az adatállományokat összehasonlíthatóvá teszi, és így módot ad a változási tendenciák felvázolására.

1. ábra. A budapesti szabadtéri tüntetések számának alakulása, 1993–2021



*Forrás: Szabó Máté (1995).

**Forrás: Szabó Andrea (2009.)

2011–2021-es adatok forrása: Saját kutatás.

Látható, hogy a tüntetések száma – ha nem is egyenletesen – egészen 2014-ig nőtt, 2015–2016-ban azonban visszaesett, és utána drasztikusan csökkent, 2019-ben (a Covid előtti utolsó „békeévben”) már az 1993-as szintnél is alacsonyabb volt (1. ábra). Az első kutatási kérdésünkre ezek a mennyiségi adatok önmagukban is választ adnak. Az a folytonosság, amely a tiltakozási kultúrát a poszt szocialista és a megszilárdult újkapitalizmus időszakában (Szabó A. 2009) jellemezte, a 2010-es illiberális fordulat után csak néhány évig érvényesült, a nyílt társadalmi ellenállás az autoriter rendszer kiépülésével meggyengült. Ebben valószínűleg nagy szerepe volt annak, hogy a tiltakozások rendszerint hatástalanok maradtak. Az internetadó bevezetését 2014 őszén sikerült ugyan két tömegtüntetéssel megakadályozni, de ez kivételnek számított, csakúgy, mint a Szabadság téri német megszállási emlékmű elleni, szintén 2014-es tiltakozás részleges sikere (Van Til 2015). Az utóbbi, rendkívül kreatív, változatos formákat öltő tüntetéssorozat az emlékmű felállítását nem tudta ugyan megakadályozni, de a felavatását igen, vele szemben pedig létrehozta azt az Eleven emlékműnek nevezett tárgy-együtttest, amely a mai napig is fontos eleme a

tér arculatának (Boros 2019), és folyamatosan megkérdőjelezi a kormányzati történelemszemlélet érvényességét.

Hiába mozgattak viszont meg tízezreket a sajtószabadság és a jogállam védelmében szervezett Milla-tüntetések (Vásárhelyi 2015), hiába töltötték meg az Andrássy utat az Alaptörvény módosítása vagy a Kossuth teret a korkedvezményes nyugdíj megszüntetése ellen tüntetők (Boris–Vári 2015), hiába jutottak el egészen az egyetemfoglalásig a diákok felsőoktatási törvény elleni megmozdulásai (Zontea 2015), a kormány hajthatatlan maradt, és a 2014-es választásokon a Fidesz ennek ellenére újra kétharmadot szerzett. Ez a választási évben még nem okozott törést, sőt ekkor zajlottak a már említett, többé-kevésbé sikeres tüntetések, de a tiltakozások lendülete 2015-től már számottevően csökkent.

A következő években egyre inkább érezhetővé vált a kormány „demobilizáló”, az állampolgárokat kollektív cselekvés helyett egyéni érdekérvényesítésre ösztönző stratégiájának (Mikecz 2020) hatása. A tiltakozások szervezésében kulcsszerepet játszó, független civil szervezeteket meggyengítették az ellenük intézett, a Norvég Civil Alap elosztása kapcsán már rendőrségi, adóhatósági eszközöket is bevető (Kákai–Glied 2017), rendszeresen ismétlődő kormányzati támadások. Ez természetesen nehezítette, hogy az általuk képviselt ügyekben fellépjenek, igaz, egyúttal kikényszerítette, hogy a civil szféra védelmében is szerveződjenek tüntetések. Az alulfinanszírozott jóléti intézmények (egészségügy, közoktatás) állapotának romlása elleni fellépésben már magánszemélyek, informális csoportok és újonnan létrejött mozgalmak játszották a főszerepet, s a 2014–2018-as kormányzati ciklus második felében a Central European University (CEU) elűldözése is nekik köszönhetően ütközött komoly ellenállásba (Benedek 2018).

Ezek az erőfeszítések azonban nem állították meg a tüntetésszám csökkenését, amely a koronavírus-járvány hatására 2020–2021-ben zuhanásra váltott. Az országos veszélyhelyzet kihirdetése, majd a teljes és részleges lezárások hatására 2020-ban több mint 40%-kal, 2021-ben közel 50%-kal szerveztek kevesebb tüntetést, mint az azt megelőző évben. Voltak ugyan hősiess próbálkozások, mint például a Színház és Filmművészeti Egyetemet (SZFE) védelmező diákok rendezvényei (Upor 2024), és szerveződött néhány, a járvány kormányzati kezelését bíráló tüntetés, de a 2018–2022-es ciklust ennek ellenére a tiltakozások visszaesése jellemezte.

Összességében azt mondhatjuk, hogy az illiberális rendszer kiépülésének 2010–2022-es időszaka a tüntetések száma alapján egyáltalán nem tekinthető homogénnek. Indokolt tehát az egymást követő kormányzati ciklusokban lezajlott tiltakozásokat adatbázisunkban szereplő egyéb jellemzőik alapján is összehasonlítani.

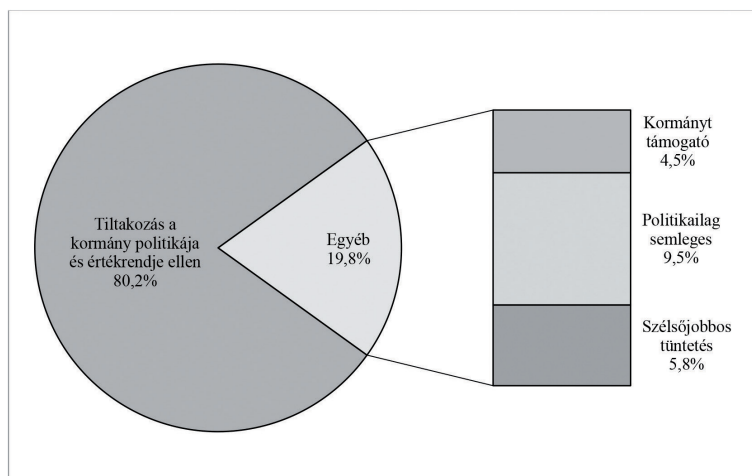
A tiltakozások szervezői

Mint ahogy a korábbiakban már említettük, a tüntetések nem feltétlenül tekinthetők tiltakozásnak, hiszen egy részük kifejezetten a választók mozgósítását és a kormányzati politika támogatását szolgálta.



A „mozgalmi kormányzást” (Mikecz 2020) folytató kormánypártok – főként szatellit-szervezeteik segítségével – olyan tömegrendezvényeket szerveztek, mint például a Békemenet. Ezek részei ugyan az adatbázisunknak, de a tiltakozási kultúra szempontjából nem relevánsak. Kevésbé egyértelmű a helyzet a szélsőjobbos tüntetések esetében. Ezeknek adott esetben lehet kormányellenes éle, de többnyire olyan értékek mentén szerveződnek, amelyeket a kormánypártok is magukénak vallanak, s az sem ritka, hogy bizonyos kérdésekben (pl. menekültpolitika, gender-kérdés, emlékezetpolitika) nyíltan a kormány álláspontját erősítik. Még vitathatóbb, hogy a céljaik (pl. konkrét munkaügyi viták megoldása, alvállalkozók kifizetése) alapján semlegesnek tűnő demonstrációk tiltakozásnak minősüljenek-e.

2. ábra. A budapesti szabadtéri tüntetések összetétele politikai irányultság szerint, 2010–2022



Forrás: Saját kutatás.

Mivel ez a három csoport nem egészen egyötödét (2. ábra) teszi ki a sajtóhírekben regisztrált 1240 tüntetésnek, úgy döntöttünk, hogy kihagyjuk őket az elemzésből. Ez ugyanis mérsékelt információ-vesztéssel jár, s ugyanakkor lehetővé teszi, hogy a továbbiakban, immár 994 tüntetésre korlátozódó adataink valóban a kormányellenes tiltakozások alakulásáról adjanak képet.

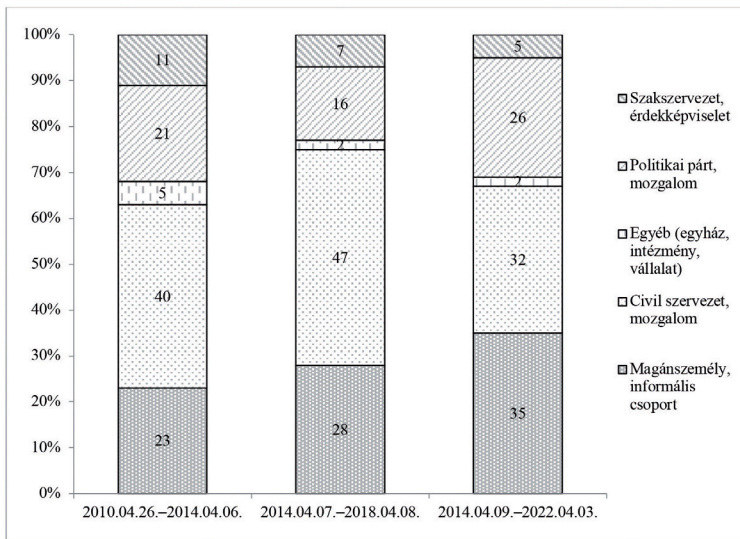
Adataink tökéletesen visszaigazolják a korábbiakban idézett kutatók tüntetés-szervezőkre vonatkozó megfigyeléseit és várakozásait. A tiltakozások közel egynegyede már a 2010-es évek elején is magánszemélyek és informális csoportok (ad hoc közösségek, Facebook-csoportok) kezdeményezésére jött létre, s ez az arány az időszak végére meghaladta az egyharmadot (3. ábra). A civil szféra intézményesebb részét alkotó civil szerveződések (bejegyzett egyesületek, alapítványok és nem formalizált, de tartósan működő civil mozgalmak) szerepe az

időszak első felében – főként a német megszállási emlékmű elleni tiltakozást szervezők (Tiszta Emlékezet Csoport, Humán Platform, Szabadságszínpad), illetve a Ligetvédők, a Hallgatói Hálózat és a Tanítanék Mozgalom jóvoltából – még növekedett ugyan, de a harmadik kormányzati ciklusban számottevően visszaesett. Az informális szféra irányába való eltolódás tehát valóban bekövetkezett, nem függetlenül attól, hogy a tiltakozások szervezésében hagyományosan komoly részt vállaló munkavállalói érdekképviseltek (Pásztóy 2018) aktivitása csökkent.

A szakszervezetek 2010–2014-ben még a tüntetések 11, 2018–2022-ben már csak 5%-ának létrejöttében játszottak vezető szerepet.

Kevésbé voltak egyértelműek a változások a politikai pártok és mozgalmak esetében. Noha az újabb ellenzéki pártok parlamentbe kerülésük után sem adták föl mozgalmi háttérüket (Borbáth–Susánszky 2025), az időszak közepén még csökkent, 2018–2022-ben azonban ismét emelkedett az arányuk a tüntetésszervezők között. Ennek valószínűleg az a magyarázata, hogy az illiberális rendszer teljes kiépülésével gyakorlatilag éppúgy kiszorultak a parlamenti döntéshozatali folyamatokból, az államigazgatási egyeztetésekből és a közmédiából, mint az intézményesült civil szervezetek (Gerő et al. 2023), így kénytelenek voltak azokon kívül keresni a befolyásolás és egyáltalán a láthatóság formáit és eszközeit.

3. ábra. A kormányellenes budapesti tüntetések megoszlása főszervező szerint, 2010–2022



Forrás: Saját kutatás.

A különböző szervezők közötti együttműködés nagyon ritkának számított. A tiltakozások mindössze egyhuszadának volt egynél több szervezője. A kezdeményezők munkáját a tüntetések egyhatodában segítették külső támogatók.



Már a korszak elején is jellemző volt a civilek ellenzéki pártoktól való távolságtartása (Kerényi 2016). Az együttműködésükkel létrejövő tüntetések aránya az első ciklusban is csak a 12%-ot közelítette, s ezt követően fokozatosan csökkent, 2018–2022-ben már alig haladta meg a 2%-ot. Ez valószínűleg összefüggött a civilekre nehezedő kormányzati nyomással, azokkal a támadásokkal, amelyek direkt politizálással, idegen érdekek képviselésével vádolták meg őket, de azzal is, hogy a civil oldalon megnőtt az informális szereplők súlya.

A szervezők körének változása természetesen együtt járt a tüntetések tartalmi és formai jellemzőinek módosulásával. Az új szereplők innovatív megoldásokkal és új szempontokkal gazdagították a tiltakozási kultúrát.

A tüntetések tartalmi és formai jellemzői

Látványosak voltak a változások a tüntetések formai összetételében (1. táblázat). 2010 és 2014 között még érvényesült a folytonosság (Szabó A. 2009): a hagyományos, egy helyszínhez kötődő, viszonylag rövid időtartamú demonstrációk aránya meghaladta a kétharmadot, az időszak végére azonban a tüntetéseknek már csak fele tartozott ebbe a csoportba. A hagyományos vonulós tüntetések aránya fokozatosan emelkedett, ugyanakkor ugrásszerű volt a változás a nem szokványos formák esetében, arányuk közel a duplájára nőtt. Nem csak a flashmobok, happeningek „jöttek divatba”, hanem a tiltakozás olyan radikálisabb formái is gyakoribbá váltak, mint a kordonbontás, barikád, élőlánc, aktivisták fákhöz/tereptárgyakhoz láncolása, közterek, középületek elfoglalása. A kulturális programok, közös éneklések és a szimbolikus akciók (pl. gyertyagyújtások, a gyülekezési törvény és az oktatási szabadság eltemetése) beépültek a tiltakozási formák közé. Az új formák esetenként – akár a szervezők szándéka nélkül is – részévé váltak olyan hagyományosnak induló tüntetéseknek, amelyek résztvevői a hivatalos programot követően spontán akciókba kezdtek. A 2010–2014-es kormányzati ciklusban még csak a tiltakozások 4%-ának, 2018–2022-ben már 11%-ának volt spontán folytatása.



1. táblázat. A kormányellenes budapesti tüntetések formák, méretek és célok szerint kormányzati ciklusonként, 2010–2022

Megnevezés	2010. 04. 26.– 2014. 04. 06.	2014. 04. 07.– 2018. 04. 08.	2018. 04. 09.– 2022. 04. 03.
A tüntetések száma, db	441	382	171
Formák szerinti megoszlás, %			
Hagyományos „álló” demonstráció	69,6	60,5	50,3
Hagyományos vonulósos tüntetés	16,6	19,4	24,0
Spontán formákat öltő vagy eleve innovatív formájú tüntetés	13,8	20,1	25,7
A résztvevők száma szerinti megoszlás, %			
1–1000 fő	77,7	72,8	68,0
1001–2000 fő	13,8	14,5	18,3
2000 főnél több	8,5	12,7	13,7
A képviselt ügyek szerinti megoszlás, %			
Demokrácia, politika, nyilvánosság	27,7	21,5	24,0
Emberi és szabadságjogok	12,3	15,7	9,9
Tudomány, emlékezetpolitika, kultúra	9,5	15,5	9,9
Jóléti rendszer, oktatás, egészségügy	13,8	12,6	24,0
Szegénység, hajléktalanság, kirekesztés	10,4	4,2	8,2
Gazdaság, munkaügy	20,2	19,6	11,7
Környezet- és állatvédelem	5,9	9,9	7,0
Egyéb	0,2	1,0	5,3
Nemzetközi vonatkozású tüntetések aránya, %			
Globális akció, világnap, külföldi ügy	5,6	5,0	9,9

Forrás: Saját kutatás.

A formai változatosság növekedése nyilvánvalóan összefüggött azzal, hogy a szervezők között – a közösségi média nyújtotta lehetőségeket kihasználva – megszorodtak az informális csoportok és magánszemélyek, de annak is vannak jelei, hogy megindult egyfajta professzionalizálódás. A tüntetések kezdeményezői átlátták, hogy az ügyük iránti érdeklődés és a médiafigyelem felkeltéséhez szükség van a rendhagyó formákra, sokszínű, látványos eseményekre, s ez különösen igaz akkor, ha hosszabb, hónapokon vagy akár éveken át tartó küzdelemről van szó, mint például az SZFE autonómiájának megszüntetése, a német megszállási emlékmű felállítása vagy a Városliget beépítése elleni tiltakozás. A professzionalizálódás másik jele a tüntetések méretének lassú, de töretlen növekedése. Az 1000-nél több résztvevőt megmozgató tiltakozások aránya a vizsgált időszak elején még alig haladta meg az egyötödöt, 2018–2022-ben pedig már az egyharmadot közelítette (1. táblázat), annak ellenére, hogy a Covid-lezárások és a járvány keltette lakossági szorongások a legkevésbé sem kedveztek a tömegrendezvények szervezésének.



Kevésbé egyértelműek azok a tendenciák, amelyek a tüntetések célok/ügyek szerint csoportosított adataiból rajzolódnak ki. Ez természetes is, hiszen a tiltakozások igen nagy részben konkrét kormányzati intézkedésekre reagálva szerveződtek meg, így az összetételük is azok függvényében változott.

Adataink (1. táblázat) azt mutatják, hogy – bár egynegyed körüli arányuk enyhén hullámzott – mindhárom kormányzati ciklusban a demokrácia védelmében szerveződött tüntetések alkották a legnagyobb csoportot, még úgy is, hogy külön kategóriába soroltuk az amúgy a demokráciával szorosan összefüggő emberi jogi tüntetéseket. Ez alapján elmondható, hogy a magyar társadalom tehát legalábbis megkísérelt ellenállni az illiberális rendszer kiépítésének. Az Alaptörvény és a választási törvény ismétlődő változtatásait éppúgy heves tiltakozás kísérte, mint a vélemény- és sajtószabadság, majd a gyülekezési szabadság lépcsőzetes csorbítását. Szintén jelentős számban szerveződtek tüntetések a vezető kormányzati politikusokat, a rendszerhez kötődő közszereplőket érintő botrányok (plágium, korrupció stb.) kapcsán (6,2%), de akár az olyan ellenzéki szereplők védelmében, akiket kormányzati támadások értek (4,2%). A tüntetések döntő mértékben az országos politikára fókuszáltak, de nem elhanyagolható (főleg a legutolsó ciklusban) a külpolitikai orientáció sem, ami a külföldi autoriter vezetők (pl. Putyin, Erdoğan) budapesti látogatására időzített tüntetések formájában jelent meg.

A tüntetések második legnagyobb súlyú csoportjába az első két ciklusban a gazdasági és munkaügyi tárgyú, a harmadikban a nagy ellátórendszerek állapotával kapcsolatos tiltakozások tartoztak, beleértve ebbe az egyes intézmények autonómiájáért való küzdelmeket is (Kontró–Susánszky 2023). Ez utóbbiak aránya 2018–2022-ben már ugyanúgy 24% volt, mint az autokratikus tendenciák elleni és a demokratikus értékek melletti tüntetéseké. Az évtized közepén, a migrációs válság hatására némiképp megemelkedett, de alapvetően egytized körüli volt az emberi jogok védelmében szervezett tüntetések aránya. Hasonló súlyúak voltak és hasonló hullámzást mutattak a kultúrára, tudományra és a történelmi emlékezetre fókuszáló tüntetések, azzal a különbséggel, hogy esetükben az évtized közepi csúcs a német megszállási emlékmű elleni tiltakozássorozat eredményeként alakult ki. A szegények, hajléktalanok és kirekesztettek ügyében csekély számú tüntetés szerveződött, s ezek aránya az időszak során csökkent. Még kevesebb megmozdulást váltottak ki az első és a harmadik kormányzati ciklusban a környezetvédelmi problémák. Arányuk csak akkor nőtt meg, amikor a Városliget múzeumi negyeddé alakítása elleni tiltakozások folytak, de akkor se érte el a 10%-ot.

A messze legkisebb egyéb csoportról azért érdemes szót ejteni, mert ide tartoztak azok a tüntetések, amelyeket magyar vonatkozás nélküli külföldi események, nemzetközi ügyek (pl. japán–kínai szigetvita, lengyel abortusztörvény, Törökország szíriai offenzívája) kapcsán nagyrészt az érintett országok itt élő állampolgárai szerveztek. Az ilyen tiltakozások alacsony aránya főként azzal magyarázható, hogy – a nyugati nagyvárosokkal összehasonlítva – Budapesten viszonylag kevés külföldi él, az arány 2018–2022-es növekedése pedig azzal, hogy 2022-ben tömegesen jelentek meg az ukrán menekültek, nekik köszönhető a legtöbb háború elleni tiltakozás.

A nemzetközi kitekintésű tüntetések aránya akkor sem mutatkozik magasnak (1. táblázat), ha minden olyan eseményt (pl. klímátüntetések, Pride, Million Marijuana March) figyelembe veszünk, amely globális vagy nemzetközi akciókhoz kapcsolódott. A harmadik kormányzati ciklusban bekövetkezett növekedés (a korábbi 5-ről 10%-ra) egyértelműen az ukrajnai háború elleni tiltakozásokkal függött össze. Az adatokban nem látszott jele a nemzetközi együttműködések irányába való nyitásnak, igaz, annak sem, hogy a külföldi kapcsolatokkal rendelkező civil szervezetek elleni egyre keményebb kormányzati támadások bezárkózáshoz vezettek volna.

Módszertani dilemmák és trendek

Az Orbán rendszer első 12 évének társadalmi elégedetlenségéről sokat mondanak a fővárosi tüntetések jellemzői, nem kerülhetjük meg azonban a kérdést, hogy az adatokból kirajzolódó tendenciák értelmezését mennyire teszi bizonytalanná a Covid-okozta törés.

Az közzismert, hogy a különböző kataklizmák (háborúk, természeti csapások) okozta visszaesések után, ha a társadalmi-gazdasági mélystruktúrák nem sérülnek, többnyire megtörténik a visszatérés a trendhez. Ez nyilván a társadalmi tiltakozás alakulására is érvényes, de felmerül a kérdés, hogy mi az a trend, amelyhez a járvány sokkja után vissza lehet térni.

Az 1. ábrán szereplő idősor világosan mutatja ugyan, hogy a tüntetések száma már jóval a koronavírus-járvány kitörése előtt gyors csökkenésnek indult, de nem tudhatjuk, hogy ez a visszaesés a tiltakozási aktivitás szokásos hullámzásának (Szabó M. 2015) jele volt-e, vagy inkább az intézményesült civil szféra mozgásterének beszűkülésével, az illiberális rendszer megfélemlítő, szabadságjogokat csorbító intézkedéseivel függött össze. A 2010 utáni Fidesz-kormányzás harmadik ciklusa nagyjából egyszerre ért véget a járványügyi korlátozások megszűnésével, így a vizsgálatunkba bekerült tüntetések adatai nem tükrözhetik a Covid utáni időszak változásait. Nincs tehát empirikus információnk arról, hogy a tiltakozási kultúra fentiekben kimutatott módosulásai mennyire voltak átmenetiek.

Ahhoz nem fér kétség, hogy a kormányzati politika az utóbbi években tovább rontotta a feltételeket. A gyülekezési jog fokozatos jogszabályi korlátozása eleinte csak megnehezítette a tüntetések szervezését, de mostanra már a betiltásuk és a rendőri erőszak alkalmazása is bekerült a hatalom eszköztárába. Arról is vannak benyomásaink, hogy 2022 óta nőtt a tiltakozások száma, de azt egyelőre nem tudhatjuk, hogy a nagy, látványos megmozdulásokon kívül milyen számban, milyen módszerekkel és milyen célokkal szerveződtek kisebb tiltakozások. A kérdés megválaszolásához az adatsorunk „rossz időpontban” végződik, nem alkalmas arra, hogy az illiberális rendszer teljes kiépülése és megszilárdulása hosszabb távon mekkora társadalmi ellenállásba ütközik, és mennyire alakítja át a tiltakozási kultúrát. A történet még nem ért véget, így annak egészéről csak a további kutatások adhatnak majd átfogó képet.



Összefoglalás

A budapesti tüntetésekről szóló sajtóbeszámolókból származó adatok tanúsága szerint az illiberális fordulatot követően csak részben érvényesült az a folytonosság, amely a tiltakozási kultúrát a korábbi kutatások szerint a rendszerváltás óta jellemezte. Az autokratikus berendezkedés kiépülésének első 12 éve a társadalmi tiltakozások szempontjából nem tekinthető egységes időszaknak.

A tüntetések száma 2014-ig – az egyre kedvezőtlenebb politikai légkör ellenére, vagy éppen az ellenséges kormányzati lépésekre reagálva – még növekedett, de ezt követően csökkenni kezdett, majd a Covid-járvány hatására az időszak végén rendkívül alacsony szintre esett vissza. A kormányellenes megmozdulások mindvégig dominánsak maradtak, ezeken belül viszont nem csökkent a tüntetések sokszínűsége. Céljaik között első helyen szerepelt a demokrácia és a szabadságjogok védelme, de nagy számban foglalmaztak meg a gazdasági/jóléti rendszerrel kapcsolatos követeléseket is.

A kulturális, emlékezetpolitikai és környezetvédelmi ügyekkel kapcsolatos tiltakozások aránya az aktuális kormányzati lépésekre reagálva ingadozott. A vizsgált időszak során megfigyelhető volt egyfajta professzionalizálódás, az energiák jobb kihasználása: csökkent a legkisebb létszámú tüntetések aránya.

Az illiberális rendszer térnyerése – a korábbi kutatói várakozásokkal összhangban – az informális szféra és a bázisdemokratikus formák irányába mozdította el a tiltakozásokat. A hatósági zaklatások célpontjává vált hagyományos tüntetés-szervezők (civil szervezetek, szakszervezetek) mellett új, kevésbé vagy egyáltalán nem intézményesült szereplők jelentek meg. Ez együtt járt a tüntetések tartalmi és formai megújulásával, a figyelem felkeltésére fokozottan alkalmas, látványos demonstrációk és az állampolgári engedetlenség gyakoribbá válásával.

Irodalom

- Ágh A. (2016): A védekező társadalom, avagy a civilek hatalma: Töprengések a magyar civil társadalom helyzetéről. *Civil Szemle*, 13., (1), pp. 5–29.
- Anheier, H. K.–Lang, M.–Toepler, S. (2020): Civil társadalom változás idején – Szűkülő, változó, táguló terek és egy új szabályozási szemléletmód szükségessége. *Civil Szemle*, 17., (2.), pp. 5–35.
- Arató A. (1992): Civil társadalom Lengyelországban és Magyarországon. *Politikatudományi Szemle*, 1., (2.), pp. 53–80.
- Bajomi-Lázár, P. (2015): Party Colonization of the Media: The Case of Hungary. In: Krasztev, P.–Van Til, J. (Eds.): *The Hungarian Patient. Social Opposition to an Illiberal Democracy*. Budapest–New York: CEU Press, pp. 59–80.
- Benedek I. (2018): Mennyire volt forró a tavasz? A 2017. tavaszi politikai tiltakozáshullám rövid története és elemzése. In: Antal A. (Szerk.): *Mozgalmi társadalom*. Budapest: Noran Libro, pp. 279–312.
- Bernhagen, P.–Marsh M. (2007): Voting and Protesting: Explaining Citizen Participation in Old and New European Democracies. *Democratization*, 14., (1), pp. 44–72. DOI: <https://doi.org/10.1080/13510340601024298>



- Borbáth, E.–Gessler, T. (2020): Different worlds of contention? Protest in Northwestern, Southern and Eastern Europe. *European Journal of Political Research*, 59., (4.), pp. 910–935. DOI: <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12379>
- Borbáth, E.–Susánszky, P. (2025): Party system transformation from below: Protests by Jobbik and LMP. *Acta Politica*, 60., (1), pp. 17–37.
- Boris, J.–Vári, Gy. (2015): The Road of the Hungarian Solidarity Movement. In: Krasztev, P.–Van Til, J. (Eds.): *The Hungarian Patient. Social Opposition to an Illiberal Democracy*. Budapest–New York: CEU Press, pp. 181–206.
- Boros L. (2019): Társadalmi konfliktusok a köztéren – a budapesti Szabadság tér példája. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 8., (1), pp. 91–109.
- Bozóki, A.–Hegedűs, D. (2018): An Externally Constrained Hybrid Regime: Hungary in the European Union. *Democratization*, 25., (7), pp. 1173–1189. DOI: <https://doi.org/10.1080/13510347.2018.1455664>
- Císař, O.–Vráblíková K. (2019): National Protest Agenda and the Dimensionality of Party Politics: Evidence from Four East-Central European Democracies. *European Journal of Political Research*, 58., (4.), pp. 1152–1171. DOI: <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12328>
- Ekiert, G.–Kubik, J. (2018): The Study of Protest Politics in Eastern Europe in the Search of Theory. In: Fagan, A.–Kopecky, P. (Eds.): *Routledge Handbook of East European Politics*. Abingdon: Routledge, pp. 197–209.
- Fazekas A. (2023): Mozgalmárok kora? Az ifjúsági civil aktivitás tendenciáinak diskurzusa Európában. *Civil Szemle*, 20., (3), pp. 23–38.
- Gadó G.–Kerekes Zs.–Magyar B. (Eds.) (2024): A joguralomtól az uralom jogáig. *A jogállam felszámolása Magyarországon 2010–2024*. Budapest: CEU Demokrácia Intézet.
- Gagyí Á. (2018): Mozgalmakutatás Kelet-Közép-Európában. A második világháború utáni nyugati mintára szabott eszközrendszer korlátai. In: Antal A. (Szerk.): *Mozgalmi társadalom*. Budapest: Noran Libro, pp. 33–82.
- Gerő, M.–Fejős, A.–Kerényi, Sz.–Szikra, D. (2023): From Exclusion to Co-Optation: Political Opportunity Structures and Civil Society Responses in De-Democratising Hungary. *Politics & Governance*, 11., (1), pp. 16–27. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v11i1.5883>
- Havasi V. (2022): Hatalomnélküliek-e a civilek a magyar illiberális demokráciában? 2010–2022 főbb történéseinek elemzése. *Civil Szemle*, 19., (3), pp. 47–74.
- Hummel, S. (2020): The Contested Spaces of Civil Society – On the Paradox of Shrinking and Growing in Civil Society's Sphere of Action. *Civil Szemle*, 17., (4.), pp. 55–71.
- Hutter, S. (2014): Protest Event Analysis and Its Offspring. In: della Porta, D. (Ed.): *Methodological Practices in Social Movement Research*. Oxford: Oxford University Press, pp. 397–445.
- Kákai L. (2024): Nonprofit szervezetek lehetőségei az egyre inkább centralizálódó közszolgáltatási rendszerben. *Civil Szemle*, 21., (3), pp. 89–115. DOI: <https://doi.org/10.62560/csz.2024.03.06>
- Jakli, L.–Greskovits, B.–Wittenberg, J. (2025): Asymmetric Mass Mobilization and the Vincibility of Democracy in Hungary. *Comparative Political Studies*, 0., (0.). DOI: <https://doi.org/10.1177/00104140241312093>
- Kákai, L.–Glied, V. (2017): Sketch of the Hungarian Nonprofit Sector after the Regime Change. *Civil Szemle*, 14., (3), pp. 13–33.
- Kákai, L.–Glied, V. (2023): Civil Society in the Crosshairs. *Studia Politologiczne*, 70., pp. 52–79. DOI: <https://doi.org/10.33896/SPolit.2023.70.3>
- Karolewski, I. P. (2016): Protest and Participation in Post-Transformation Poland: The Case of the Committee for the Defense of Democracy (KOD). *Communist and Post-Communist Studies*, 49., (3), pp. 255–267. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2016.06.003>



- Kerényi Sz. (2016): Mozgalmi ciklusok és az alulról szerveződő mozgalmak strukturális csapdái. In: Antal A. (Szerk.): *A civilek hatalma: a politikai tér visszafoglalása*. Budapest: Noran Libro, pp. 85–102.
- Kiss G. (2025): Hídfoglalásokkal folytatódott a gyűlekezési jog csorbítása elleni tüntetés Budapesten. *Euronews*, 2025. 04. 01. <https://hu.euronews.com/2025/04/01/ujabb-tomegtuntetes-gyulekezesi-jog-budapest-pride-hadhazy-momentum>. Letöltve: 2025. 04. 02.
- Klandermans, P. G. (2014): Identity Politics and Politicized Identities: Identity Processes and the Dynamics of Protest. *Political Psychology*, 35., (1), pp. 1–22. DOI: <https://doi.org/10.1111/pops.12167>
- Kontró F.–Susánszky P. (2023): Oktatással kapcsolatos tüntetések Magyarországon 2015 és 2021 között. *Politikatudományi Szemle*, 32., (2.), pp. 49–71.
- Kopecký, P. (2003): Civil Society, Uncivil Society and Contentious Politics in Postcommunist Europe. In: Kopecký, P.–Mudde, C. (Eds.): *Uncivil Society? Contentious Politics in Post-Communist Europe*. London: Routledge, pp. 1–17.
- Körösi, A. (2018): The Theory and Practice of Plebiscitary Leadership: Weber and the Orbán Regime. *East European Politics and Societies*, 33., (2.), pp. 280–301. DOI: <https://doi.org/10.1177/0888325418796929>
- Körösi A.–Illés G.–Gyulai A. (2020): *Az Orbán-rezsim – A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata*. Budapest: Osiris.
- Kovács, Z.–Vida, G. (2015): Geography of the New Electoral System and Changing Voting Patterns in Hungary. *Acta Geobalcanica*, 1., (2.), pp. 55–64. DOI: <https://doi.org/10.18509/AGB.2015.06>
- Kövecz Á. (2015): Demokrácia és civil társadalom. Kérdések és összefüggések magyarországi kontextusban. *Civil Szemle*, 12., (3), pp. 5–27.
- Krasztev, P. (2015): Social Responses to the “Hybridization” of the Political System: The Case of Hungary in the Central and Eastern European Context. In Krasztev, P.–Van Til, J. (Eds.): *The Hungarian Patient. Social Opposition to an Illiberal Democracy*. Budapest–New York: CEU Press. pp. 167–179.
- Magyar G.–Páll K. Á.–Szabó A.–Szabó M. (2000): Tüntetések és rendőri biztosítások Budapesten (1996–1997). *Szociológiai Szemle*, 10., (3–4.), pp. 21–39.
- McCarthy, J.–McPhail, C. D.–Smith, J. (1996): Images of Protest: Dimensions of Selection Bias in Media Coverage of Washington Demonstrations, 1982 and 1991. *American Sociological Review*, 61., (3), pp. 478–499. DOI: <https://doi.org/10.2307/2096360>
- Meyer, M.–Moder, C. M.–Neumayr, M.–Traxler, N.–Vandor, P. (2017): Civil társadalmi mintázatok Közép- és Kelet-Európában: Történelmi fejlődési utak és jelenlegi kihívások. *Civil Szemle*, 16., (1), pp. 35–65.
- Mikécz D. (2020): *Semmit rólunk nélkülünk. Tüntetések, politikai aktivizmus az Orbán-rezsim idején*. Budapest: Napvilág Kiadó–TK Politikatudományi Intézet.
- Nagy Á.–Nizák P.–Vercseg I. (2014): *Civil társadalom, nonprofit világ*. Budapest: Új Ifjúsági Szemle Alapítvány.
- Oross, D.–Róna, D.–Szabó, A. (2017): Patterns of Civic Participation Among Politically Active Students in Hungary. *Socio*, 5., (Special issue), pp. 71–89. DOI: <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2017en.71>
- Pásztóy A. (2018): A magyar szakszervezeti mozgalom a politikai térben. In: Antal A. (Szerk.): *Mozgalmi társadalom*. Budapest: Noran Libro, pp. 147–165.
- Pietrzyk-Reeves, D. (2023): New Trends in Civic Activism in Central and Eastern Europe. *Studia Politologicae*, 70., pp. 9–32. DOI: <https://doi.org/10.33896/SPolit.2023.701>
- Piotrowski, G. (2015): What are Eastern European Social Movements and How to Study Them? *Intersections*, 1., (3), pp. 4–15. DOI: <https://doi.org/10.17356/ieejsp.v1i342>
- Sebestény I. (2016): Fél évtized – egészen új környezetben. Kormányzati szándék és eredmény a civil szféra NER-konformizálásában. In: Antal A. (Szerk.): *A civilek hatalma. A politikai tér visszafoglalása*. Budapest: Noran Libro, pp. 61–84.



- Susánszky P.–Gerő M.–Unger A. –Takács F.–Takács E.–Kopper Á. (2019): Magyarország tiltakozási kultúrája. Tüntetések Magyarországon 2015–2017. *Civil Szemle*, 16., (4.), pp. 43–59.
- Szabó A. (2009): *Politikai tiltakozások Magyarországon, 1993*. 2003. PhD-értekezés. https://books.google.hu/books/about/Politikai_tiltakoz%C3%A1sok_Magyarorsz%C3%A1gon.html?id=EwBQ0AEACA-AJ&redir_esc=y. Letöltve: 2024. 02. 15.
- Szabó, B.–Erőss, Á. (2024): Street Protest in the First Decade of Illiberal Hungary: The Case of Budapest. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 32., (3), pp. 599–617. <https://ideas.repec.org/a/taf/cdebxx/v32y2024i3p599-617.html>
- Szabó M. (1993): *Alternatív mozgalmak Magyarországon*. Budapest: Gondolat.
- Szabó M. (1995): Politikai tiltakozás, mint az új politikai kultúra eleme: Magyarország, Szlovénia, Szlovákia. *Szociológiai Szemle*, 5., (3), pp. 51–72.
- Szabó M. (2001): *Társadalmi mozgalmak és politikai tiltakozás történeti és összehasonlító perspektívában*. Budapest: Rejtjel.
- Szabó M. (2007): *A tiltakozás kultúrája Magyarországon*. Budapest: Rejtjel.
- Szabó, M. (2009): Demonstration Democracy in Hungary: Policing Protest – from the Catacomb of Unofficial Activities to Rioting. In: Sajó, A. (Ed.): *Free to Protest: Constituent Power and Street Demonstration*. Utrecht: Eleven International Publishing, pp. 221–242.
- Szabó M. (2014): Az ellenzéki mozgalmak reneszánsza? – Új tendenciák a politikai mozgalmak és tiltakozások fejlődésében. *Civil Szemle*, 11., (2.), pp. 49–65.
- Szabó M. (2015): Az új autoritarizmus és a hibrid rendszerek kihívása a posztkommunista civil társadalom számára. *Civil Szemle*, 12., (4.), pp. 5–23.
- Szabó M. (2019): A politikai konfliktusok átrendeződésének hatása a mozgalmi mobilizációkra és a tiltakozási kultúra területeire. *Civil Szemle*, 12., (4.), pp. 37–40.
- Toepler, S.–Zimmer, A.–Fröhlich, C.–Obuch, K. (2020): The Changing Space for NGOs: Civil Society in Authoritarian and Hybrid Regimes. *Voluntas*, 31., (4.), pp. 649–662. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-020-00240-7>
- Torma J. (2016): A norvég-ügy – Civil szervezetek elleni kormányzati támadássorozat Magyarországon (2013 és 2016). In: Antal A. (Szerk.): *Mozgalmi társadalom*. Budapest: Noran Libro, pp. 266–281.
- Upor L. (2024): *Majdnem lehetetlen. Az SZFE autonómiaharcának története*. Budapest: Tea Kiadó.
- Urbán, Á. (2021): Hungary: Growing Concentration, Intensifying Control. In: Fengler, S.–Eberwein, T.–Karmasin, M. (Eds.): *The Global Handbook of Media Accountability*. London: Routledge, pp. 165–174.
- Van Til, J. (2015): Democratic Resurgence in Hungary: Challenges to Oppositional Movement (An Open-Ended Conclusion). In P. Krasztsev–J. Van Til (Eds.): *The Hungarian Patient. Social Opposition to an Illiberal Democracy*. Budapest–New York: CEU Press, pp. 367–383.
- Vásárhelyi Á. (2015): A Milla tündöklése és bukása. *Civil Szemle*, 12., (3), pp. 59–72.
- White, D. (2015): Political Opposition in Russia: The Challenges of Mobilisation and the Political–Civil Society Nexus. *East European Politics*, 31., (3), pp. 314–325. <https://doi.org/10.1080/21599165.2014.990628>
- Zontea, A. (2015): The Hungarian Student Network: A Counterculture in the Making. In: Krasztsev, P.–Van Til, J. (Eds.): *The Hungarian Patient. Social Opposition to an Illiberal Democracy*. Budapest–New York: CEU Press. pp. 263–290.



Fotó/Németh István Péter

THE IMPACT OF THE JULY 15 COUP ATTEMPT ON CIVIL SOCIETY IN TÜRKİYE: AN ASSESSMENT FROM THE EUROPEAN UNION'S PERSPECTIVE*

Muzaffer Akdoğan–Onur Akdoğan

Introduction

After the First World War, military coups became a common phenomenon, especially in developing countries. Social scientists have analyzed this process not only as a development problem but also in terms of the role of the military in nation-building and the relationship between the military and politics (Fidel 1970). Türkiye has also been affected by this global dynamic since the mid-20th century, experiencing military interventions in 1960, 1971, 1980, and 1997. These coups not only led to changes in political power but also profoundly shaped Türkiye's development and social structure. One significant consequence was the weakening of political parties, which lacked strong social roots and long-standing traditions (BTI 2018).

On the night of July 15, 2016, a coup attempt occurred in Türkiye when a group of officers within the Turkish Armed Forces attempted to overthrow the government. The coup was quickly suppressed within 22 hours due to the resistance of the people, intervention by security forces, and the decisive stance of political leaders. While this was seen as a "victory for democracy" in Türkiye, the EU condemned the coup but expressed concern over the sweeping measures taken afterward, such as arrests, dismissals from public institutions, and the closure of universities and media outlets. EU officials emphasized the importance of the rule of law and protecting fundamental rights and freedoms in their statements.

The EU has as one of its main objectives the promotion of democracy, human rights, and the rule of law on the European continent. In this context, it has long recognized and supported the role of civil society as an important element.



The EU is increasingly engaging with civil society organizations (CSOs), academia, human rights defenders, and other independent actors in Member States to strengthen democratic processes. In particular, it develops various financial support mechanisms and cooperation programs to increase public participation, promote transparency, and give a voice to disadvantaged groups. It also pioneers projects to strengthen the capacity of civil society in candidate countries and neighboring countries, aiming to build a more inclusive and resilient democratic structure across Europe.

Since Türkiye started negotiations with the EU in 2005, empirical studies on the interactions between the EU, the Turkish state, and civil society have increased. However, these studies focus on different dimensions of this trilateral relationship and vary in terms of the types of CSOs they examine (Sönmez 2019). This study aims to analyze the impact of the failed coup attempt in Türkiye on July 15, 2016, on civil society from an EU perspective. In particular, it examines how the EU's progress reports on Türkiye address the repercussions of the coup attempt on civil society and the role played by the EU in this process.

In this context, the progress reports on Türkiye between 2014 and 2024 are comprehensively analyzed, and the negative effects of the coup attempt on the civil society structure and the role of the EU in the process of eliminating these effects are evaluated. The study analyzes how the civil sphere has been shaped in post-coup Türkiye and how the legal and institutional framework has been transformed within the framework of Türkiye's top policy document, the Twelfth Development Plan (2024–2028), and aims to reveal the impact of the EU in this process. Thus, it reveals the long-term effects of the July 15 coup attempt on civil society and how the EU's emphasis on democratization and the rule of law in this context has led to a transformation.

Methodology

This study aims to analyze the impact of the 15 July 2016 coup attempt on CSOs in Türkiye and to analyze the EU's perspective and criticisms of this process. Contributing to the understanding of the complex relationship between civil society and democracy in the aftermath of a major political upheaval in Türkiye, this study aims to reveal the role of the EU in this process.

The main research question of the study is: Following the July 15, 2016 coup attempt, what is the EU's impact on the normalization process of civil society, which came under pressure after the coup attempt? In order to answer this question, a document analysis methodology was used, and in particular, the progress reports on Türkiye published by the EU between 2014 and 2024 and the Twelfth Development Plan (2024–2028), which sets Türkiye's development goals, were analyzed in detail.



This research focuses on identifying key trends and changes in civil society in the aftermath of the coup attempt by systematically analyzing textual data from EU progress reports and the development plan. While the EU progress reports assess Türkiye's progress in the EU accession process, the Twelfth Development Plan provides insights into how Türkiye is shaping the role of civil society in line with its long-term development goals.

The study adopts a comparative analysis approach to understand the state of civil society in the aftermath of the coup attempt. This approach aims to reveal the patterns of change, continuity, and differentiation observed in the field of civil society by comparing different progress reports published during the period under review.

This research is based on secondary data sources (EU progress reports and development plan) and recognizes that textual data may involve the risk of subjective interpretation. However, rigorous data analysis techniques will be applied to minimize these limitations, and the findings will be critically evaluated.

In conclusion, this study provides a comprehensive assessment of the EU's impact on civil society in Türkiye in the context of the post-coup attempt period and offers a comprehensive assessment of the transformation of the civic space. It aims to make an important contribution to the literature by providing valuable insights into how the EU's policies on democracy, rule of law, and civil society have been received in Türkiye.

Civil Society in the EU: Democracy, Participation, and Enlargement

Civil society has traditionally been regarded as one of the fundamental pillars of modern democracies. Defined as "an arena outside the family, state, and market," civil society takes shape through organizations and institutions established by individuals and collective actors to advance common interests (Subotić 2024).

In the context of the EU, civil society has emerged as a potential solution to bridge the gap between supranational governance and citizens (Heidbreder 2012).

In the first decades of EU integration, the role of civil society remained largely absent from the research agenda (Heidbreder 2012). However, in recent years, the EU has shown greater interest in civil society (Garcia 2015). In particular, the issue of civil society participation has gained increasing importance in both academic discourse and policy-making processes since the formal establishment of the EU in 1993 (Heidbreder, 2012). Today, CSOs are at the center of many significant debates in contemporary European politics. The most recent studies in this field focus on CSOs' participation in European policymaking and their democratic potential, especially within the framework of new governance models (Salgado 2014).

The EU's mechanisms for supporting civil society have been linked to incentives that encourage CSOs to concentrate on lobbying activities within EU institutions rather than fostering a grassroots European civil society or public sphere (Warleigh,



2001). However, the relationship between EU membership and democratization is more complex than it appears. It is widely accepted that the EU's influence on democratization in neighboring countries operates through conditionality, socialization, or a combination of both (Mungiu-Pippidi 2005). In this context, the EU has developed relationships with organized civil society as a proxy, assuming certain democratic functions while supporting civil society (Greenwood 2011).

Strengthening civil society as a safeguard against democratic backsliding has been a cornerstone of the EU enlargement process (Wunsch 2019). Enlargement has been a fundamental aspect of the EU's DNA since the first expansion in 1973 (Balfour–Stratulat 2012). However, since the last enlargement in 2013, enlargement policy has ceased to be a priority for the Union. Nonetheless, CSOs have long focused their attention on enlargement policy and aimed to fully realize its potential (Subotić 2024). Within the framework of the EU's enlargement policy, countries must undertake conceptual and technical improvements to effectively address their democratization challenges and foster civil society development (Bostic 2011).

Summary of Literature on Türkiye-EU Relations

During World War II, Türkiye pursued a policy of staying away from international conflicts, but after the war, it tended to establish close relations with European institutions (Müftüler–Bac 1998). The Cold War period offered an important opportunity for Türkiye to integrate into the Western bloc and gain European status, and the country became a critical element of Western security (Bilgin 2004; Müftüler–Bac 1998).

The end of the Cold War brought about a change in Türkiye-EU relations and necessitated a redefinition of Türkiye's position in Europe (Capan–Onursal 2007). Türkiye's relations with European institutions were considered as a strategic tool for both reinforcing its Western identity and protecting its national security and interests (Bilgin 2004). While Türkiye played a significant role in the Cold War balance, the collapse of this balance necessitated a reevaluation of Türkiye's role (Capan–Onursal 2007). However, the changing international system after the Cold War relatively diminished Türkiye's strategic importance and weakened the main justifications for European integration (Müftüler–Bac 1998).

There are divergent views within Europe on Türkiye's EU membership. While some see Türkiye's membership as a security risk, others see it as a security opportunity (Desai 2005). Moreover, the debate over Türkiye's European identity complicates the accession process (Müftüler–Bac 1998).

Türkiye-EU relations can be divided into three main periods. The first period starts with the application for associate membership to the European Economic Community (EEC) in 1959 and extends until the application for full membership in 1987. The second period covers the post-Cold War reshaping of identities and interests in the 1990s. The third period includes the period of optimism between

2001 and 2005, followed by a period of stagnation until today (Aydın-Düzgüt-Tocci 2015). Türkiye's 1959 application for associate membership was accepted in 1963, and the Ankara Agreement was signed. However, Türkiye's application for full membership was not realized until 1987 (Hoekman-Togan 2005). In 1989, the European Commission rejected Türkiye's application due to the EU's lack of enlargement priorities and the transformations in the international system (Capan-Onursal 2007). Türkiye's exclusion from the full membership process created disappointment in Türkiye-EU relations and led to the stagnation of relations (Kütük 2006).

Türkiye-EU relations lacked an effective political dialogue until the 1999 Helsinki Summit. Türkiye's acceptance as a candidate country marked a significant turning point in its relations with the EU, indicating that the discourse based on civilizational differences was shifting (Bilgin 2004). This decision was considered the first concrete step towards EU membership, 40 years after Türkiye's EEC membership application in 1959 (Kaya-Kentel 2005). Türkiye's opening of negotiations in 2005 reinforced its position as a democratic country integrated into the European order (Müftüler-Baç 2016). Paradoxically, however, with the start of negotiations, the momentum of the accession process was lost, and the process became uncertain (Camyar-Tagma 2010; Tocci 2014). The stalemate in 2006 led to a divergence in the political goals of Türkiye and the EU (Cengiz-Hoffmann 2013).

Türkiye's EU membership is considered to be one of the most controversial issues in the Union's enlargement policy (Schimmelfennig 2009). Türkiye's membership is treated in different ways depending on how the EU is defined. Viewing the EU as a political and military power supports Türkiye's inclusion as a strategic imperative, while defining it based on the rule of law, democracy, and human rights implies that Türkiye's membership is contingent on its compliance with the set criteria. Approaches that define the EU as a religious-based union advocate Türkiye's exclusion (Capan-Onursal 2007). Although Türkiye's accession process faced resistance from many European governments and public opinion, the opening of negotiations in 2005 shows that this resistance was partially overcome (Font 2006; Nas 2008).

Much of the opposition to Türkiye's EU membership is based on debates over the country's European and Islamic identity. However, some studies emphasize Türkiye's Western orientation and its contribution to European security, arguing that full membership would be a strategic gain for the EU (Redmond 2007; Schimmelfennig 2009). The difficulty of Türkiye's accession process is supported by the contradictions in the EU's enlargement policies and the need to keep Türkiye's economic, geographical, and political importance on the agenda (Buzan-Diez 1999; Diez 2005).

Türkiye's relations with the EU have historically fluctuated and evolved from a full membership perspective to a strategic partnership (Yalman-Göksel 2017). It is emphasized that this process has been fraught with uncertainties, and the distance between the parties has increased, including the risks of competition and potential conflict (Tocci 2014). However, Türkiye remains committed to its EU



membership goal and argues that a complete rupture is unlikely due to the deep historical ties (Aydın-Düzgüt-Tocci 2015; Camyar-Tagma 2010).

Military Interventions before July 15 in the Context of Türkiye-EU Relations

Türkiye has experienced four major military interventions since 1960 (Heper, 2005). These interventions were carried out with the claim of ensuring political stability. In 1960, 1971, and 1980, the military directly took control of the government, while in 1997, it intervened indirectly by forcing the government to resign. The coup attempt on July 15, 2016, displayed a different dynamic, with civilian elements playing a prominent role (Kakişim-Erdoğan 2018).

Türkiye's 1959 application for an association agreement with the EEC faced a serious setback with the 1960 coup. Although the EEC's reaction was limited (Akdoğan, 2017), the execution of three Democratic Party members in 1961 led to a two-year freeze in relations (Özer 2009). Nevertheless, negotiations resumed in 1962, and the Ankara Agreement was signed in 1963 (Riemer 1999; Denk 2016). This showed that the coup did not completely sever ties but rather led to a more gradual integration process (Bardakçı Tosun 2019).

The 1971 memorandum delayed the implementation of the Additional Protocol signed in 1970 (Kakişim-Erdoğan 2018). The EEC's reaction was milder compared to its response to the coup in Greece (Çakır 2016).

The 1980 coup was initially welcomed in the West for restoring stability, but later, human rights violations led to criticism from the EEC (Erdem 2015; Hale 2003). In 1982, certain provisions of the Ankara Agreement were suspended (Erdem 2015). The European Parliament (EP) called for democratic institutions to be restored within two months, or the agreement would be suspended (Tekeli & İlkin, 2000). The EP also highlighted human rights violations and made financial aid conditional on democratic progress (Hale 2003). In 1982, the EP suspended the agreement, although economic relations continued (Bardakçı Tosun 2019). Compared to its stance on Greece, the EEC took a more moderate approach toward military coups in Türkiye (Çakır 2016).

The 1980 coup caused deep and long-term damage to Türkiye-EEC relations (Erdem, 2015). Democratic reforms in Türkiye were largely driven by European pressure (Erdem 2015). Turkey's 1987 application for full membership was rejected due to democratic shortcomings (Çayhan 2003). However, relations were never entirely severed. In 1986, efforts to revive relations began, and Türkiye formally applied for full membership in 1987 (Tekeli-İlkin 2000).

In summary, military interventions in Türkiye had varying impacts on its relations with the EEC. The 1960 coup slowed down the process but did not break ties entirely. The 1971 and 1980 coups caused further tensions, with the 1980 coup having the most significant impact on Türkiye-EEC relations.

The Impact of Pre-July 15 Coups on CSOs in Türkiye

Globally, CSOs operate within a legal framework established by national legislation for philanthropic purposes. In Türkiye, CSOs function under five different legal structures: associations, foundations, trade unions, cooperatives, and chambers of commerce/industry and commodity exchanges (Ayhan, 2020). However, military coups in Türkiye have significantly influenced civil society, with some CSOs supporting military rule while others faced repression.

The May 27, 1960 coup reshaped Türkiye's political landscape and elicited mixed reactions from civil society. Some CSOs, such as the Turkish National Youth Organization (TNYO) and the National Turkish Student Union, celebrated the coup, sending telegrams to the National Unity Committee and the Armed Forces Command in support. The executive board of the Confederation of Turkish Trade Unions (Türk-İş) also backed the coup. Additionally, journalists issued a Press Declaration on June 1, referring to the event as a "revolution" and discouraging negative reporting (Tunç 1998).

The 1960 coup marked a turning point for Turkish trade unionism, leading to rapid growth in labor organizations (Çeçen 1973). The decade following the coup, extending until the March 12, 1971 coup, symbolized a new era for labor organization, bringing valuable experiences and achievements. Trade unions became recognized as essential components of democracy. The 1961 Constitution was significantly more liberal than the 1924 Constitution and introduced personal and collective rights and freedoms that Türkiye had not previously recognized. These included labor rights such as collective bargaining, the right to strike, and unionization (Güzel 1996).

During the March 12, 1971 memorandum, youth organizations, professional associations, and trade unions again supported military intervention, seeing it as a means to maintain public order. TNYO and other groups endorsed the memorandum, while leftist organizations, including Dev-Genç and the Confederation of Revolutionary Trade Unions of Türkiye (CRTU), viewed it as an opportunity to push for socialist reforms (Karataş 2019; Tunç 1998). This demonstrated how different ideological groups used military interventions to advance their political agendas.

The September 12, 1980 coup imposed severe restrictions on CSOs and labor unions, suspending collective bargaining and the right to strike. Over 20,000 CSOs were shut down, and leaders of organizations like CRTU were arrested (Güzel, 1996). Despite this repression, civil society revived in the late 1980s, and by the 1990s, the number of CSOs had grown to 61,000, surpassing pre-coup figures (Şimşek 2004; Tunç 1998).

Understanding the development of civil society in Türkiye requires distinguishing the post-1980 period from traditional association structures (İçduygu, 2011; Kuzmanovic, 2012). After the 1980s, civil society became more dynamic and gained recognition as an autonomous policymaking actor. However, historically, CSOs had limited political access and were restricted from acting independently of the state (Mardin 1973).



On February 28, 1997, the Turkish General Staff issued a memorandum against the government of the Welfare Party and its leader, Necmettin Erbakan. Unlike previous interventions, CSOs played a more active role, with organizations such as CRTU, the Atatürkist Thought Association, and the Confederation of Turkish Tradesmen and Craftsmen opposing the government through public demonstrations. Trade unions and business groups collected six million signatures supporting the National Security Council's decisions (Işık 2023). This period revealed a shift in civil society's role, as some CSOs aligned with military narratives while others opposed interventions. The February 28 process demonstrated that civil society could act as an opposition force against the government while also being influenced by military power (Işık 2023; Tunç 1998).

The 2000s marked a turning point for civil society, driven by the EU accession process and the Helsinki decision, which increased CSO mobilization and participation (Rumelili–Boşnak 2015). As Türkiye entered EU negotiations, discussions on its alignment with EU values intensified, leading to greater EU interest in Turkish civil society and encouragement for CSO involvement (Zihnioğlu 2013).

Historically, Turkish civil society has been weak because the central government has always been powerful. In the early years of the Republic, civil society was largely supported by the state and used as a tool to spread the state ideology. After the 1980s, the activities of CSOs diversified, focusing on areas such as human rights, minorities, and women's rights. Türkiye's EU accession process in 1999 provided a renewed momentum for the development of civil society and led to a shift in societal perceptions. However, the state still views opposition CSOs as a threat. Anti-terror laws and other legal regulations allow the government to exert pressure on these organizations (BTI 2022).

The Impact of July 15 from the EU Perspective on Civil Society in Türkiye

Although the EU is not a homogeneous entity, there are differing views among member states and the EP regarding relations with Türkiye. In particular, coups and coup attempts in Türkiye have led to significant political, economic, and social ruptures in EU-Türkiye relations. A similar process unfolded after the July 15, 2016 coup attempt, during which EU officials unconditionally condemned the attempt but later expressed concerns about the emergency measures taken in its aftermath. These concerns are not limited to the EU; numerous reports highlight similar issues.

The coup shocked both Türkiye and the world with its brutality, but the subsequent crackdown extended far beyond those directly linked to the event. Repression affected all aspects of Turkish society, including civil society. The ruling party used the coup attempt to justify a large-scale purge, leading to 40,000 arrests, the dismissal or suspension of 140,000 individuals, the closure of 1,500 civil society organizations, and the shutdown of over 150 media outlets. Despite this crackdown and widespread uncertainty, Turkish civil society remains active (BTI 2018;



Center for American Progress 2017; OSAC 2024). However, post-coup measures signaled growing authoritarianism. Using emergency powers, the government suspended over 370 civil society organizations, including groups focused on child rights, human rights, women's rights, and humanitarian aid (Human Rights Watch 2017).

This latest military coup attempt in Turkish democratic history caused social, political, and economic trauma in EU-Türkiye relations (Kakişim-Erdoğan 2018). Immediately after the coup attempt, the President of the European Council, Donald Tusk, the President of the European Commission, Jean-Claude Juncker, and the EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy, Federica Mogherini, issued a joint statement from the Asia-Europe Summit in Mongolia. In their statement, they emphasized that Türkiye was a key partner for the EU and declared their support for the democratically elected government and the rule of law. However, measures such as the arrest of thousands of individuals, the dismissal of public officials, and the closure of media outlets following the coup attempt raised serious concerns within the EU regarding democracy and human rights (European Commission 2016). This situation led the EU to adopt a cautious and distanced approach toward Türkiye.

Unlike the EU's top officials, the EP took a more critical stance by recommending the suspension of Türkiye's accession process. Following the July 15 events, the EP, for the first time, called for freezing negotiations with a candidate country (Duman 2018), although this decision was not adopted by the European Council. A similar trend was observed after the 1980 coup. While Europe continued its relations with Türkiye after each coup, the accession process slowed down. The periodic political fluctuations and deviations from the path of democracy in Türkiye have continuously strained EU relations and hindered the political commitment of both parties (Akdoğan 2017).

The EU is not only an economic power but also a globally influential actor through its strategic use of political instruments. Its widely accepted authority among member and candidate countries creates a perception of legitimacy regarding its decision-making processes and political interventions (Özdemir 2012). However, the EU lacks a direct mechanism to legally compel candidate countries to comply with specific rules. Instead, one of the European Commission's most powerful tools is exerting pressure on candidate countries within the accession process to adopt the EU *acquis* and implement institutional reforms (Börzel 2010). Within this framework, countries seeking EU membership can monitor their progress in the accession process through the European Commission's annual country reports. The prospect of membership serves as a crucial incentive for democratic and economic reforms in candidate countries, making these reports a key evaluation tool (Casier 2008). The European Commission plays a central role in overseeing and assessing EU membership applications through these reports, which analyze the political, institutional, and economic conditions of candidate countries (McCormick 2020). EU reports provide detailed assessments of the legislative and



administrative changes related to civil society in Türkiye, as well as the challenges faced by civil society organizations.

When examining Türkiye's progress reports, it is observed that the documents, previously called "Progress Reports" until 2016, were renamed as "Türkiye Reports" as of 2016. In the EU's assessments of Türkiye, the issue of civil society was addressed in a fragmented manner between 2005 and 2013. However, starting in 2013, it was incorporated into a more systematic framework under the heading "Democracy and the Rule of Law." In the 2015 report, these concepts were separated into distinct sections, emphasizing that civil society is a fundamental element of the democratic system. This approach continued in subsequent reports and was further reinforced in the 2023 report with the following statement: "A free, empowered, and diverse civil society is considered a fundamental element of every democratic system" (MFA 2023). This study examines the reports from 2014 to 2024.

CSOs play a significant role as key stakeholders in shaping the EU's Türkiye reports. Their statements and evaluations directly influence the EU's perception of Türkiye and its policy recommendations, thereby contributing to the adoption of a participatory approach in the enlargement process (Köse et al. 2024). This situation highlights the EU's positioning of civil society as a critical actor in its efforts to promote democratic reforms in candidate countries.

Table 1 evaluates the state of civil society in Türkiye between 2014 and 2024, particularly based on EU reports. The assessment is divided into two periods: before and after the coup attempt.

Pre-Coup Attempt Period (2014–2015): In the EU Türkiye reports, it is emphasized that civil society development was supported, consultation processes with key actors continued, and dialogue was encouraged. As of 2015, civil society was described as active and effective, with progress made in enhancing cooperation. This period stands out as a time when CSOs could work in collaboration with the government and international actors, and freedom of expression was considered within a broader framework.



Table 1. Assessment of the July 18 Coup Attempt's Impact on Civil Society in EU Türkiye Reports

	Report Year(s)	European Commission Evaluations	Important Developments
Pre-Coup Attempt Period	2014	The development of civil society is being supported.	Consultations with civil society actors are being conducted, and dialogue programs continue.
	2015	Civil society is active and effective.	Progress is being made towards enhancing cooperation.
Post-Coup Attempt Period	2016	Civil society is under pressure.	Many organizations are being shut down, and representatives are being detained.
	2018	Pressure on civil society is increasing.	Arrests, bans, and restrictions on rights are occurring.
	2019	The space for civil society is shrinking.	Seizures of rights-based organizations continue.
	2020	The regression in civil society continues.	Arrests persist, while stigmatization and bans increase.
	2021	Pressure on civil society continues.	Freedom of expression and association is being restricted.
	2022	Civil society is experiencing significant regression.	Restrictions are increasing, and judicial investigations and lawsuits are intensifying.
	2023	Pressure on civil society continues to increase.	Restrictions and human rights violations are on the rise.
	2024	Civil society is operating in a challenging environment.	Pressures continue, but civil society remains active.

Post-Coup Attempt Period (2016–2024): Following the coup attempt on July 15, 2016, EU reports indicate that pressures on civil society increased. During this period, notable developments included the closure of CSOs, the detention of representatives, and restrictions on freedom of association. Between 2016 and 2018, pressures on civil society intensified, with increasing bans, arrests, and human rights violations. In the 2019–2021 period, the civil society space further narrowed, pressures on rights-based organizations escalated, and severe restrictions were imposed on freedom of expression. According to EU reports from 2022–2023, civil society experienced a significant decline, with increasing restrictions, intensified judicial investigations, and a rise in human rights violations. As of 2024, civil society continues to operate in a challenging environment, with reports highlighting that despite the pressures, it remains active.



The 2016 report noted that the Turkish government, with the full support of the Turkish political arena and society, successfully overcame the military coup attempt in July. Following the coup attempt, significant changes were made to the legal framework of civil-military relations, in addition to measures taken against individuals suspected of participating in the coup, including numerous dismissals and arrests. As a positive development, the powers of civilian institutions over the military were significantly increased, thereby strengthening civilian oversight of the armed forces.

As seen in *Table 1*, the year 2016 marks a turning point for developments in civil society. While positive developments regarding civil society were reported before the coup attempt, from 2016 onwards, civil society remained under significant pressure until 2024. The 2024 report contains less content on civil society compared to previous reports. While the 2016–2023 reports criticized the measures taken under the state of emergency, the 2024 report notably does not mention the state of emergency at all. However, despite ongoing pressures on civil society, the 2024 report suggests the beginning of a normalization process. This normalization is also reflected in the Twelfth Development Plan (2024–2028) through the goals and policies established for civil society.

Following the July 15 coup attempt, criticisms regarding the increasing pressures on civil society in Türkiye have been consistently highlighted in EU reports, emphasizing the country’s need for reforms in democracy, the rule of law, and fundamental rights. The extent to which the Turkish government has taken these criticisms into account can be assessed by examining the reforms and objectives outlined in the Twelfth Development Plan (2024–2028), which serves as the country’s top policy document. *Table 2* analyzes this development plan in terms of the EU’s normative influence and guiding impact on Türkiye’s civil society policies.

Table 2. Civil Society Goals and Policies/Measures in the Twelfth Development Plan

Headings	Policy/Measures
Strengthening Civil Society	– The legislation will be updated.
	– Regulations will be made for a democratic, participatory, pluralistic, transparent, and accountable organized civil society.
	– The internal and external auditing processes of CSOs will be made transparent.
	– The participation of CSOs in decision-making, policy-making, monitoring, and oversight processes will be increased.
	– A roadmap will be prepared for the participation of civil society in consultation processes.
	– New structures in the civil society field will be supported through digitalization.

Strengthening the Institutional and Financial Capacity of CSOs	– Strategic planning, project preparation, and fundraising training for CSOs will be widely promoted. – CSOs' budget and activity reports will be published transparently. – Internal audit systems will be strengthened, and guidance will be provided. – International organization and collaborations will be increased. – Public support will be linked to transparent and objective criteria. – Regulations will be made to ensure the financial sustainability of CSOs. – Digitalization in CSOs will be encouraged. – Large CSOs will support mentoring activities for small CSOs.
Transparency and Compliance of CSO Data	– Data on CSOs collected by public institutions will be aligned with international standards. – A database containing CSO capacities will be created. – CSOs will be recognized as a professional field of work and included in official statistics. – The economic and social impacts of CSOs will be measured.
Strengthening the Capacity of Institutions Serving Civil Society	– Public policies, programs, and services for CSOs will be made holistic. – Public–CSO cooperation, volunteerism, and fundraising visibility will be increased. – Primary and secondary school curricula will be developed to encourage CSO participation. – Civil society units will be established and supported in universities. – The Scientific and Technological Research Council of Türkiye (TÜBİTAK) will provide research support for civil society initiatives. – A higher unit will be established to ensure the integration of public services in the civil society field.

Table 2. includes the objectives set for civil society in the Twelfth Development Plan as well as the policies and measures envisioned to achieve these objectives. Addressed under the Civil Society section, this plan serves as a comprehensive high-level policy document focused on strengthening a participatory, democratic, and accountable civil society structure. The primary goals of the plan include ensuring the active participation of CSOs in policymaking processes, increasing transparency, and enhancing their institutional and financial capacities.

When compared to the Eleventh Development Plan (2019–2023), the Twelfth Development Plan appears broader in scope and more closely aligned with the EU's post-2016 criticisms of Türkiye's civil society environment. Some elements that were absent in the previous plan have now been introduced as policies and measures in the new plan.



Within this framework, efforts are planned to strengthen the legal framework to enable CSOs to participate more effectively in decision-making, policymaking, monitoring, and oversight processes. Additionally, the plan aims to enhance consultation mechanisms and increase civil society's involvement in decision-making structures.

When analyzing the data in *Table 2.* alongside *Table 1.* it becomes evident that the issues raised in the EU's Türkiye Reports regarding civil society after the July 15 coup attempt have been considered in the Twelfth Development Plan. These two tables provide two different perspectives on the development and challenges of civil society in Türkiye. For instance:

- EU reports highlight increased pressure on civil society, particularly after 2016, whereas the development plan presents comprehensive policy goals aimed at strengthening civil society.
- EU reports emphasize state oppression and the shrinking space for civil society, while the development plan seeks to enhance state-CSO cooperation.
- EU reports indicate that CSOs face financial constraints and pressures, whereas the development plan prioritizes financial sustainability for CSOs.

This reveals a clear duality in Türkiye's civil society landscape. While the official development plan sets out policies to empower CSOs, EU reports suggest that civil society remains under significant pressure in practice. To achieve genuine progress, it is crucial to strengthen the legal framework, ensure the implementation of reforms, and reduce restrictions on civil society.

Results

The EU's stance on military interventions in Türkiye has not been to immediately terminate the process, as might have been expected. However, shifts in political counterparts within the EU have led to difficulties in maintaining stable relations. Although Türkiye has struggled to meet the membership criteria—especially during the periods of instability following military interventions—this has never resulted in a complete rupture of Türkiye-EU relations. There has always been a mutual will to sustain the membership process, yet this will has not prevented the stagnation or cooling of relations. This cooling effect was particularly evident in Türkiye-EU relations following the July 15 coup attempt. The EU's response to the 1980 military intervention was strikingly similar to its stance after July 15.

Despite many negative developments, a complex dynamic has prevented the complete breakdown of Türkiye-EU relations. Although various military coups and interventions in Turkish political history have weakened ties between the two sides at times, they have never entirely severed them. Generally, a pragmatic and level-headed approach has prevailed. However, following such military interventions, civil society has often struggled to operate and has been negatively affected by the resulting environment.

The key question of this study is whether the EU has played a driving role in helping civil society recover and continue its activities after periods of stagnation. This study examines the restrictive policies imposed on civil society following the July 15 coup attempt from the EU's perspective and seeks to understand the EU's influence in the normalization of civil society activities during this period.

Türkiye's EU accession process has been long and complex, shaped by political instability, economic challenges, military interventions, and issues like human rights and the Cyprus dispute. Since the 1963 Association Agreement, Türkiye has made efforts to meet membership criteria, but various obstacles have slowed progress (Zihnioğlu 2020). Political and economic instability, evident since the 1960 military intervention, has been a key factor in straining Türkiye-EU relations (Çalış 2016). Today, concerns persist over Türkiye's democratic performance, human rights record, and economic stability. This study highlights that Türkiye's civil society has struggled to recover following the July 15 coup attempt, raising further concerns within the EU.

The rule of law, democratic institutions, public administration reform, and economic stability are key requirements for EU membership, with progress in these areas being crucial (Reianu 2024). Strengthening civil society and its participation in decision-making is vital in this context. The EU uses non-military tools to influence international politics, encouraging countries to align with its norms and values (Kutlay 2018). Viewing the EU as a normative power extends beyond traditional civil and military power concepts (Manners 2002). In the enlargement process, EU country reports guide political and legal reforms in candidate countries, highlighting areas for improvement and emphasizing the importance of civil society for sustainable reforms.

The EU's progress reports serve as key references by documenting in detail the challenges faced by civil society in Türkiye after the July 15 coup attempt. These reports repeatedly emphasize that CSOs faced restrictions and a shrinking space during the state of emergency declared after 2016. The EU has consistently criticized these pressures in its reports, underscoring the need to preserve a freer civil space within the framework of democratic values and the rule of law (Köse et al. 2024).

Following both the 1980 coup and the July 15 coup attempt, the EP advocated for suspending Türkiye's membership process, while high-ranking EU officials emphasized Türkiye's strategic importance and supported the continuation of dialogue. After each coup or coup attempt, the EU expressed concerns about democracy, human rights, and institutional freedoms, yet never completely severed ties with Türkiye. While the EP adopted a stricter and more distant stance during these periods, EU leaders prioritized maintaining relations.

Table 1. illustrates the evolution of the EU's assessment of civil society in Türkiye over time. While civil society received significant support during the 2014–2015 period, reports indicate a rapid contraction of civil space and growing pressures following the 2016 coup attempt.



According to the Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), before 2016, democratic institutions in Türkiye functioned relatively well, with political decisions being made and reviewed by the constitution. However, after the failed coup and the subsequent state of emergency, government measures became increasingly severe (BTI 2018). Independent CSOs have been largely excluded from legislative processes, while pro-government organizations have gained greater influence. As a result, civil society has significantly weakened, and since 2016, autocratization has further marginalized CSOs from Türkiye's political landscape (BTI 2022). This analysis highlights that civil society restrictions continue to be a key area of critique in the EU's assessments of Türkiye, with strong evaluations focused on democracy, freedom of expression, and the rule of law.

The Turkish civil society, which was negatively affected by the July 15 coup attempt, has entered a process in which its normalization has been increasingly recognized, compared to previous military interventions. This shift has been driven by the EU's progress reports, which have more effectively criticized and guided the Turkish government regarding the necessity of civil society's recovery. This conclusion can be drawn from the measures and policies outlined in the Twelfth Development Plan, analyzed in this study.

In line with the objectives set out in the Twelfth Development Plan, which was guided by the EU Türkiye Reports, it is evident that efforts have been made to strengthen civil society and mitigate the damage caused by the July 15 coup attempt. Although the reports and the Development Plan present two different perspectives, the EU's determination to improve the situation of civil society in Türkiye seems to have yielded results. The persistent concerns highlighted in the reports have been effectively addressed in the Development Plan. When comparing the key issues raised in EU reports with the policy objectives proposed in the Development Plan, the most prominent areas include public-CSO relations and cooperation, financial sustainability, and legal and administrative matters.

The EU Türkiye reports and the international assessments considered in these reports clearly emphasize that, particularly after the July 15, 2016 coup attempt, pressure on civil society increased, and civil society activities significantly narrowed. In contrast, the Twelfth Development Plan sets forth comprehensive policy objectives aimed at strengthening civil society. This contrast highlights a clear discrepancy between Türkiye's official policy discourse and international assessments regarding the state of civil society.

EU and international reports, particularly those covering the post-2016 period, provide detailed accounts of the closure of CSOs, the detention of activists, various bans, and restrictions on rights. Conversely, the Twelfth Development Plan aims to support civil society through objectives such as transparency, accountability, enhanced public-CSO cooperation, and financial sustainability. This stark contrast clearly illustrates the gap between official discourse and actual practices in Türkiye.

Conclusions

This study conducts an analysis of Türkiye's progress reports from 2014 to 2024, examining the impact of the July 15 coup attempt on civil society and the role of the EU in addressing these effects. Furthermore, it evaluates the extent to which the EU's findings on the challenges faced by civil society, as outlined in its progress reports, align with Türkiye's key policy document, the Twelfth Development Plan.

Following the July 15 coup attempt, the EU explicitly highlighted the increasing pressure on civil society in Türkiye in its reports, pointing to declines in fundamental democratic principles such as the rule of law, freedom of expression, and the right to association. The state of emergency period saw the closure of CSOs, restrictions on their activities, and financial pressures, all of which were frequently addressed in EU reports. Through its progress reports, the EU has drawn attention to the restrictions on civil society in Türkiye and emphasized the need for democratic reforms.

The EU progress reports highlight that, following the July 15 coup attempt, the civic space has shrunk and pressure on CSOs has increased, while Türkiye's Twelfth Development Plan includes policy objectives aimed at strengthening civil society. This situation demonstrates a significant contradiction between the official policy discourse in Türkiye and international assessments. However, despite these differing perspectives, both the EU reports and the Development Plan acknowledge the necessity of strengthening civil society in Türkiye.

The issues raised in EU progress reports about civil society after the July 15 coup attempt are reflected in the policy objectives of Türkiye's Twelfth Development Plan. The EU has played a crucial role in countering Türkiye's democratic backsliding. Ensuring civil society's resilience, continuing reforms, and the EU's role in promoting democratic values will be key to Türkiye's long-term democratization.

References

Documents

- BTI (Bertelsmann Stiftung's Transformation Index) (2018): *BTI 2018 Country Report: Turkey*. <https://bti-project.org/en/downloads>
- BTI (2022): *BTI 2024 Country Report: Türkiye*. <https://bti-project.org/en/downloads>
- Center for American Progress (2017): *Trends in Turkish Civil Society*. Center for American Progress, Istanbul Policy Center, and Istituto Affari Internazionali. <https://www.americanprogress.org/article/trends-turkish-civil-society/>
- European Commission (2016): *Statement by the President of the European Commission, the President of the European Council, and the EU High Representative on Behalf of the EU Member States Present at the ASEM Summit on the Situation in Turkey*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_16_2554



- Human Rights Watch (2017): *World Report 2017*. <https://www.hrw.org/tr/world-report/2017/country-chapters/turkey>
- MFA (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs) (2014): *Türkiye 2014 Progress Report. COM (2014) 700 final, SWD (2014) 307* https://www.ab.gov.tr/regular-progress-reports_46224_en.html
- MFA (2015): *Türkiye 2015 Report. COM (2015) 611 final, SWD (2015) 210*. https://www.ab.gov.tr/regular-progress-reports_46224_en.html
- MFA (2016): *Türkiye 2016 Report. COM (2016) 715 final, SWD (2016) 366*. https://www.ab.gov.tr/regular-progress-reports_46224_en.html
- MFA (2018): *Türkiye 2018 Report. COM (2018) 450 final, SWD (2018) 153*. https://www.ab.gov.tr/regular-progress-reports_46224_en.html
- MFA (2019): *Türkiye 2019 Report. COM (2019) 260 final, SWD (2019) 220*. https://www.ab.gov.tr/regular-progress-reports_46224_en.html
- MFA (2020): *Türkiye 2020 Report. COM (2020) 660 final, SWD (2020) 355*. https://www.ab.gov.tr/regular-progress-reports_46224_en.html
- MFA (2021): *Türkiye 2021 Report. COM (2021) 664 final, SWD (2021) 290*. https://www.ab.gov.tr/regular-progress-reports_46224_en.html
- MFA (2022): *Türkiye 2022 Report. COM (2022) 528 final, SWD (2022) 333*. https://www.ab.gov.tr/regular-progress-reports_46224_en.html
- MFA (2023): *Türkiye 2023 Report. COM (2023) 690 final, SWD (2023) 696*. https://www.ab.gov.tr/regular-progress-reports_46224_en.html
- MFA (2024): *Türkiye 2024 Report. COM (2024) 696 final, SWD (2024) 699*. https://www.ab.gov.tr/regular-progress-reports_46224_en.html
- OSAC (Overseas Security Advisory Council) (2024): *OSAC Country Security Report Türkiye*. <https://www.osac.gov/Country/Turkey/Detail>
- TBMM (Grand National Assembly of Türkiye) (2019): *Eleventh Development Plan (2019-2023). Decision No. 1225*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- TBMM (2023): *Twelfth Development Plan (2024-2028). Decision No. 1396*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>

Bibliography

- Akdoğan, M. (2017): Geçmişten Günümüze Türkiye'deki Askeri Müdahalelerin Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi. *Journal of Awareness*, 2., pp. 221–228.
- Aydın-Düzgüt, S.–Tocci, N. (2015): *Turkey and the European Union*. Springer.
- Ayhan, E. (2020): *Civil society organizations (CSOs) in Turkey: History, theories and issues*. İKSAD Publishing House.
- Balfour, R.–Stratulat, C. (2012): *The Enlargement of the European Union* [Discussion Paper].
- Bardakçı Tosun, S. (2019): Avrupa Birliği–Türkiye İlişkilerine Darbelerin Etkisi. In: Tüfekci, N. (Ed.): *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları*. Strategic Researches Academy, pp. 159–170.
- Bilgin, P. (2004): A Return to 'Civilisational Geopolitics' in the Mediterranean? Changing Geopolitical Images of the European Union and Turkey in the Post-Cold War Era. *Geopolitics*, 9., (2.), pp. 269–291. DOI: <https://doi.org/10.1080/14650040490442863>
- Börzel, T. (2010): The Transformative Power of Europe Reloaded–The Limits of External Europeanization (Working Papers No. 11). *Kolleg-Forscherguppe*. <https://d-nb.info/1192191560/34>



- Bostic, A. V. (2011): The Role of the EU's Civil Society Development Assistance in the Process of Peace-building: The Case of EU Enlargement. *Central European Journal of International & Security Studies*, 5., (1), pp. 91–114.
- Buzan, B.–Diez, T. (1999): The European Union and Turkey. *Survival*, 41., (1), pp. 41–57. DOI: <https://doi.org/10.1093/survival/41.1.41>
- Çakır, A. E. (2016): Her Zaman 'Kaybedenler' Listesinde: AB–Türkiye İlişkilerinde Türkiye'nin Rakipleri. In: Çakır, A. E. (Ed.): AB–Türkiye İlişkilerinin 50 Yılı: Bir Sisifos Hikayesi. *BB101 Yayınları*, pp. 35–86.
- Çalış, Ş. (2016): Türkiye–Avrupa Birliği ilişkileri: Kimlik arayışı, politik aktörler ve değişim (5th Ed.): *Nobel Camyar*, I.–Tagma, H. M. (2010): Why Does Turkey Seek European Union Membership? A Historical Institutional Approach. *Turkish Studies*, 11., (3), pp. 371–386. DOI: <https://doi.org/10.1080/14683849.2010.507104>
- Çapan, Z. G.–Onursal, O. (2007): Situating Turkey within the European union. *Perspectives on European Politics and Society*, 8., (1), pp. 98–108. DOI: <https://doi.org/10.1080/15705850701204137>
- Casier, T. (2008): The new neighbours of the European Union: The Compelling logic of enlargement? In: DeBardeleben, J. (Ed.): *The boundaries of EU enlargement: Finding a Place for Neighbours*. Palgrave Macmillan, pp. 19–32. DOI: <https://doi.org/10.1057/9780230591042>
- Çayhan, E. (2003): Türkiye'de Siyasal Partiler ve Avrupa Birliği. In: Dedeoğlu, B. (Ed.): Dünden Bugüne Avrupa Birliği. *Boyut Yayıncılık*, pp. 477–493.
- Çeçen, A. (1973): *Türkiye'de Sendikacılık. Özgür İnsan Yayınları*.
- Cengiz, F.–Hoffmann, L. (2013): *Turkey and the European Union: Facing new challenges and opportunities*. Routledge.
- Desai, S. (2005): Turkey in the European Union: A Security Perspective – Risk or Opportunity? *Defence Studies*, 5., (3), pp. 366–393. DOI: <https://doi.org/10.1080/14702430500492807>
- Diez, T. (2005): Turkey, the European Union and Security Complexes Revisited. *Mediterranean Politics*, 10., (2), pp. 167–180. DOI: <https://doi.org/10.1080/13629390500141600>
- Duman, M. Z. (2018): 15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Türkiye–Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 23., (90), pp. 71–95.
- Erdem, G. (2015): 12 Eylül Darbesi'nin Türkiye'nin Avrupa ile İlişkilerine Etkileri: Avrupa Topluluğu ve Avrupa Konseyi'yle ilişkiler. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 14., (1), Article 1. DOI: https://doi.org/10.1501/Avrara_00000000215
- Fidel, K. (1970): Military organization and conspiracy in Turkey. *Studies in Comparative International Development*, 6., (2), pp. 19–43. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02800953>
- Font, N. (2006): Why the European Union Gave Turkey the Green Light. *Journal of Contemporary European Studies*, 14., (2), pp. 197–212. DOI: <https://doi.org/10.1080/14782800600892259>
- Garcia, L. B. (2015): *Participatory Democracy and Civil Society in the EU: Agenda-Setting and Institutionalisation*. Palgrave Macmillan UK.
- Greenwood, J. (2011): *Interest representation in the European Union*. Palgrave Macmillan.
- Güzel, M. Ş. (1996): *Türkiye'de İşçi Hareketi: 1908–1984*. Kaynak Yayınları.
- Hale, W. (2003): Türk Dış Politikası 1774–2000 (P. Demir, Trans.). *Mozaik*.
- Heidbreder, E. G. (2012): Civil society participation in EU governance. *Living Reviews in European Governance*, 7., (2), pp. 1–42.
- Heper, M. (2005): The European Union, the Turkish Military and Democracy. *South European Society and Politics*, 10., (1), pp. 33–44.
- Hoekman, B. M.–Togan, S. (2005). Turkey: Economic reform and accession to the European Union. *World Bank Publications*. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-5932-0>



- İçduygu, A. (2011): Interacting Actors: The EU and Civil Society in Turkey. *South European Society and Politics*, 16., (3), pp. 381–394. DOI: <https://doi.org/10.1080/13608746.2011.598351>
- Işık, M. (2023): Türk Siyasal Hayatında 28 Şubat Süreci: Kavramlar, Olaylar, Aktörler. *Özgür yayınları*. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub205>
- Kağişim, C.–Erdoğan, S. (2018): Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ve 15 Temmuz Darbe Girişimin Ardından Yaşanan Gelişmeler. *KSBD*, 10., (18.), pp. 399–420.
- Karataş, M. (2019): Türkiye’de Asker- Sivil ilişkileri Bağlamında 12 Mart Muhtırası ve Partiler Üstü Hükümet Modeli Üzerine Bir Değerlendirme. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 2., (3), Article 3. DOI: <https://doi.org/10.32953/abad.550244>
- Kaya, A.–Kentel, F. (2005): Euro-Turks: A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union? (Vol. 14). *Centre for European Policy Studies Brussels*. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/36837.pdf>
- Köse, R.–Akdoğan, M.–Akdoğan, R.–Yıldırım, S. (2024): The transformative role of the European Union on Turkish civil society: *Civil Szemle*, 21., (4.), DOI: <https://doi.org/10.62560/csz.2024.04.8>
- Kutlay, M. (2018) The Transformative Power of the EU in a Changing International Order. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 23., (1), pp. 8–26.
- Kütük, Z. (2006): Turkey and the European Union: The Simple Complexity. *Turkish Studies*, 7., (2.), pp. 275–292. DOI: <https://doi.org/10.1080/14683840600714822>
- Kuzmanovic, D. (2012): *Refractions of Civil Society in Turkey*. Palgrave Macmillan. DOI: <https://doi.org/10.1057/9781137027924>
- Manners, I. (2002): Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 40., (2.), pp. 235–258. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00353>
- Mardin, Ş. (1973): Center-periphery relations: A key to Turkish politics? *Daedalus*, 102., (1), pp. 169–190.
- McCormick, J. (2020): *European Union Politics* (3rd Ed.). Bloomsbury Academic.
- Müftüler-Bac, M. (1998): The never-ending story: Turkey and the European Union. *Middle Eastern Studies*, 34., (4.), pp. 240–258. DOI: <https://doi.org/10.1080/00263209808701250>
- Müftüler-Bac, M. (2016): The European Union and Turkey: Transforming the European periphery into European borderlands. *Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper No. RSCAS*, 12. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2733201
- Mungiu-Pippidi, A. (2005): EU Enlargement and Democracy Progress. In Emerson, M. (Ed.): *Democratisation in the European Neighbourhood*. *CEPS Centre for European Policy Studies*, pp. 15–37. <https://www.ceeol.com/search/chapter-detail?id=509445>
- Nas, T. (2008): Tracing the Economic Transformation of Turkey from the 1920s to EU Accession. *Brill*. <https://brill.com/display/title/14521>
- Özdemir, H. (2012): *European Logic: Theory and Dynamics of European Integration*. Boğaziçi Yayınevi.
- Özer, M. A. (2009): Avrupa Birliğine Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16., (1), pp. 89–105.
- Redmond, J. (2007): Turkey and the European Union: Troubled European or European trouble? *International Affairs*, 83., (2), pp. 305–317.
- Reianu, D. G. (2024): Civil society in the context of the EU accession: The case of Montenegro. *Civil Szemle*, 78., (1), pp. 123–138. DOI: <https://doi.org/10.62560/csz.2024.01.08>
- Riemer, A. K. (1999): *Turkey and the European Union: A Never Ending Story*. <https://ciaotest.cc.columbia.edu/conf/ria01/>
- Rumelili, B.–Boşnak, B. (2015): Taking Stock of Europeanization of Civil Society in Turkey: The Case of NGOs. In: Tekin, A.–Güney, A. (Eds.): *The Europeanization of Turkey: Polity and Politics*. Routledge, pp. 127–144.



- Salgado, R. S. (2014): *Europeanizing Civil Society: How the EU Shapes Civil Society Organizations*. Springer.
- Schimmelfennig, F. (2009): Entrapped again: The way to EU membership negotiations with Turkey. *International Politics*, 46., (4.), pp. 413–431. DOI: <https://doi.org/10.1057/ip.2009.5>
- Şimşek, S. (2004): The transformation of civil society in Turkey: From quantity to quality. *Turkish Studies*, 5., (3.), pp. 46–74. DOI: <https://doi.org/10.1080/1468384042000270326>
- Sönmez, E. K. (2019): The Role of Turkish Civil Society in Political Decision Making. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74., (3.), pp. 961–981. DOI: <https://doi.org/10.33630/ausbf.536428>
- Subotić, S. (2024): The Role of Civil Society in Re-shaping EU Enlargement Policy in the Context of Geopolitical Changes—The Model for Staged Accession to the EU as a Case Study. *European Policy Center*. <https://www.ceeol.com/search/gray-literature-detail?id=1286122>
- Tekeli, İ.—İlkin, S. (2000): *Türkiye ve Avrupa Birliği: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı*. Ümit Yayıncılık.
- Tocci, N. (2014): Turkey And The European Union: A Journey in the Unknown. *The Center on the United States and Europe at Brookings Turkey Project Policy Paper (Number 5)*.
- Tunç, H. (1998): Türkiye'de Askeri Darbeler, Muhtıralar ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Tepkileri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6., (1–2. (Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan)), pp. 125–164.
- Warleigh, A. (2001): 'Europeanizing' Civil Society: NGOs as Agents of Political Socialization. *Journal of Common Market Studies*, 39., (4.), pp. 619–639. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00324>
- Wunsch, N. (2019): Transnational Learning and Civil Society Empowerment in the EU Enlargement Process. *Journal of Common Market Studies*, 57., (2.), pp. 406–423. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.12808>
- Yalman, G. L.—Göksel, A. (2017): Transforming Turkey? Putting the Turkey-European union relations into a historical perspective. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14., (56.), pp. 23–37.
- Zihnioğlu, Ö. (2013): *European Union civil society policy and Turkey: A bridge too far?* Palgrave Macmillan.
- Zihnioğlu, Ö. (2020): *EU-Turkey relations: Civil society and depoliticization*. Routledge.



Fotó/Németh István Péter

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AND CIVIL SOCIETY IN OMAN*

Bushra AL Hammadi

Oman's Journey toward a Vibrant Civil Society

The Sultanate of Oman started its transition to a lively civil society in 1970 with the launch of the Omani Women Association (OWA), which was the first official non-governmental organization (NGO) in the region (Al Hasani 2015). This was an effort in larger modernization initiatives by the late Sultan Qaboos bin Said, who brought about modernization that comprised universal education and the ending of slavery. In 1971 and 1978, the OWA was registered and developed into a state organization, respectively, showing the government's support for the NGOs, which are in accordance with the national development orientation. Several NGOs have risen in Oman over the years, such as the Oman Charitable Organization (OCO), which was established in 1996 and has been influential in humanitarian activities and other development initiatives (Ogen 2023). Such organizations have played key roles in education, women's empowerment, and even in times of disasters, making them part of the social and economic growth of the country.

Regulations and Frameworks Governing NGOs and Civil Society IS0501 II332561

The framework regulating Non-Governmental Organizations (NGOs) and civil society organizations in the Sultanate of Oman is comprehensive and has provisions on transparency, accountability, and contribution to the country's agenda.

The main legal regulation concerning the registration, functioning, and regulation of NGOs is contained in the Royal Decree No. 14/2000.



According to this decree, NGOs are required to be registered with the Ministry of Social Development, which monitors and supervises their operations, financing, and compliance with statutory provisions (United Nations 2019). Besides the Royal Decree No. 14/2000 that sets out the registration and operation of NGOs, the Royal Decree No. 74/2000 reinforces the governance infrastructure by reiterating the state supervisory role over the civil society operation. These regulations, although requiring adherence to national priorities, should also correlate with international standards, especially those of transparency and foreign funding. In order to make the Omani NGOs more credible and functional, the adoption of global best practices in governance might help increase the scope of their operation as well as enrich their collaboration with international organizations. Such integration would enable a more active and responsive civil society in Oman that is better placed to respond to local and international issues.

According to the Arab NGO Directory, in 2016, there were 48 registered Omani NGOs active in sectors including education, health, environment, and development. Furthermore, more than sixty women's associations are legally recognized by the Oman Ministry of Social Development (Talei 2021). Moreover, the NGO Explorer database lists 66 UK-based NGOs in Oman; however, they are not operating as local NGOs of Oman. The Ministry of Social Development has a significant influence in overseeing NGOs, as those organizations must submit their annual reports and audits to the Ministry to prove that they meet the set standards of good governance. The civil society groups or NGOs that fail to adhere to these standards always face suspension. Additionally, the NGOs' activities in Oman are governed by the local legislation; the organizations also ought to meet international standards, especially if they cooperate with international partners. This assists in monitoring foreign funding and relations or partnerships with the Government of Oman. The cooperation of Oman Charitable Organization with UNICEF and the World Health Organization (WHO) reflects the concerns and regulations on both the international and national levels (UNICEF 2024).

Non-governmental organizations operating in Oman are also subject to certain restrictions intended to protect national interests and cultural integrity (Oman 2024). In a manner that upholds stability and unity in the nation, any political lobbying and/or any activities that the Government deems to disrupt the authority of the state are banned.

However, this restriction has been a point of concern from some international actors because it constrains the ability of civil society to engage in other areas (Amnesty international 2023).

Another key aspect of Oman's regulation is the issue of financial transparency. Although there is no general rule of capping all donation limits, they have limitations in certain circumstances. For example, Oman's legal requirements for crowdfunding state that the total amount an individual investor can invest in a funding cannot exceed OMR 3,000 (approx. 6500 EUR), and the total for all investors within twelve months cannot be more than RO 20,000 (SASLO 2025).



The State Audit Institution (SAI) investigates various entities, such as NGOs, to make sure that the mentioned entities have strong financials. According to SAI's report, in 2022, it was engaged in 181 audit tasks, which led to the preparation of 147 reports comprising 1,591 observations (Times of Oman 2023). Such audits included the government units and authorities, investments, and companies that fall under the jurisdiction of SAI.

The Government also collaborates with NGOs through funding and capacity enhancement programs that are aimed at enhancing the operations of the NGOs. For example, in the fiscal year 2021, the Ministry provided OMR 3 million (approx. 6,500,000 EUR) for supporting Community-Based Organizations (CBOs), with more than fifty organizations benefiting from funds towards their development projects (Jawad et al. 2018). This financial support is supported by capacity building initiatives that focus on improving organizational capacities; for example, the Oman Chamber of Commerce and Industry has offered training in strategic planning and financial management workshops.

The strong regulatory framework brings certain obstacles; on the one hand, the rules guarantee compliance with national interests and accountability. As for potential negative consequences, the demands of registration and reporting can be a problem for small organizations: this will be an obstacle to expanding operations. Also limiting is political advocacy that hinders civil society's ability to address the structural concerns affecting society. However, as it has been highlighted, Oman's regulations give a systematic framework conducive to the rightful operation of both NGOs and civil society in the context of the nation's socio-political setting.

Non-Governmental Organizations (NGOs) and Civil Society in Oman

Oman has witnessed incredible social and economic development within the last few decades, formally recognizing the concept of NGOs and civil society. These entities in Oman can be traced with some certainty to the beginning period in the early 1970's especially pegged on the growth of the modern renaissance in line with the leadership of Sultan Qaboos Bin Said (Hunt–Phillips 2017). In this period, the Government began implementing policies in social development and community participation, thus leading to the definition of the development of a structured civil society to meet various social needs, including education, healthcare, environmental conservation, and many more cultural needs. According to this understanding, NGOs in Oman are characterized as legally incorporated and independent organizations that aim to act in the interests of certain segments of society on issues of social, economic, and environmental reforms and development (Al Kharusi 2022). While civil society is more diverse, encompassing a range of groups and associations that operate outside the state's structures, including community organizations, professional associations, and informal networks encourage collective action and social partnership (Arapovics 2018).



Both are involved in the advancement of society, NGOs are involved with set plans and projects with society, civil society involves the basic and core level of society (Al Kharusi 2022). The purpose of this paper is to analyze the functioning and development of NGOs and civil society in Oman with an emphasis on sustainable practices in community services while discussing their prospects in the region.

Comparison with Other Countries

Omani NGOs and civil society actors differ from their Western counterparts in their cultural roots and cooperation with the government. As in traditional Western culture, civil society prescribes liberties concerning authority, which was Kant's idea of public reason and moral agency (Keane 2009). Writers such as Walter Lipmann and Ralf Dahrendorf also stressed the role of a vibrant civil society in the stabilization and promotion of power as well as the active civil discourse (Keane 2009; Blomberg 2012). In the same way, Karl Popper's "open society" and Jurgen Habermas's "public sphere" (Rakuita 2014) posit that civil society should monitor the governments to enhance the rightful democratisation.

Civil societies in Oman are less confrontational and operate as cooperatives in this case. The Ministry of Social Development oversees the operations of NGOs to promote accountability through measures such as the Royal Decree 74/2000 (WHO 2016). This cooperative framework stands in sharp contrast to the idea forwarded by John Keane that Western civil societies are pluralist arenas of struggle for competing interests (Keane 2009). As discussed by Al Kharusi and Atweh (2008) state of Oman ensures the participation of the public in civil activity but also supervises them, hence becoming a structured model of civil society. The need for regular audits and approvals by the Ministry of Social Development ensures proper accountability. For example, due to strict adherence to these guidelines, the Oman Cancer Association enjoys high donor trust as opposed to more flexible systems observed in some developing countries where corruption erodes trust.

Another thing that sets Oman apart from other Gulf Cooperation Council (GCC) countries is the focus on the public and involving them in different processes. Under the cloak of these NGOs, the governmental influence continues to impose constraints on grassroots activity (Nasseef 2015). The empirical studies and theoretical insights also explain the exceptional model of civil society in Oman. In contrast to Western civil societies, the Omani civil society is based on cooperation and alignment with state objectives rather than on contestation. Nasseef suggests that the Omani NGOs exist in a strictly regulated environment that holds them accountable but encourages the population to participate (Nasseef 2015). In theory, this follows the Gramscian (1971) notion of the "hegemonic consent", in which the institutions of civil society pursue social order and national development objectives in collaboration with the state (Mazzeri 2020).



Such a system can be more stable and effective in meeting the needs of society. In contrast, the Environment Society of Oman (ESO) involves locals in conservation initiatives like those for sea turtles in Ras Al Jinz (Al Busaidi 2018). These campaigns engage residents and students in environmental matters, hence creating ownership of the campaigns. It also bears characteristics of the modern state and, at the same time, incorporates the traditional social relations. While Western civil societies use social media and online forums to mobilize people and advocate for specific campaigns (Hadji 2016), in Oman, tribal structures and majlis or council meetings are effectively used to garner support and put into practice initiatives (Al Subhi 2016). This has been an important way of addressing goals like conflict transformation and distribution of disaster relief items, as was witnessed by the Oman Charitable Organization during Cyclone Gonu in 2007 (Santayana 2017).

These efforts incorporated tribal leaders' feedback to guarantee that the affected communities were receiving a fair share of assistance. It is also important to state that, compared to countries with more liberalized civil society sectors, such as South Africa or the United Kingdom, Omani NGOs can be considered rather young. But this allows for a more conscious and deliberate process of development. The Omani Women Association has been another organization that has empowered Omani women through culturally appropriate interventions, including literacy and micro enterprise for women in villages (Al Subhi 2016). This can be contrasted with South Africa, where hardliner feminism often clashes with tradition (Beall et al. 2005), yet Oman strikes a clean medium between liberalization and tradition.

Another area of focus and strength of Omani NGOs is international cooperation. Among them is the Oman Charitable Organization (OCO), which has partnered with the UN for international disaster response programs whereby local knowledge is integrated with global experience. According to Bano (2008), in Pakistan, overdependency on donor funds compromises the capacity and sustainability of NGOs, as such organizations tend to align with donor priorities instead of the needs of communities. On the other hand, Omani partnerships like that of the Oman Charitable Organization in partnership with UNICEF focus on capacity enhancement and linking the international support with the country's development agenda, hence a higher percentage of ownership to enhance the sustainability of development interventions (Al-Tubi 2014). For instance, the OCO-UNICEF partnership to enhance educational facilities and infrastructure for children learning in rural areas represents how global funds are utilized to augment domestic priorities and initiatives (Al-Tubi 2014). Omani NGOs and civil society present a state-partnered developmental civil society model that is chronicled by state partnership, culture, regulation, and selective international linkages. Transparency is entrenched in Royal Decree 14/2000, which compels NGOs to register, submit audits, declare sources of funding, and is supervised by the Ministry of Social Development (United Nations 2019). This is done systematically through activities such as majlis forums, tribal engagements, and engaging the opinion of local leaders like the Environment Society of Oman and the Oman Charitable Organization (Al Busaidi 2018).



The system is built around legal responsibility, indigenous people's involvement, and smart foreign partnerships, which differ from confrontational Western civil society models: instead of opposing the state, the Omani civil society reinforces state initiatives for development.

Main Social Issues Addressed

Poverty Alleviation and Social Welfare

Dar Al Atta'a is significantly involved in providing solutions to poverty in Oman. Some of them include the offering of monthly cash assistance, food hampers, and scholarships via the Family Welfare Program of the organization. In 2020, Dar Al Atta'a celebrated World Food Day by distributing more than 100 boxes of food items among people in need (Times of Oman 2022). The Oman Charitable Organization (OCO) supplements this by concentrating on disaster response, including cyclone Shaheen that struck the country in 2021 and delivered housing in Al Batinah and reconstructed other vital infrastructures (Al-Tubi 2014).

Healthcare

The emphasis is also on different healthcare activities, especially within the framework of reaching out to the disadvantaged. The Oman Cancer Association (OCA) effectively fills the voids as a cancer awareness and early detection organisation. Even in the rural areas it serves, its 'Mobile Mammography Unit' provides free breast cancer screening. Over 5,000 women in rural areas have benefited from this service, and the number of late-stage cancer diagnoses has decreased (Nelson et al. 2009). The Association for the Welfare of Handicapped Children serves children from the ages of 6 to 14 through a comprehensive program of education, health, physical, and academic services (Association 2017).

Youth Engagement and Unemployment

According to Arapovic (2018), community development develops the people's ability through community groups, organisations, and networks to become active members of society. Injaz Oman and Outward Bound Oman focus on youth issues and eradicating unemployment among young people. The entrepreneurship workshops, the financial literacy training, and the job-shadowing programs provided by Injaz Oman have impacted over 10,000 students, preparing them for Oman's diverse economy as it stands today (Tumati 2024).



According to Mateer et al. Outward Bound Oman engages in leadership development training using outdoor approaches, which includes the acquisition of soft skills and team building that are relevant to the needs of the private sector (Mateer et al. 2023).

Environmental Conservation

The Environment Society of Oman (ESO) manages projects like The Arabian Oryx Conservation Project and protecting sea turtles in Ras Al Jinz (Al Raei–Yousef 2006). These include programs conducted together with the Sultan Qaboos University that incorporate scientific research and community programs. Moreover, ESO has helped in raising awareness and the creation of over 1000 conservation clubs in Jordanian schools, helping students to understand environmental issues (Al Raei–Yousef 2006).

Broader Issues Facing Oman

Oman is experiencing serious structural issues, such as the high rate of youth unemployment and water scarcity, which affect its Vision 2040 goals (Al Haziati et al. 2024). Unemployment rates are still high, especially among the youth, and the nation still faces water shortages in spite of the efforts to diversify the economy. In 2024, Oman delivered 449 million cubic meters of water and lost 177 million cubic meters, which underlines the inefficiency of the water sector (Ricardo 2025). Furthermore, Al Shibli notes that the country intends to decrease the contribution of its oil sector to its GDP, which was 16 percent in 2030 to 84 percent in 2040, and raise the contribution of the non-oil sector to 91.6 percent in 2040 (Al Shibli 2025).

Economic Diversification

The over-dependence on revenues from oil exports remains another difficult factor when it comes to Oman's economic sustainability. Given that oil has exceeded 60% of the nation's GDP in recent years, changes in international oil prices pose significant risks to the economy (Al-Sarihi 2020). According to Hakro and Pandow, efforts like the 'Tanfeedh' strategic program seek to reduce the overdependence on the oil sector through the development of non-oil sectors like tourism, manufacturing base, and renewable energy (Hakro–Pandow 2019). However, the growth rate is still low, and, for instance, the non-oil sector constituted only a quarter of the GDP (Al-Sarihi 2020).



Youth Unemployment

The rate of unemployment is also high, particularly among the youthful generation, as more than half the population of Oman is between 25 to 49 years (Islam 2020). The Government has tried to establish job openings, but youth unemployment stands high at 8%, due to the lack of employable skills and constraints on private sector development (Islam 2020). While initiatives such as the Injaz Oman aim to teach youth entrepreneurial capabilities, sustainable solutions involve adjustments to education and employment systems.

Water Shortages and Climate Change

Lack of water is a severe issue in Oman as it is considered one of the driest countries in the region, if not the entire world. The availability of renewable water resources per capita is nearly 500 cubic meters per year, while almost 40% of the total area of Oman is affected by salinity (Bhambare et al. 2018). Climate change also worsens this problem through increased temperatures and reduced precipitation, which has an impact on agriculture and the environment. Measures suggested in the Government's National Climate Change Strategy include efficient use of water and developing renewable energy projects (Bhambare et al. 2018); however, implementation difficulties still exist.

Urbanization and Infrastructure Strain

Housing challenges in Oman have been compounded by the increasing expansion of the city population, especially in the regions of Muscat and Salalah (Reform 2012). The size of the urban populace has stretched the availability of houses to the population, traffic jams and demand for public facilities. Sustainable urban development is among the Oman Vision 2040 goals (Aggarwal et al. 2024); however, the Government faces challenges in addressing these proactively, including inadequate funding and slow implementation of plans.

Social Inequality

The structure and character of economic growth do not contribute to the elimination of social inequality; they remain a significant problem, especially in terms of the division between the urban and rural populations (Islam–Al-Hadhrami, 2022). It is common to find remote areas experiencing deficiencies in healthcare, education, and infrastructure as compared to the urban areas (Arapovics 2018). However,



such non-governmental organizations as Dar Al Atta'a and the Oman Charitable Organization help to reduce these gaps, but, nevertheless, inequality persists and is one of the main obstacles to the balanced development of the country.

Country Programs and Corporate Support

Non-governmental organisations and the civil society in Oman primarily engage in implementing programmes that are set at the national level to respond to various social, environmental, and economic factors. These programs are usually sponsored by establishments under their corporate social responsibility (CSR) commitment. For instance, the biodiversity conservation program of the Environment Society of Oman (ESO) has been involved in the conservation of wildlife and habitat, particularly in the areas of Arabian Oryx and green turtles (Al Raei–Yousef, 2006). Petroleum Development Oman (PDO) has been particularly supporting these initiatives through the provision of ample financial and technical support towards sustainable conservation measures.

Another significant program is the “Empowerment Initiative”, which aims at offering job literacy training and micro credit programs to less privileged women through Dar Al Atta'a. The “Empowerment Initiative”, organized by Dar Al Atta'a, allows the illiterate women who are in low job opportunities to access job literacy and micro credit facilities that would help support themselves. Dar Al Atta'a 'Back to School' has notably enjoyed Bank Muscat's support, and this program supports students from poor families (Times of Oman, 2021). This partnership has empowered more than a thousand women, making it possible for them to start their businesses and be financially stable.

In the healthcare sector, the Oman Cancer Association's (OCA) Mobile Mammography Unit program is funded by Oman LNG's CSR fund.

The company has provided Oscar med-techs and funded the operating expenses, which have allowed the program to extend to different regions and examine thousands of women for signs of early breast cancer (Times of Oman 2021). Through this initiative, more than 5,000 women were examined in 2022, and the number of patients diagnosed in the late stages decreased markedly.

The education sector has also recorded successful partnerships. The “School Improvement Program” that is implemented by the Ministry of Education through partnerships with NGOs, including Injaz Oman, is funded by corporate entities like Shell Oman. Nxplorer is currently an educational program carried out by the Shell International company. Major emphases of the program are to help students employ thinking tools to generate effective and creative solutions in three of the sustainable development goals, energy, water, and food (Hemdan et al. 2022).

In addition to supporting community development and the engagement of youths, it plays a vital role in initiatives such as employment, housing, and car



rental services. Omantel has sponsored Outward Bound Oman by benefiting more than 679 Omani youth through 46 courses (Ranjan 2023). This program also reflects national policy goals of decreasing youth unemployment by providing trainees with competencies relevant to existing employment opportunities.

Lastly, the Oman Charitable Organization (OCO) collaborates with business organizations like OQ group in the fundraising activities aimed at assisting disaster victims and the reconstruction of their houses. After Cyclone Shaheen in 2021, the OQ Group has donated QAR 1 million (approx. 250,000 EUR) to rebuild homes and provide economic normalcy in the devastated regions, thus establishing the importance of CSR in facing national calamities (Ibrahim 2021). These examples emphasize the significance of the corporate sector in reinforcing the impact and accessibility of NGO-led programs in cultivating sustainable development in Oman.

Innovations and Technology

Oman has adopted modern strategies to incorporate Oman Vision 2040, especially regarding Artificial Intelligence and technology. An example is the application of AI in the healthcare sector, where the Ministry of Health in Oman has partnered with the Oman Cancer Association.

Self-diagnostic applications based on artificial intelligence have been integrated into breast cancer screening procedures, enhancing initial diagnosis rates (Oman Observer 2019). These tools are able to analyze the images of mammography in a more efficient and accurate manner, thus preventing delays in diagnosing the illness and subsequently increasing the efficiency of the treatment procedures.

Within the sphere of education, the Ministry of Education signed an agreement on cooperation with Microsoft for enhancing the digital transformation processes. This synergy aims at enhancing teachers' technology integration for delivering effective learning outcomes and preparing learners for existing and future careers. It involves training to adopt new processes with AI platforms for instructional delivery and student differentiated learning experiences based on interest within STEM domains (Microsoft 2020).

Environmental conservation measures also employ artificial intelligence technology. Currently, the Environment Society of Oman has adopted AI-enabled drones for monitoring wildlife such as the endangered Arabian Oryx species. Aside from drone technology, another method that is applied in Oman is the conservation measures put in place to preserve the Arabian Oryx. Located in Al Wusta Governorate, the Arabian Oryx Sanctuary, covering an area of 2,824 square kilometers, serves an important function in the protection of the species and the availability of the proper experimental environment for the study of wildlife behavior. Besides Arabian Oryx, other animals that can be found at the sanctuary are the Arabian gazelle, sand gazelle, and Nubian ibex (Oman Observer 2024).



The new Arabian Oryx birth in the wild area shows that it is one of the best conservation successes due to its ability to survive in the natural setting for several decades after it was protected and studied.

Similarly, Muscat Municipality has implemented AI-based traffic management systems to alleviate congestion and enhance road safety. These systems monitor real-time traffic flow and optimize signal timings, improving efficiency for daily commuters. Additionally, the municipality has introduced smart parking sensors in areas like Al Khuwair and Ghubra to enhance parking management (Muscat Daily 2024). These vehicle imaging sensors, operational in designated paid public parking areas, aim to improve efficiency and user convenience.

Conclusion

Civil society organizations in Oman are crucial partners in supporting sustainable community service delivery and confronting the emerging needs of the nation. Thanks to their targeted approach towards fighting poverty, supporting healthcare, engaging the youthful population, and protecting the planet, these organizations have proved to be rather tenacious and resourceful. Corporate backing and policies also enhance them, establishing a supportive environment that resonates with Oman Vision 2040 (Al Sinani et al. 2021). These methods, especially the use of AI and other sophisticated technologies, portray Oman as a country embracing technological progress in the advancement of its development initiatives. These innovations make work more efficient, manage resources effectively, and promote the integration of different groups in different fields. Through both the adherence to cultural norms and incorporation of modernity, Oman presents a balanced model of development. Consequently, challenges like diversification of the economy, water management, and urban management will continue to define the relevance of NGOs and civil society in the country. This is why they are not only important to fill gaps in public services, but also to help empower and grow communities in the Sultanate of Oman as it strives for the ability to be stronger and more inclusive.

References

- Aggarwal, G.–KM, A. A.–Muslim, M.–Khan, M. U. A. (2024): *Sustainable Investment Strategies for Oman Vision 2040 – Contribution Towards Socioeconomic Development and Environmental Conservation*. Available online: <https://ssrpublisher.com/wp-content/uploads/2024/11/Sustainable-Investment-Strategies-for-Oman-Vision-2040-Contribution-Towards-Socioeconomic-Development-and-Environmental-Conservation-SSRJEBM.pdf>
- Al Busaidi, M. M. Y. (2018): *Economic Valuation of Natural Reserves in the Sultanate of Oman – Case of Marine Turtles*. Doctoral dissertation, Sultan Qaboos University. Available online: https://www.ea.gov.om/media/t5wi5h0l/phd_mariam_albusaidi.pdf



- Al Hasani, M. H. H. (2015): *Women's employment in Oman*. Brisbane: The University of Queensland. Available online: https://www.researchgate.net/profile/Maryam-Al-Hasani/publication/307597934_WOMEN'S_EMPLOYMENT_IN_OMAN/links/57cbc75d08aedb6d6d9a2830/WOMENS-EMPLOYMENT-IN-OMAN.pdf
- Al Haziazi, M.–Al Yahyaei–N., Subramanian–K. P.–Muthuraman, S. (2024): *Oman*. Available online: https://www.researchgate.net/profile/Ahmed-Abdulsahib-4/publication/385167626_The_Link_between_Foreign_Trade_and_Economic_Growth_in_Oman_An_Empirical_Evidence/links/6718e15b55a5271cded39b3b/The-Link-between-Foreign-Trade-and-Economic-Growth-in-Oman-An-Empirical-Evidence.pdf
- Al Kharusi, B.–Atweh, B. (2008): Civic participation and educational reform in the Sultanate of Oman. *Australian Association for Research in Education*. Available online: https://oneworlddripples.com/uploads/3/5/1/5/35158413/alkarusi_atweh_2008_aare.pdf
- Al Kharusi, M. A. (2022): Wasted Potential: *Civic societies battle for participation in developing public-policy*. Available online: https://thesis.eur.nl/pub/65417/Maha-Abdullah-Al-Kharusi-Wasted-Potential_Civic-societies-battle-for-participation-in-developing-public-policy.pdf
- Al Raei, L.–Yousef, M. (2006): *National Assessment Report on Traditional Knowledge and Biodiversity Sultanate of Oman*. Available online: https://haqqis3.eu-north-1.amazonaws.com/2014-04/HRIDRR0286_TraditionalKnowledgeBiod.pdf
- Al Sinani, A. A. M.–Palanissamy, A.–Magd, H. (2021): Corporate Governance Best Practices aligned with Oman Vision 2040–The Way Forward. *Global Business & Management Research*, 13, (3), pp. 57–69. <http://www.gbmrjournal.com/pdf/v13n3/V13N3-6.pdf>
- Al Subhi, A. K. (2016): *Women's representation in majlis al shura in Oman: how do gender ideology, Islam, and tribalism matter?* (Master's thesis, Iowa State University). Available online: <https://search.proquest.com/openview/1bf89c83cbe792d17f2c71175da55d0d/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750>
- Al Shibli, S. (2025): *Oman Vision 2040: A National Blueprint for Sustainable environment and Clean Energy*. Available online: https://www.icao.int/environmental-protection/Documents/EnvironmentalReports/2025/Envreport2025_71.pdf
- Al-Sarihi, A. (2020): Oman's shift to a post-oil economy. *Economic Development in the Gulf Cooperation Council Countries: From Rentier States to Diversified Economies*, pp. 125–140. Available online: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-15-6058-3_7
- Al-Tubi, R. N. H. (2014): *Public-private partnerships (PPPs) in education in the Sultanate of Oman at the basic and post-basic education levels: towards a suggested framework* (Doctoral dissertation, Newcastle University). Available online: <http://theses.ncl.ac.uk/jspui/handle/10443/2743>
- Amnesty International (2023): *Human rights in Oman*. Available online: <https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/middle-east/oman/report-oman/?utm>
- Arab NGO Directory (2016): *Information of Civil Society Organizations working in Oman*. Available online: <https://arab.org/countries/oman/>
- Arapovics, M. (2018): Cultural community development and the role of museums in community development. *Civil Szemle*, 15., (4.), pp. 95–116. Available online: https://www.civilszemle.hu/wp-content/uploads/2020/02/57_Civil_Szemle_2018_4_web.pdf#page=96
- Association for the Welfare of the Handicapped Children (2017): <https://arab.org/directory/association-for-the-welfare-of-the-handicapped-children/>
- Bano, M. (2008): Dangerous correlations: Aid's impact on NGOs' performance and ability to mobilize members in Pakistan. *World Development*, 36., (11), pp. 2297–2313. Available online: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X08001009>



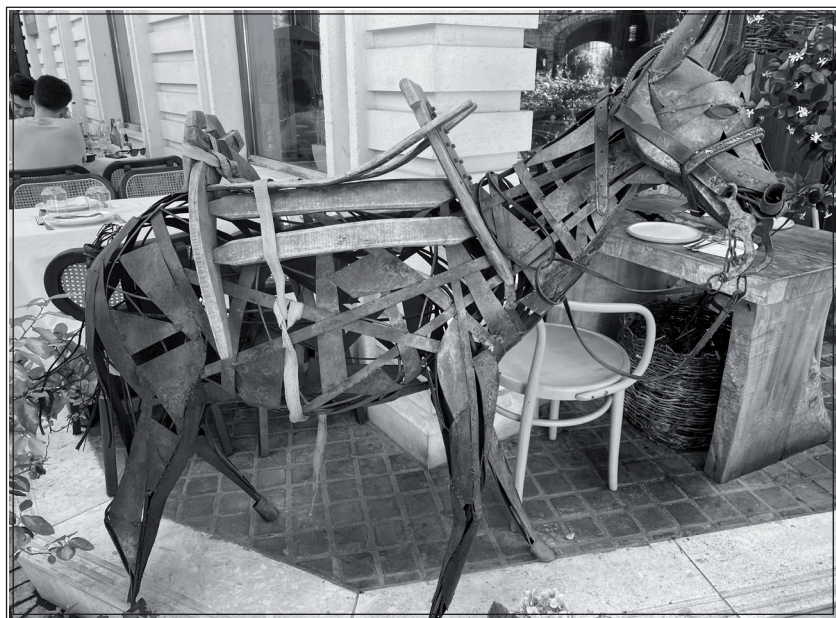
- Beall, J.–Gelb, S.–Hassim, S. (2005): Fragile stability: State and society in democratic South Africa. *Journal of Southern African Studies*, 31., (4.), pp. 681–700. Available online: <https://sci-hub.se/101080/03057070500370415>
- Bhambare, P. S.–Majumder, M. C.–Sudhir, C. V. (2018): Solar thermal desalination: a sustainable alternative for the Sultanate of Oman. *International Journal of Renewable Energy Research*, 8., (2.), pp. 733–751. Available online: https://www.researchgate.net/profile/Parimal-Bhambare-3/publication/326235399_Solar_thermal_desalination_A_sustainable_alternative_for_Sultanate_of_Oman/links/5b879679a6fdcc5f8b71182b/Solar-thermal-desalination-A-sustainable-alternative-for-Sultanate-of-Oman.pdf?_sg%5B0%5D=started_experiment_milestone&origin=journalDetail
- Blomberg, F. (2012): *The Bright & Dark Sides of Civil Society-Democratic Consolidation and Regime Hybridity in Divided Societies* (Doctoral dissertation, Europa-Universität Viadrina Frankfurt). Available online: https://opus4.kobv.de/opus4-euv/files/30/Blomberg_2014_The_Bright_and_Dark_Sides_of_Civil_Society.pdf
- Hadji, A. (2016): Breaking boundaries. The opportunities for using social media in civil society networking, activism and civic engagement. In: Kamp, M. (Ed.): *Reality check: Assessing the impact of social media on political communication and civic engagement in Uganda*, Konrad Adenauer Stiftung, pp. 72–88. Available online: <https://social-media-for-development.org/wp-content/uploads/2013/05/Assessing-the-political-impact-of-social-media-uganda.pdf#page=80>
- Hakro, A. N.–Pandow, B. A. (2019): Development and Diversification: A case study of the Sultanate of Oman. *Oman in the 21st Century: Issues and Challenges* (1st Ed.). pp. 3–24. Available online: https://www.researchgate.net/profile/Ahmed-Hakro-3/publication/361786117_Oman_in_the_21st_Century_issues_and_challenges/links/62c50f3ddb1d233df1cca0bc/Oman-in-the-21st-Century-issues-and-challenges.pdf#page=17
- Hemdan, A. H.–Ambusaidi, A.–Al-Kharusi, T. (2022): Gifted education in Oman: Analyses from a learning-resource perspective. *Cogent Education*, 9., (1), pp. 1–27. DOI: <https://doi.org/10.1080/2331186X.2022.2064410>
- Hunt, J.–Phillips, S. (2017): *Becoming a 'Positive Outlier': A Case Study of Oman*. Available online: https://www.academia.edu/download/53739156/Hunt_Phillips_2017_June_Oman_as_a_Positive_Outlier_DLP.pdf
- Ibrahim, M. (2021): This qatari company donated QAR 1 million to victims of cyclone Shaheen in Oman. *Doha News | Qatar*. Available online: <https://dohanews.co/this-qatari-company-donated-qar-1-million-to-victims-of-cyclone-shaheen-in-oman/>
- Islam, M. M. (2020): Demographic transition in Sultanate of Oman: emerging demographic dividend and challenges. *Middle East Fertility Society Journal*, 25., (7), pp. 1–14. Available online: <https://link.springer.com/article/10.1186/s43043-020-00022-7>
- Islam, M. M.–Al-Hadhrami, A. (2022): Socioeconomic inequality in health domains in Oman: evidence from Oman world health survey. *Global Journal of Epidemiology and Public Health*, 5., pp. 12–18. DOI: 10.12974/2313-0946.2020.05.013
- Jawad, R.–Aboushady, N.–Mansour, H. A.–Coutts, A.–Bencheikh, N.–Lupieri, S. (2018): *New directions in social policy in MENA region*. United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD). Available online: https://www.researchgate.net/profile/Nora-Aboushady/publication/370595954_New_Directions_in_Social_Policy_in_the_MENA_Region/links/6458c9e65762c95ac37f9168/New-Directions-in-Social-Policy-in-the-MENA-Region.pdf
- Keane, J. (2009): *The life and death of democracy*. Simon and Schuster. Available online: [https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=An1e2F_ZWhgC&oi=fnd&pg=PT11&dq=Keane,+J.+\(2009\).+The+Life+and+Death+of+Democracy&ots=VE9s3AwGJa&sig=WTHvkRSdhSwZ5i1Jo6TcV_4XgVo](https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=An1e2F_ZWhgC&oi=fnd&pg=PT11&dq=Keane,+J.+(2009).+The+Life+and+Death+of+Democracy&ots=VE9s3AwGJa&sig=WTHvkRSdhSwZ5i1Jo6TcV_4XgVo)



- Mateer, T. J.–Pighetti, J.–Taff, B. D.–Allison, P. (2023): Outward bound and outdoor adventure education: A scoping review, 1995–2019. *Annales Kinesiologiae*, 13., (2). pp. 143–181. Available online: <https://par.nsf.gov/servlets/purl/10441815>
- Mazzieri, A. (2020): *Global Civil Society Agency within the New Aid Architecture: a Neo-Gramscian Approach*. Available online: <https://www.academia.edu/download/93213872/373373908.pdf>
- Microsoft (2020): *Oman's Ministry signs strategic partnership with Microsoft on digital transformation in education*. Available online: <https://news.microsoft.com/en-xm/2020/12/21/omans-ministry-signs-strategic-partnership-with-microsoft-on-digital-transformation-in-education/?utm>
- Muscat Daily (2024): *Muscat municipality to introduce smart parking sensors today*. Available online: <https://www.muscatdaily.com/2024/10/12/muscat-municipality-to-introduce-smart-parking-sensors-today/?utm>
- Nasseef, K. A. (2015): *Women's Empowerment Strategies in NGOs in the city of Jeddah, Saudi Arabia- Exploring the Complexity and Challenges of the Cultural Context* (Doctoral dissertation, University of Leeds). Available online: <https://etheses.whiterose.ac.uk/11205/>
- Nelson, H. D.–Tyne, K.–Naik, A.–Bougatsos, C.–Chan, B. K.–Humphrey, L. (2009): Screening for breast cancer: an update for the US Preventive Services Task Force. *Annals of internal medicine*, 151., (10), pp. 727–737. Available online: <https://www.acpjournals.org/doi/abs/10.7326/0003-4819-151-10-200911170-00009>
- NGO Explorer (n.d.): *Oman*. Available online: <https://ngoexplorer.org/country/omn>
- Oman Observer (2019): *AI-aided breast cancer diagnosis in 5 hospitals*. Available online: <https://www.omanobserver.om/article/35484/Head%20stories/ai-aided-breast-cancer-diagnosis-in-5-hospitals>
- Oman Observer (2024): *Arabian oryx sanctuary marks conservation milestone in al Wusta*. Available online: <https://www.omanobserver.om/article/1162769/oman/environment/arabian-oryx-sanctuary-marks-conservation-milestone-in-al-wusta>
- Ogen, O. (2023): Contemporary Monarchical Philanthropism in Yorubaland. ORIRUN: *UNIOSUN Journal of African Studies*, Available online: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5167217
- Rakuita, R. N. (2014): *'Radicalising' the public sphere: from Habermas to Adorno*. Available online: <https://core.ac.uk/download/pdf/162634171.pdf>
- Ranjan, A. (2023): Omantel renews commitment to youth empowerment through outward bound Oman partnership. *TechAfrica News*, Available online: <https://techafricanews.com/2023/09/26/omantel-renews-commitment-to-youth-empowerment-through-outward-bound-oman-partnership/?utm>
- Reform, T. I. (2012): *Good Governance and Sustainability in Residential Land Administration in Muscat, Oman* (Doctoral dissertation, Technische Universität Berlin). Available online: https://www.static.tu.berlin/fileadmin/www/40000121/Masterarbeiten/Thesis_Soloman_Good_Governance_and_Sustainability_in_Residential_Land_Administration_in_Muscat_Oman.pdf
- Ricardo (2025): *Transforming Oman's water sector for a sustainable future*. Available online: <https://www.ricardo.com/en/news-and-insights/industry-insights/transforming-oman-s-water-sector-for-a-sustainable-future>
- Royal decree 74/2000 amending the organisational structure of the ministry of education*. Available online: <https://decree.om/2000/rd20000074/?utm>
- Santayana, G. (2017): *Emergency management in the Arabian Peninsula: a case study from the Sultanate of Oman*. Available online: <http://hozir.org/emergency-management-in-the-arabian-peninsula-a-case-study-fro.html>



- SASLO (2025): *Oman's crowdfunding regulations*. Law firm Oman, Professional Lawyers in Oman, Muscat, Sohar and Salalah | SASLO. Available online: <https://www.saslo.com/latest/omans-crowdfunding-regulations>
- Talei, R. A. (2021): *Women's Political Representation in Oman: Tepid and Uncommitted Policies*. Available online: <https://carnegieendowment.org/sada/2021/03/womens-political-representation-in-oman-tepid-and-uncommitted-policies>
- Times of Oman (2021): *Bank Muscat strengthens its partnership with Dar al Atta'a*. Available online: <https://timesofoman.com/article/107452-bank-muscat-strengthen-its-partnership-with-dar-al-attaa?utm>
- Times of Oman (2022): *Dar al Atta'a distributes more than 100 boxes of food items to needy families in Oman*. Available online: <https://timesofoman.com/article/94969-dar-al-attaa-distributes-more-than-100-boxes-of-food-items-to-needy-families-in-oman>
- Times of Oman (2023): *New rules require licenses for fundraising in Oman*. Available online: <https://timesofoman.com/article/151681-new-rules-require-licenses-for-fundraising-in-oman?utm>
- Tumati, R. (2024): Exploring the Entrepreneurial Landscape in Oman: Discovery of Students' Awareness of the Government and Its Support System's Role in Fostering Entrepreneurship in Oman. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 7. (1), pp. 17–33. Available online: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3742499>
- UNICEF (2024): *High-Level Omani Delegation Visits UNICEF Supply Division in Copenhagen to Strengthen Humanitarian Partnerships*. Available online: <https://www.unicef.org/oman/press-releases/high-level-omani-delegation-visits-unicef-supply-division-copenhagen-strengthen?utm>
- United Nations (2019): *International Human Rights Instruments: Common core document forming part of the reports of States parties Oman*. Available online: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=FhOD6sgqgzAhFXD9F%2FeKaFMm83LbFY75RhkIFGrig%2B53mJq2AmDVeF7DqKDwKjS%2BkNB6xEvw3%2BXiBytHGIKD74qaKMbVdYsS2HvLavUPRItP6gcrEvKLG8hAnpQDRDhP#:~:text=The%20Non%2DGovernmental%20Organizations%20Act,which%20are%20like-wise%20guaranteed%20independence>
- United States Department of State (2024): *Oman 2023 Human Rights Report*. Available online: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2024/02/528267_OMAN-2023-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf
- WHO (2016): *Measuring transparency to improve good governance in the public pharmaceutical sector: Oman*. Available online: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/208821/EMROPUB_2015_EN_18887.pdf



Fotó/Németh István Péter

A SZAKMAI CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE A MAGYARORSZÁGI MŰEMLÉKVÉDELEMBEN*

Veöreös András

Bevezetés

A műemlékvédelem több tudományágra támaszkodó, szerteágazó társadalmi tevékenység. A 16. századtól a történelemtudomány fejlődésével egyre nagyobb figyelem terelődött a régi épületek megismerésére, a formák másolására, később az épületek megőrzésére. A tudatos műemlékvédelmi tevékenység kialakulása a 19. század második felére tehető, az európai nemzetek identitásának múltban való keresése és megtalálása alakította ki azt a gondolkodást, mely az épületeket a múlt tárgyi bizonyítékának tekintette és fokozatosan egyre nagyobb hangsúlyt fektetett azok anyagában való megőrzésére.

Hazánkban a hivatásos műemlékvédelmi szervezeti rendszer 1870-es évekbeli kialakítását megelőzően, már a század első felében fellépett a társadalmi igény a történeti épületek, vagy ahogy akkor nevezték, a régiségek megőrzése iránt. A nagyközönség számára az első fellépést a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Egyesületének Archaeológiai Szakosztálya tette 1846-ban (Császár 1983: 7), mely felhívta a figyelmet a múlt épített emlékei megőrzésének fontosságára. Az egyesület nem hivatásos, állami szervként, hanem civil szervezetként szállt harcba a műemléki értékek feltérképezése és megóvása érdekében.

A civilizált országok állami szinten a 19. század második fele óta áldoznak időt, pénzt, energiát a műemléki értékek megőrzésére, fenntartanak oktatási intézményeket, kutatóintézeteket, alkotnak jogi szabályozást, vezetnek közhiteles nyilvántartást, működtetnek szakmai hatóságot.



Magyarországon 1872-ben alakult meg az első bizottság a műemlékek védelmére, ami még ugyanebben az esztendőben Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottmánya néven működött tovább. Az első jogi szabályozás az 1881-ben született műemléki törvény volt! Ugyancsak 1881-ben alakult meg a Műemlékek Országos Bizottsága, mely az első műemlékvédelmi hatóságnak tekinthető – 1934-ig működött.

A hivatásos szervezeti rendszer több átalakuláson esett át az elmúlt százötven év során. A második világháborút követően, 1957-ben alakult meg az Országos Műemléki Felügyelőség (OMF) (Császár 1983: 22), mely 1997-ben kapott hatósági jogkört és alakult át Országos Műemlékvédelmi Hivatallá (OMvH),² majd 2001-től kiegészülve a régészeti emlékekhez és a műtárgyakhoz kapcsolódó hatósági feladatokkal Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH)³ néven működött 2010 végéig. 2011. január 1-je óta a műemlékfelügyeleti hatósági feladatokat a megyei – mai nevükön vármegyei – Kormányhivatalok látják el, a védelem alá helyezési és nyilvántartási hatósági feladatok minisztériumi szinten vannak, a tudományos háttérintézmények változó szervezeti struktúrában működnek.

A magyar építészetről szóló törvény⁴ megfogalmazása szerint a műemléki érték fogalmába beletartozik „minden olyan történeti építmény, történeti kert, történeti temetkezési hely vagy műemléki terület, valamint ezek rendeltetésszerűen összetartozó együttese, rendszere, maradványa – alkotórészeivel, tartozékaival és beépített berendezési tárgyaival együtt, vagy egyes nevesített értéke vonatkozásában –, amely hazánk múltja és a magyar nemzet vagy más közösség identitástudata szempontjából kiemelkedő művészeti, történelmi, műszaki, néprajzi vagy más tudományos jelentőséggel bír” (Méptv. 16. § 86).

A műemlékvédelemmel foglalkozó civil szervezetek tevékenységében a műemléki értékkel kapcsolatos szakmai-tudományos tevékenység döntő jelentőségű.

A gyakorlatban immateriális módon műemléki értéket képezhet az építmény tájban való megjelenése, egy település utca- és telekszerkezete, az egyes ingatlanok beépítési jellege, az épületek térszerkezete, materiális oldalon pedig az építőanyagok, épületszerkezetek a falaktól, földemektől, boltozatoktól, tetőszerkezetektől kezdve egészen a nyílászárókig, padló- és falburkolatokig.

A műemlék helyszínén a nevesített műemléki értéket a műemléki értékleltárba fel kell venni és azt a közhiteles nyilvántartásnak is tartalmaznia kell (Méptv. 114. § (3)). A műemléki érték megnyilvánulhat a védendő emlék korában, egyediségében, különleges épületszerkezetében vagy a hozzá fűződő történelmi, kulturális esemény, illetve jelentős személy kapcsolatában.

1 1881. évi XXXIX. törvénycikk a műemlékek fentartásáról.

2 A műemlékvédelemről szóló 1997. évi LIV törvény 21. §.

3 A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV törvény.

4 A magyar építészetéről szóló 2023. évi C. törvény.

Helyzetértékelés, probléma felvetése

A hatékony műemlékvédelmi tevékenység alapja az értékek felismerése. A műemléki értékek számbavétele értelmezhető települési, regionális, vagy akár országos szinten, vagy az egyes épületek, épületrészek szintjén is. A szemléletmód alakításában sokat segíthet a figyelem felkeltése, az értékek koncentrált bemutatása. A műemlékvédelemben ezért is jut kiemelt feladat a kutatóknak, akik a könyvtári, levéltári források, illetve terepbejárások során készítik el vagy vizsgálják felül az adott földrajzi területre vonatkozó műemléki topográfiát,⁵ valamint az egyes épületek vonatkozásában szintén külső forrásokra, az épület helyszíni vizsgálatára alapozva tárják fel az adott épület építéstörténetét, állítják össze helyiségről helyiségre haladva az épület műemléki értékleltárát.⁶

A tudományos kutatáson kívül a felújítást megelőzően szükség van az épület műszaki állapotfelmérésre is. Ezekből az adatokból kiindulva készítheti el az építészek tervező és a munkáját segítő társtervezők (statikus, gépész, elektromos tervező) csapata a felújítási terveket, melyek alapján a hatósági jóváhagyást követően⁷ megkezdődhet az építőipari kivitelezés.

Műemlék épületek esetében gyakori, hogy speciális restaurálási tevékenységeket is kell végezni, ezt erre szakosodott, külön jogosultsággal rendelkező restaurátorok végezhetik.⁸

A folyamat precíz jogi szabályozása a 2010-es évek közepén kezdődött, jelenleg a 2018 óta hatályos eljárási rendelet az irányadó, de az új építészeti törvény⁹ elfogadásával ennek megújítása is várható a közeli jövőben.

A korábbi gyakorlat szerint az OMvH és a KÖH műemlékfelügyelői gárdája széles látókörű, nagy tudású szakemberekből állt, akik a teljes folyamatot átlátták, a műemléki érték felismerésétől a hagyományos építéstechnikák ismeretén keresztül képesek voltak a műemlékeket érintő építészeti és épületszerkezeti kérdésekben döntéseket hozni. Ezek mellett legalább regionális szinten széles kapcsolati hálóval rendelkeztek a szakterülettel együttműködő kutatási, oktatási, szakmai intézmények és a tulajdonosi feladatokat ellátó szervezetek, jellemzően állami, önkormányzati vagy egyházi intézményekkel.

5 A Magyar Építészeti Múzeum Műemléki Dokumentációs Központ (MÉM MDK) bemutatója a műemléki topográfia készítésének folyamatáról. 2025. február 21. Pesti Vígadó.

6 Az építéstörténeti tudományos dokumentáció és műemléki értékleltár magába foglalja az épület építésének történetére vonatkozó, fellelhető szakirodalmi és levéltári adatokat, a helyszíni megfigyelések tapasztalatait, és helyiségenként tartalmazza a műemléki értékkel bíró épületelemek tételes jegyzékét. Tartalmát jogszabályi szinten az Övr. 3. melléklete szabályozza.

7 Az Övr. 63–64. §-ai értelmében műemlék épületen gyakorlatilag minden, műemléki környezetben vagy műemléki jelentőségű területen a műemlék megjelenését érintő tevékenység örökségvédelmi bejelentés vagy engedély alapján végezhető.

8 A műemlékvédelem szakterületén a speciális jogosultsághoz kötött szakértői tevékenységeket a 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet szabályozza.

9 A Méptv. 2024 októberében lépett hatályba. A jogszabályok teljes körű harmonizációja máig nem valósult meg teljesen.



A helyben működő felügyeletet a védési és nyilvántartási feladatokat ellátó, speciális szakismerettel rendelkező restaurátorokat is foglalkoztató, az országosan egységes szemléletet garantáló tervtanácsot működtető, központi tudományos szervezeti egységek segítették.¹⁰

A civil szektorban kiemelt szerep jutott 2001–2010 között a KÖH Társadalmi Kapcsolatok Igazgatóságának, mely a hatósági munkával párhuzamosan, a felügyeleti munkát végző szakemberek bevonásával, a műemlékvédelem ügyének népszerűsítése érdekében végzett társadalmi feladatokat. Ezek közül a legnagyobb látogatottság okán a kapolcsi Művészetek Völgye rendezvényssorozathoz köthető Örökség Völgy szakmai előadásait, kiállításait és falunéző sétáit (Bagdány et al. 2006), illetve az európai szinten szeptember harmadik hétvégéjén megrendezésre kerülő Kulturális Örökség Napjait¹¹ kell kiemelnünk.

A magyarországi hivatásos műemlékvédelmi szervezetrendszer 2011 óta gyökeresen átalakult. Megszűnt az ország teljes területére kiterjedő hatáskörrel rendelkező, egységes műemlékvédelmi intézmény. A központi szervek felmorzsolódtak, jelenleg az Építési és Közlekedési Minisztérium Műemlékvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárságán egy maroknyi szakember foglalkozik a központi műemlékvédelmi feladatokkal. A központi szervek határozzák meg a – jogszabályokban is testet öltő – szakmai irányelveket, folytatják le a védési eljárásokat, vezetik a nyilvántartásokat, szakmailag segítik a hatóság munkáját. Nehezíti a helyzetet, hogy az egységes szemléletű háttérintézmény az elmúlt évtizedben tovább darabolódott, az egyes feladatokat jelenleg több szervezet részletekben látja el. Ennek köszönhetően a szakma összefogása, az egységes szemlélet teljesen hiányzik.

A hatósági feladatokat ellátó regionális szervezeti egységek pedig a közigazgatási rendszeren belül az Övr. rendelkezése alapján¹² a vármegyei kormányhivatalok építéshatósági szervezetébe beépülve látják el a műemlékekkel kapcsolatos hatósági feladataikat.

Az egyes kormányhivatalok a saját szakmai szemléletük és elsősorban saját jogértelmezésük alapján végzik munkájukat. A menedzser, gondoskodó, értékőrző szellemiségű felügyelet helyett a hatóság szemlélet uralkodik.

Az építéshatósági gyakorlatból kiindulva a hatóság jelenleg elsődleges feladatának a kérelemre induló eljárások határidőben, alakszerűleg helyes hatósági döntéssel való lezárását tekinti, ami csupán a tervezett, engedélyezés vagy bejelentés céljából a hatóság elé kerülő beavatkozások során nyújt lehetőséget a műemléki szempontok érvényesítésére.

10 2000–2010 között a Műemlékvédelem című folyóirat szinte minden számában jelent meg írás a hatóságnál dolgozó műemléki felügyelők, osztályvezetők, vagy éppen a tudományos háttérintézmény dolgozóinak tollából. 2011 óta a műemléki szakügyintézők elvéve publikálnak tudományos folyóiratokban.

11 www.oroksegnapok.gov.hu

12 Az Övr. 3. § (1) a) pontja műemlékvédelmi hatóságként a fővárosi és vármegyei kormányhivatalokat nevesíti. Az egyes kormányhivatalok saját döntésük alapján eltérő szervezeti rendszerrel építették fel az építésügyi és örökségvédelmi szakigazgatási szervezeti egységeiket. Egyes megyékben önálló Örökségvédelmi Osztály dolgozik, máshol az Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály alá tartoznak a műemlékvédelmi hatósági feladatok.

A tevékenységet jól fémjelzi a munkakör jogszabályi megnevezése is: a feladatokat a korábban felügyelőnek nevezett munkatársak helyett ma örökségvédelmi szakügyintéző munkakörben dolgozók látják el. Szinte teljesen hiányzik a hatóság tevékenységéből a valódi felügyelet, a műemlék épületek rendszeres ellenőrzése,¹³ a tulajdonosokkal való intenzív kapcsolattartás, a szakmai szervezetek és intézmények által felhalmozott tudás műemlék-helyreállítási folyamatokba való becsatornázása és a műemléki érték sérelme esetén a konfliktus felvállalásával való intézkedés.

Az Övr. 92. §-a¹⁴ tartalmazza a hatóság nem hatósági feladatait és ezek között „az örökségvédelem érdekeit érintő helyi szintű szakmai és társadalmi együttműködés elősegítését” is nevesíti. Erre a feladatra azonban sem a túlterhelt, klasszikus értelemben vett felügyelői szemlélettel nem rendelkező ügyintézők, sem az építészet-hatóság-építésfelügyeleti szemléletmóddal működő kormányhivatalok nem fektetnek kellő hangsúlyt. A napi gyakorlatból teljes mértékben hiányzik a partnerintézmények, illetve a műemlék-helyreállítások szereplői közötti rendszeres, folyamatos egyeztetés, és jellemző módon a hatóság részéről nem kerül sor a műemléki értékek megismertetését, megóvását célzó társadalmi kapcsolatok építésére, ápolására, fenntartására sem.

Az elmúlt tíz év tapasztalatai alapján az ügyintézők személyi állománya az ország szinte teljes területén lecserélődött, méghozzá a szemléletmód, a munkamódszer átadására lehetőséget adó átmenetek nélkül, a mai műemléki hatósági feladatokat ellátó szakemberek többsége soha nem találkozott azzal a hozzáállással, elhivatottsággal, szaktudásra való igényvel, ami a korábbi szervezetek munkamódszerét jellemezte.

Fentiek alapján kimondható, hogy a jelenlegi rendszerben a hosszú távú, a pillanatnyi feladatokon túlmutató motiváció nélkül működő építészet-hatósági rendszerbe belekényszerített műemlékfelügyeleti hatóság valójában nem tud hatékony értékőrző munkát végezni.

Az országos koordinációt ellátó állami szereplő hiányában a civilek, különösen az országos hálózattal rendelkező civil szervezetek szerepe egyre fontosabb. Az egyesületek rugalmasabban, könnyebben tudnak reagálni a változásokra, függetlenségük révén szabadon tudnak véleményt nyilvánítani és működésük során a szakmai szempontokat tudják előtérbe helyezni.

Az országos szervezetek összefoghatják a kisebb szervezeteket, segíthetik a regionális vagy helyi szervezetek közötti kapcsolatok kialakulását. Be kell látni ugyanakkor, hogy sem a hatósági szerepeket, sem a hatóság koordináló szerepét a civilek nem tudják átvenni, az szükségszerűen állami feladat marad.

13 Az Övr. 76. § (1) bekezdése alapján a hatóság ellenőrzi az illetékességi területén található műemléki érték meglétét, állapotát, fenntartását. A jogszabály arra vonatkozóan nem ad utasítást, hogy az ellenőrzést milyen időközönként kell elvégezni.

14 A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet.

Kutatásmódszertan

A tanulmány alapját a műemlékvédelem, mint társadalmi igény megjelenése adja, a kutatási módszer gerince napjaink műemlékvédelmi folyamatainak elemzése, a szakterületen működő szervezetek szerepe és tevékenységének vizsgálata. A sokrétű feladatelosztásból kiindulva vesszük nagytit alá a területen tevékenykedő civil szervezeteket, feladataikat, lehetőségeiket, szakmai tevékenységüket és hozzájárulásukat a műemléki értékek megőrzéséhez.

A műemlékvédelem területén tevékenykedő civil szervezetek nagy száma nem teszi lehetővé, hogy valamennyit akár csak az említés szintjén is bemutassuk. Az egyes szervezetek aktivitása alapján azonban kiválaszthatunk néhányat, melyek országos szinten is jelentősek, programjaik a teljes műemléki szakterületet felölelik.

A helyzetelemzés elsősorban a műemlékvédelem szakterületén folytatott két évtizedes hatósági, tudományos-egyetemi oktatói és civil tevékenység tapasztalatain¹⁵ alapul, de a fellelhető szakirodalom áttanulmányozása is szolgáltatott adatokat a téma feldolgozásához.

A tanulmány a műemlékvédelmi civil szervezetek közül azokkal foglalkozik részletesebben, melyek az elmúlt évtized országos jelentőségű műemlékvédelmi konferenciáin (OMK,¹⁶ Műemléki világnap¹⁷) szervezői vagy előadói szerepkört vállaló szervezetként jelentek meg. A regionális vagy helyi jelentőségű szervezetek egyenkénti tevékenységét nem vizsgáltuk, a tanulmányban az ezeket összefogó, országos jelentőségű Hungaria Nostra¹⁸ egyesület tevékenysége jelenik meg. Az egyes szervezetek tevékenységét a szakmai rendezvényeken való aktivitásuk, kiadványaik és nyilvános honlapjuk alapján tekintettük át.

A civil szervezetek jelentősége a műemlékvédelem szakterületén

Civil szervezetek a műemlékvédelemben – általános kitekintés, külföldi példák

A műemlékvédelemmel foglalkozó civil szervezetek társadalmi fontosságát hangsúlyozta Román András 487 bekezdés és 617 kép a műemlékvédelemről című könyvében (Román 2004: 21), amiből kiderül, hogy a nyugat-európai társadalmakban az élet más területeihez hasonlóan a műemlékvédelemben is hagyományosan fontos szerep jut a hivatásos szervek mellett az önkormányzatoknak, az oktatási intézményeknek és a civil szervezeteknek.

¹⁵ A szerző 2004 óta dolgozik műemlékfelügyeleti munkakörben, emellett 2011-től oktat építészettörténeti és műemlékvédelmi tantárgyakat építésztechnológus hallgatóknak, 2008-tól az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület tagja, melyben 2012 óta lát el vezetői feladatokat. Tagja a Soproni Városszépítő Egyesületnek és a Magyarország Természeti és Kulturális Magyarország Természeti és Kulturális Örökségeért Alapítvány kuratóriumának.

¹⁶ Az Országos Műemlékvédelmi Konferenciák programjai. ICOMOS, Román András Archivum.

¹⁷ A Műemléki világnapi ünnepségek programjai. ICOMOS, Román András Archivum.

¹⁸ Ráday Mihály Város- és Faluvédők Szövetsége. www.rmvfsz.hu



A külföldi szervezetek közül azokat emeljük ki, melyek a műemlékvédelemmel foglalkozó hazai szakirodalomban is hangsúlyosan bemutatásra kerültek, ezzel mintegy példaként állnak a magyarországi szervezetek előtt. A hazai egyesületek mellett meg kell említeni azokat a határon túli civil szervezeteket, melyek tevékenysége rendkívül fontos kapcsolatot jelent az adott ország hivatalos műemlékvédelmi szervezetei, tudományos, oktatási és kutató intézményei, valamint a határon túli épített örökség ügyével foglalkozó magyarországi szervezetek között. Külön érdemes kiemelni azokat a nemzetközi szervezeteket, melyek magyarországi tag-szervezettel rendelkeznek, de tevékenységükkel egyúttal a nemzetközi szervezeti rendszerhez is kapcsolódnak.

A civil szervezetek növekvő társadalmi jelentőségét megerősíti Kákai (2024: 94) tanulmánya, melyben az egyesületek közszolgáltatást ellátó szerepét elemezte.

A műemlékvédelem területén a humán közszolgáltatások rendszerébe való bekapcsolódás érhető tetten a civil szervezetek által szervezett rendezvények közművelődés, illetve szakmai továbbképzés¹⁹ területén kifejtett hatásaiban.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos civil tevékenységet mutatja be a romániai Herkulesfürdő településen található két műemlék-fürdőkomplexum helyreállításának példáján keresztül Bogdan Berceanu (2024) tanulmánya. A cikk esettanulmány jelleggel elemzi a helyi jelentőségű, de nemzetközi kapcsolatokkal is rendelkező civil szervezet fürdőkomplexumok megőrzése érdekében kifejtett tevékenységét.

Rácz (2002) cikkében az angliai civil szervezetek tevékenységéről számol be. A tanulmányból kiderül, hogy Angliában rendkívül nagy hagyománya van a műemlékvédelemmel foglalkozó civil szervezeteknek, van közöttük, amit William Morris²⁰ alapított. Az egyesületek többségének fő tevékenysége az örökségvédelem népszerűsítése konferenciák, előadások, kiadványok segítségével, de fontos szerep jut nekik a konkrét felújítások során is. Finanszírozásukat jellemzően tagdíjakból, állami támogatásból, szakértői vélemények elkészítéséből oldják meg.

2024–25-ben a krakkói Kraków Heritage Hub szervezetek az Europa Nostra támogatásával széles körű felmérést végzett a közép-kelet-európai régióban az örökségvédelmi területen működő civil szervezetekkel kapcsolatban (Jagodzińska et al. 2025). A felmérés tíz országban vizsgálta a kulturális örökségvédelemmel (heritage sector) foglalkozó civil szervezetek formáját, működését, tevékenységét.

¹⁹ A műemlékfelügyeleti hatósági feladatokat ellátó szakemberek számára az építésügyi, az építésfelügyeleti és az örökségvédelmi hatóságnál foglalkoztatott köztisztviselők és kormánytisztviselők építésügyi vizsgájára és szakmai továbbképzésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 487/2013. (XII. 17.) Korm. rendelet alapján kötelező a közszolgálati továbbképzési rendszerben való részvétel. A továbbképzési programok legnagyobb részét a Nemzeti Közszolgálati Egyetem szervezi és bonyolítja, de a kínálatban 2025-ben PM-1021-1406-BS számon szerepel a Műemléki Világnap programja is, melynek főszerzője az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület. www.probono.uni-nke.hu/katalogus. Letöltés ideje: 2025 március.

²⁰ William Morris (1839–1896) angol filozófus, a romantikus művészet alapfilozófiájának egyik megfogalmazója. Elméletének középpontjában a középkori világ felidézése állt (Kalmár 2001: 33).

Műemlékvédelemmel foglalkozó civil szervezetek Magyarországon

A civilek jelenléte a műemlékvédelem területén nem újkeletű, sőt világszerte több kezdeményezés is ismert az egyes szervezetek tevékenységének összehangolására (Fogarasi 2010). A hazai kezdeményezések közül kiemelkedik a város- és faluvédő egyesületeket tömörítő Hungaria Nostra, de érdemes megemlíteni a KÖH Nyugat-dunántúli Iroda és a Reflex Környezetvédő Egyesület közös szervezésében megvalósított civil fórumát,²¹ melyet a Zala megyei Páka településen rendeztek meg 2009 októberében. Felismerve a civil szervezetek jelentőségét és szerepét a fórum elsődleges célja a hivatásos műemlékvédelmi felügyelet és a civil szektor közötti kapcsolatfelvétel volt, hiszen „nyilvánvalóvá vált, hogy a hatóságként működő hivatal kizárólag a mindenütt jelen levő, helyi értékeket ismerő és megőrizni akaró civilek közreműködésével és segítségével tudja ellátni a feladatát” (Veöreös 2009). A fórum szándéknyilatkozatot fogadott el az alábbi tartalommal:

- civilportál létrehozása és működtetése,
- állandó formális információáramlás biztosítása,
- közös képzések,
- helyi örökség feltérképezése, ezekről információ küldése, cserélése,
- helyi fórumok létrehozása, az értékek bemutatása, védelmük segítése, és állapotuk figyelemmel kísérése céljából,
- részvétel minden olyan fórumon, vagy hatósági eljárásban, ahol épített értékek, és történeti tájak sorsáról van szó,
- ha szükséges, közös fellépés, és egymás segítése az értékmentés érdekében.

A megfogalmazott célok kitűnően foglalják össze azokat a területeket, ahol a civilek eredményes munkát tudnak végezni az örökségvédelem területén. Ha a gyakorlatban nem is sikerült minden pontot maradéktalanul megvalósítani, a fórum a mai napig tartó, jól működő szakmai kapcsolatok kialakulásához vezetett. Hasonló, a hivatásos és a civil szervezetek együttműködését elősegítő, programra került sor 2010 novemberében Miskolcon.²² Az ICOMOS MNB Egyesület 2021. évi rendezvényén²³ központi szerepet kaptak a szakterületen működő szervezetek (kutatóintézetek, felsőoktatási intézmények, akadémiai bizottság²⁴ és civil szervezetek) együttműködése, melynek keretében azóta több közös program megszervezésére is sor került.

Az értékek megőrzésére irányuló műemléki szemlélet minden szereplőtől fokozott elhivatottságot, jó értelemben vett fanatizmust igényel, ami a „kötelező” feladatokon túli részfeladatok elvégzésére sarkallja a résztvevők többségét.

21 *Kulturális Örökségvédelem* – civil a pályán című program keretében megvalósított Nyugat-dunántúli Örökségvédelmi Civil Fórum. 2009. október 9–10. Páka, Zala megye

22 *Örökségvédelem* – civilekkel. A Herman Ottó Tudományos Közhasznú Egyesület és a KÖH Észak-Magyarországi Iroda által szervezett műhelybeszélgetés. 2010. november 18.

23 ICOMOS Közgyűlés. 2021. szeptember 10. Budapest, Kertészeti Egyetem.

24 Magyar Tudományos Akadémia Építészettörténeti, Építészettelméleti és Műemléki Állandó Bizottsága.



A civil szektor kifejezetten alkalmas arra, hogy az elhivatott szakemberek között a szakmai párbeszédet életre hívja és fenntartsa. A szakemberek szakmai civil szervezetbe tömörülve a műemléki értékek népszerűsítése és az elvek terjesztése érdekében programokat szerveznek, ezzel is hozzájárulva az értékek fennmaradásához.

Az értékek megőrzésére vonatkozó társadalmi igény sok esetben a civil szervezeteken keresztül jut kifejezésre. Mint már említettük, a magyarországi műemlékvédelem elindítója a 19. század első felében egy civil szervezet, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Egyesületének Archaeológiai Szakosztálya volt. Ma hazánk számos településén találkozunk – akár évszázados múltra visszatekintő²⁵ – városvéddő, városszépítő egyesületekkel, melyek tagjaik révén a helytörténeti kutatásokkal gazdagítják a települési múltból való ismereteinket. Fontos szerepe van az ezeket tömörítő Hungaria Nostra egyesületnek is. Az egyesület évtizedeken keresztül jelentette meg az *Értékmentő* című, helyi értékek megőrzéséről szóló folyóiratot, és vonta be az általános iskolásokat értékvédő programjaiba.²⁶ Országos szinten több jelentős szakmai, kifejezetten a műemlékvédelem szakterületén működő civil szervezet emelhető ki. Legfontosabbak²⁷ között említendő az elsősorban oktatási, ismeretterjesztési feladatokat ellátó Porta Speciosa Egyesület, a műemléki kutatások fontosságát hangsúlyozó Régi Épületek Kutatóinak Egyesülete (RÉKE)²⁸ és a nemzetközi anyaszervezettel is rendelkező, a műemlékvédelmi elvek kidolgozásában és érvényesítésében fontos szerepet játszó, világörökségi szakmai kérdésekben az UNESCO tanácsadó-háttér-szervezeteként is működő ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), illetve ennek hazai tagszervezete, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület.²⁹ A Kárpát-medence határon túli területéről a kolozsvári székhelyű Transylvania Trust szervezete nem hagyható említésen kívül. Az alapítvány évtizedek óta szervezi az ikonikusnak mondható Tusnádi Műemlékvédelmi Konferenciát, kiadványokkal, rendezvényekkel gazdagítja az erdélyi műemlékvédelmet. Egyik legfontosabb tevékenysége a Kolozs megyei bonchidai Bánffy-kastélyban működtetett Nemzetközi Örökségvédelmi Továbbképző Központ, melynek legfőbb célja a hagyományos építési technikák fenntartása és tovább örökítése.

Az egyesületek finanszírozása több forrásból valósulhat meg. Mint a más területeken működő egyesületek esetében, a műemlékvédelmi szakterületen tevékenykedő szervezeteknél is az egyik legfontosabb bevételi forrást a tagdíjak és a személyi jövedelemadó egy százalékának felajánlásából befolyó összeg teszi ki. Az egyéni tagokon kívül ki kell emelni az egyesületeket nagyobb összeggel támogató intézményi tagság jelentőségét is.

25 A Soproni Városszépítő Egyesület 2019. szeptember 20-i konferenciájával ünnepelte 150 éves fennállását. Ezzel minden bizonnyal az ország legrégebb városvéddő egyesületei közé tartozik.

26 Gyerekek az épített és természeti környezetért 1–5 kötet.

27 A civil szervezetek jelentősége nehezen mérhető adat. Legfontosabbnak azokat a szervezeteket tekinttük, melyek rendszeresen szerepelnek a szakmai közéletben, évente legalább egy alkalommal országos szintű kiadványokat jelentetnek meg, konferenciákat és szakmai programokat szerveznek.

28 www.epuletkutatas.blogspot.com

29 www.icomos.hu



Az egyesületek legfontosabb bevételei pályázati forrásokból³⁰ származnak, de végezhetnek vállalkozásként szakértői munkát is. Helyi (városvédő, városszépítő, faluvédő) egyesületek esetében az önkormányzati támogatás is előfordul.

A műemlékvédelmi szakterületen működő civil szervezetek főbb tevékenységei

A műemlékvédelmi civil szervezetek aktív szakmai tevékenysége alapvetően két pilléren nyugszik. Az egyesületek tagjai egyrészt a saját munkájuk révén, a mindennapi gyakorlatban tudják kamatoztatni a szervezet rendezvényei, kapcsolatai segítségével gyarapított tudásukat. A szakmai egyesületek tagsága jellemzően építész, művészettörténész, régész, restaurátor, statikus végzettséggel rendelkezik, tehát szakmája, hivatása révén kötődik a műemlékvédelemhez. Mindennapi tevékenységüket tekintve az egyesületek tagjai részt vehetnek műemléki kutatásban, értéktárak és építéstörténeti tudományos dokumentációk készítésében, műemléki tervezésben, hatósági munkában, kivitelezési vagy restaurálási folyamatokban, de vannak egyetemi hallgatók, oktatók, múzeumi-közgyűjteményi dolgozók és nyugdíjasok is. Utóbbiakkal kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a szakmában nem jellemző a teljes nyugdíjba vonulás, a szakemberek a nyugdíjkorhatár elérését követően is évekig folytatnak szakértői munkát vagy vesznek részt szaktanácsadásban, tervtanácsok munkájában. Az egyesületek által szervezett rendezvények, konferenciák, kiadványok gazdagítják a tagok szakismereteit, szakmai kapcsolatait, hozzájárulnak ahhoz, hogy magasabb színvonalon, országosan egységesebb szemlélettel tudják végezni a műemlékvédelmi feladatokat.

A másik pillér, ahol a civil szervezet hozzá tud járulni az eredményes műemlékvédelmi tevékenységhez, az a szemléletének a közkinccsá tétele. Ennek érdekében szervezhet konferenciákat, közzé tehet kiadványokat, nyilvános honlapot működtethet, egyedi ügyekben nyilatkozatokat fogalmazhat meg, flashmobot szervezhet,³¹ megpróbálkozhat ügyfélként bekapcsolódni hatósági eljárásokba és azon keresztül érvényt szerezni érveinek.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület a mindenkori szakmai irányító szervezettel együttműködve évek óta vesz részt a műemlékvédelem szakterületéhez kapcsolódó állami feladatokban. Ezek közül a legfontosabbak az április 18-án ünnepelt Műemléki Világnap, a kétévente megrendezésre kerülő Országos Műemléki Konferencia³² (OMK).

30 A műemlékvédelem területén ki kell emelni a Nemzeti Kulturális Alap Építőművészet Kollégiumának rendezvényszervezésre, kiadvány megjelentetésére, konferencia részvételre vonatkozó pályázati lehetőségeit. www.nka.hu

31A Fiatal Műemlékvédők Fóruma első konferenciájához kapcsolódva sor került a győri Káptalandombon levő templomrom körül a szemét összegyűjtésére és spontán gitáros fellépésre. Megemlíthető továbbá a 2022-es Műemléki világnaphoz kapcsolódó nyilvános esemény, ahol az ICOMOS és Budapest Főváros Önkormányzata közösen egy tölgyfát ültetett Múltunk jövőjéért, a Magyar Műemlékvédelem 150 éves évfordulójára a Petőfi híd budai hídfőjénél (Kiss et al. 2022).

32 Az ICOMOS 2001 óta szerepel nevesítve az Országos Műemléki Konferencia szervezői között, mint a hivatalos állami szerv partnere. 2001. évi Országos Műemléki Konferencia, 2001. p. 3.



2024 óta az egyesület koordinálja a kifejezetten a laikus közönség megszólítását célzó Kulturális Örökség Napjai (KÖN) rendezvényt is. Az együttműködés a civil oldalról a rendezvények fontosságának felismerésén alapul, a minisztérium számára pedig az elmúlt évek átszervezései következtében fellépett humán erőforrás-hiány miatt szükséges.

A Műemléki Világnapon kerül sor a szakterület legrangosabb hazai díjának, az ICOMOS-díjnak az átadására. A díjat nyílt nevezést követően minden évben a szakértő zsűri által legsikeresebbnek tartott műemlék-helyreállítások kapják. Hozzá kapcsolódóan hirdetik ki a Példaadó Műemlékgondozásért Díj győzteseit, melyet hosszabb távon végzett eredményes értékőrző munkájáért kaphat szervezet vagy magánszemély. Ezzel egyidőben az évi Műemlékvédelmi Citrom-díjat is kiosztják. Ennek célja az emberi gondatlanságból, nemtörődomségből, értékőrző szemlélet hiányából fakadóan bekövetkező műemléki értékek elvesztésére való figyelem felkeltése. Szintén az ICOMOS adja a Möller István Emlékérmét, mely olyan személynek adományozható, aki jelentős mértékben hozzájárult a magyarországi, valamint az országhatáron kívüli, a magyar kultúrkörhöz tartozó műemlékek, építészeti örökség fennmaradásának biztosításához, szolgálta tudományos, oktatási, publikációs tevékenységével a műemlékek, az építészeti örökség vagy a műemlékvédelem érdekeit. A hazai műemlékvédelemért kimagasló teljesítményt nyújtó személyek az ICOMOS Panteon tagjaivá válhatnak.³³

A világnapon szakmai programként tudományos konferenciára is sor kerül, mely a nemzetközi fórumon meghirdetett témához kapcsolódik.

Az OMK biennális rendszerrel megrendezésre kerülő három napos konferencia tudományos előadásokkal, szakmai tanulmányúttal, kapcsolódó kulturális programokkal. Helyszíne változó, melyet az aktuális téma határoz meg.

A KÖN nemzetközi rendezvény, Magyarországon minden évben szeptember harmadik hétvégéjén kerül megszervezésre. Célja, hogy a közösségek lehetővé tegyék épített értékeiknek bemutatását, megismertetését másokkal, vagy akár saját közösségükkel is. Értékeink szakszerű megőrzése a társadalom közös célja és érdeke, a közösségeknek e téren is óriási szerepük és felelősségük van.

A helyi társadalom önbecsülése és együttműködése nélkül nincs műemlékvédelem és értékvédelem. Az európai kulturális rendezvénynek nemcsak a műemlékek megismertetése a célja, hanem minden olyan múltbéli épület, épített környezet, együttes, tájépítészeti-kertészeti alkotás bemutatása, ahol ma is jelen van a helyi közösségek történeti kultúrája, a kulturális üzenet. A Kulturális Örökség Napjainak rendezvényéhez jellemző módon olyan helyszínek csatlakoznak, ahol a helyiek ápolják és gondozzák történeti építészeti értékeiket, azok együttesét, ahol épített örökségüket a helyiek értéként kezelik és ahol a helyi közösség a múltjának értékeit értő figyelmességgel gondozza, üzenetét megértve és tisztelve ma is saját kultúrája a részének tekinti és fontosnak tartja azt mások számára is bemutatni.³⁴

³³ www.icomos.hu

³⁴ Részlet a KÖN 2024. évi felhívásából.



A Kulturális Örökség Napjain jellemzően civilek (vagy szakemberek civilben) mutatják be civileknek az értékeket, a rendezvény évente több tízezer főt mozgat meg országosan.

A fentiek mellett a civilek által évente számos műemlékvédelemmel foglalkozó szakmai konferencia megszervezésére kerül sor,³⁵ de meg kell említenünk a kutatóhelyek, egyetemek által – sokszor civil szervezetekkel közösen – szervezett tudományos konferenciákat is,³⁶ ahol az előadók között találkozunk a civil szervezetekben is tevékenykedő szakértőkkel, kutatókkal.

Az egyesületek közül az ICOMOS szervezetén belül, igazodva a nemzetközi tendenciákhoz, régészeti, ipari örökség, falkép, népi építészeti, történeti kertek, műemlékvédelem-elméleti, történeti városok, oktatási, épületszerkezeti-statikai, 20. századi örökség és kulturális turizmus szakterületeket felölelő szakbizottságok működnek. A szakbizottságok célja az adott szakterületen működő szakemberek közötti kapcsolatok kiépítése és fenntartása, az adott szakterülethez kapcsolódóan végeznek tudományos ismeretterjesztő munkát.

A programok lehetőséget kínálnak a szakemberek megszólítására, egységes szemlélet és egységes gyakorlat kialakítására, a társszervezetekkel és a hivatásos szervezetekkel való együttműködésre. A szétdarabolódott, horizontális kapcsolatokkal nem rendelkező hatósági rendszer következtében sokszor a civilekre hárul a területi hatóság megszólítása, szakmai kapcsolatainak erősítése.

A civil szervezetek fontos, felvállalt feladata a szakmai utánpótlás-nevelésben való közreműködés. A szakirányú képesítések akár közép-, akár felsőfokú képzésről beszélünk, csupán a főbb kereteit tudják megadni annak a tudásnak, amire a szakmagyakorlóknak szükségük van. A szemléletmód tágitása, a kapcsolódó ismeretek megszerzése csakis a mindennapi gyakorlatban végzett munkán keresztül lehetséges.

Az értékőrző szemléletű műemlékvédelmi munka alapja a saját értékőrző szemlélet megléte, amely a veleszületett adottságokra építve leghatékonyabban a tapasztaltabb munkatársakkal való hosszabb együttműködés, folyamatos gondolatcsere révén sajátítható el. Ennek a szemléletátadásnak a színtere a közös munka, mondhatni a mester-tanítványi viszony megléte. A jelenlegi tervezőirodák, kivitelező szervezetek kevéssé, a műemlékfelügyeleti hatóság pedig egyáltalán nem képes teret adni a szemlélet ilyen módon való átadásnak. A néhány, máig megmaradt szellemi központ (MÉM MDK,³⁷ MNM kutatócsoport³⁸) mellett ilyen módon a civil szervezetek a legfontosabb bázisai a műemléki szemlélet tovább örökítésének. A szakember-utánpótlás céljából hirdette meg az ICOMOS MNB Egyesület 2021-ben a Fiatal Műemlékvédők Fórumát. Az informális kapcsolati háló és a rendszeresen megszervezett szakmai programok révén a műemlékvédelem területén dolgozó

35 RÉKE konferenciák 2018, 2019, 2021, 2023.

36 Európai műemlékvédelmi tendenciák, különös tekintettel a Kárpát-medencére című konferenciák; Kortárs Építészettörténet konferenciasorozat; Színek és rétegek konferenciasorozat.

37 Magyar Művészeti Akadémia, Magyar Építészeti Múzeum Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ.

38 Magyar Nemzeti Múzeum műemlékfelügyelti hatóságot segítő restaurátor szakreferensei.

fiatal szakemberek kapcsolatba kerülhetnek tapasztaltabb kollégáikkal, lehetőség nyílik a közös gondolkodásra, a tapasztalatok megosztására, szemlélet átadására (Nagy–Veöreös 2022; Nagy–Veöreös 2023).

Az utóbbi évtizedekben az ICOMOS, mint civil szervezet karolta fel a Román András nevét viselő, egykor az OMvH által életre hívott, műemlékvédelmi nyári egyetem megszervezését is. A nyári egyetem immár több mint fél évszázados múltra tekint vissza (Dobosyné et al. 2021). Életre hívásakor célja a műemlékvédelemmel hivatás-szerűen foglalkozó szakemberek szakmai továbbképzése mellett a különböző szak-területek és generációk közötti kapcsolatok építése volt, és ez a cél ma sem lehet más. A nyári egyetem ma is azért kerül megrendezésre, hogy a generációk találkozhassanak, lehetőség nyíljon a tapasztalatcserére, a tudás átadására. Fontos kiemelni, hogy a tudás nem csupán az idősebb generáció felől áramlik a fiatalok felé, hanem a közös munka során kölcsönös az ismeretek átadása, mindenki tanít mindenkit. A rendezvény kiváló alkalom az ismeretek sokoldalú bővítésére, a szemlélet teljesebbé tételére. A résztvevők jellemző módon nem csupán tudománynak, hanem egyúttal hivatásnak, életformának tekintik a műemlékvédelmet. A hétköznapi napokból kiszakadva, oldott körülmények között, szabadabb beszélgetések keretében lehet egymástól tanulni. A program minden évben egy adott tematikára épül fel. Az első két napon a feldolgozásra kerülő téma neves szakemberei tartanak előadásokat. A harmadik napon a témához kapcsolódó szakmai tanulmányútra kerül sor. A negyedik napra kerül a Fiatal Műemlékvédők Fóruma konferenciája, ahol a fiatal szakemberek kapnak prezentációs és publikációs lehetőséget. Mindeközben a nyári egyetem teljes idejét végig kíséri az első napon kijelölt kiscsoportok műhelymunkája, melynek érdemi része jellemző módon vacsora után folyik. Az ötödik nap a műhelymunka eredményeinek bemutatásáról és megvitatásáról szól. A nyári egyetem szervezésébe a partner intézmények, más civil szervezetek és jellemző módon a felsőoktatási intézmények is bekapcsolódnak, ilyen módon az esemény a résztvevő szervezetek közötti szakmai párbeszédet is erősíti.

A rendezvények gördülékeny lebonyolítása gondos előkészítésen nyugszik. A konferenciák szakmai programja hosszas egyeztetéseket követően áll össze, a tanulmányutak helyszíneit minden esetben le kell járni előre, a kiadványok anyagának összeállítása, szerkesztése komoly háttérmunkát kíván.³⁹ Ezeknek a rendezvényeknek a költségeit a jelenlegi helyzetben az egyesületi tagdíjak nem tudják fedezni, ezért külső támogatásokat, pályázati forrásokat kell igénybe venni. Az előkészítési, szervezési munka nem képzelhető el stabil adminisztrációs háttér nélkül, ezért – a műemlékvédelem szakterületén működő egyesületek között egyedülálló módon – az ICOMOS két fő állandó munkatárssal működő irodát tart fenn. Mivel a szervezet nemzetközi szinten kapcsolódik a párizsi központhoz, a nagy létszámú szervezet tagsággal kapcsolatos adminisztrációja szintén jelentős feladatot ró az irodára. Az iroda munkatársai elsősorban pénzügyi és szakmai-programszerzői feladatokat látnak el.

39 Az ICOMOS MNB Egyesület vezetőségi üléseinek jegyzőkönyvei. ICOMOS Román András Archívum.



Az iroda helyiségét a műemlékvédelmi háttérintézményeken keresztül támogatásként kapja az egyesület. Az egyesület tagjai társadalmi munka keretében végzik a szakmai feladatokat, vesznek részt a rendezvényeken és állítják össze a kiadványok szakmai tartalmát.

Konklúzió

A műemlékvédelem alapvetően egy konzervatív tevékenység, látszólag változatlan, változtathatatlan elvekkel, módszerekkel és tartalommal, valójában mégis változnak mind az elvek, mind a módszerek, mind a tartalom. Ezekhez igazodva kell a civil szervezetek tevékenységét is változtatni, hiszen napról napra új kihívásokkal találkozunk.

Fontos leszögezni, hogy a műemléki érték fogalmának definíciója, a műemléki érték anyagában való megőrzésének a fontossága, mint alapelv, nem változhat akkor sem, ha a műemléki értékek körébe időben változva eltérő tartalmak értendők bele. A műemléki érték tárgya a műemlékvédelem 19. századi kialakulása óta az egyedileg értékesnek gondolt, általában rangos építészeti alkotásként megjelenő, jellemzően ókori vagy középkori épületektől mára kitágult időben a 20. század második felében létrehozott alkotásokig, térben pedig az egyedileg védett épülettől a műemléki területeken keresztül egészen a történeti tájig.

A műemlékvédelem társadalmi, kulturális kérdés: vajon a társadalom felismeri-e az értékeit és hajlandó-e áldozatot hozni ezek megőrzéséért? Hisszük, és Széchenyi Istvánt idézve valljuk, hogy a boldog jövő záloga a múlt ismerete, tisztelete, megbecsülése. A múlt ismerete erősíti a társadalmi identitást, a közösséget. Műemlékeink pedig a múltunk tárgyi bizonyítékai.

A társadalom gondolkodásának, identitásának kifejeződése lehet a jogszabályi környezet, melyet megalkot magának – és ahogyan azt betartja. Az új építészeti törvény hatályba lépésével megállapítható, hogy a 2010 óta megfigyelhető kormányzati politika, amely a nemzeti identitást, azon belül a keresztény vallást és a család szerepét is prioritásként kezeli, a műemlékvédelmi-építésügyi szabályozásban is hangsúlyos szerephez jut. A Méptv. több helyen is kiemeli a helyi identitás fontosságát, a településfejlesztés és az építési tevékenység identitáskifejező jelentőségét (Méptv. 5. § (5), 6. § (1), 74. § (2) b)). Műemlékvédelmi szempontból a törvény kifejezetten nevesíti, hogy a műemléki érték valamely magyarországi közösség identitásának a kifejezője.

A 21. század elejének ugyanakkor komoly társadalmi kérdése, hogy mi az identitás; kell-e, lehet-e az identitás kifejeződését jogszabályi szinten szabályozni, vagy ez a társadalom valódi tevékenységén keresztül jut kifejezésre. Beszélhetünk-e még egyáltalán napjainkban nemzeti, nyelvi, vallási, családi identitásról? Úgy tűnik, hogy manapság mindegyik veszít a jelentőségéből. Ezek a változások a műemlékvédelem alapvető létjogosultságát kérdőjelezzik meg. Ha a műemlék a nemzeti, vallási

identitás, mint alapvető emberi igény kifejezője és erősítője, akkor az identitás-tudat átalakulása vagy megszűnése esetén a műemlékvédelemre sincs szükség. Avagy fontosnak és társadalmi szempontból hasznosnak tekintjük-e olyan mértékben lélektani szempontból az identitást, hogy az ezt erősítő műemlékvédelmet fenntartsuk, ezzel is az egyént és a társadalmat erősítve? Az kijelenthető, hogy az egyesületek tagjai az önkéntes tevékenységből adódóan őszinte motiváció alapján dolgoznak a műemléki értékek megőrzésén, ezáltal a helyi és nemzeti közösség identitásának erősítésén.

A 21. századi társadalom általános értékrendjében az olcsó, gyorsan elérhető, nem feltétlenül hosszú időtávra tervezett dolgok szerepelnek az első helyen – egy régi épület vagy épületalkatrész hosszú távra (=örökre?) való megőrzésének a szándéka ezzel ellentétes.

A civil szervezetek tevékenységére általánosságban jellemző, hogy kevés számú aktív taggal rendelkeznek.

A közösségi tevékenység iránti általános közöny mellett a szervezeten belüli passzivitás leküzdése is kihívást jelent a szervezetek vezetői számára (Veöreös 2025)⁴⁰

Napjainkban, amikor a központi szakmai irányító szervek által meghatározott műemlékvédelmi irányvonal nehezen fedezhető fel, egyre fontosabb szerep jut a szakmai civil szervezeteknek. Fontos feladatuk az egységes szakmai szemlélet kialakítása és fenntartása, illetve a műemlékvédelem szakterületén dolgozó szakemberek közötti kapcsolatok ápolása.

A civil szervezetek szakmai rendezvények, tudományos konferenciák, ismeretterjesztő előadások szervezésével, online és nyomtatott kiadványok megjelentetésével, a műemlékvédelmet népszerűsítő programokkal, az oktatási intézményekkel és a hivatásos műemlékvédelmi szervezetekkel való együttműködéssel járulnak hozzá a műemléki értékek megismertetéséhez, az értékőrző szemléletmód elterjesztéséhez, ezáltal hosszú távon az értékek megőrzéséhez.

Irodalom

- Császár L. (Szerk.) (1983): *A műemlékvédelem Magyarországon*. Budapest: Képzőművészeti Zsebkönyvtár. Képzőművészeti Kiadó.
- Bagdány J.–Herczeg R.–Papp T. (2006): Örökség Völgy a Művészetek Völgyében. 2006. július 28–augusztus 6. *Műemlékvédelem*, (4.), pp. 233–238.
- Bogdan, B. (2024): Civic Engagement and Cultural Heritage: Lessons from the Herculane Project. *Civil Szemle*, (2.), pp. 77–90.
- Dobosyné A. A.–Fejérdy T.–Klaniczay P.–Kovács E.–Nagy G. (2021): *50 Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem*. 1971–2021 ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság.

40 Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület 2021-ben hirdette meg a Fialat Műemlékvédők Fóruma programot, melynek egyik célja az egyesület tagságának fiatalítása. A programnak köszönhetően az elmúlt néhány évben mintegy tucatnyi fiatal szakember csatlakozott a szervezethez.



- Fejérdy T.–Nagy G. (2016): Winkler Gábor és az ICOMOS. In: Veöreös András (Szerk.): *Kortárs építészettörténet II. Emlékkonferencia a 75 éves Winkler Gábor tiszteletére*. Győr: Széchenyi István Egyetem. Építészettörténeti és Városépítési Tanszék, pp. 140–149.
- Fogarasi B. (2010): „Maffiózók” a nemzetközi örökségvédelemért. Kulturálisörökség-gondozás a civil szférában. *Műemlékvédelem*, 56., (1), pp. 50–53.
- Jokhileto, J. (1986): *A History of Architectural Conservation*. York: University of York.
- Kákai L. (2024): Nonprofit szervezetek lehetőségei az egyre inkább centralizálódó közszolgáltatási rendszerben. *Civil Szemle*, (3.), pp. 89–115.
- Kalmár M. (2001): *Az építészettörténet. Historizmus Századforduló*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Jagodźińska, K.–Sanetra-Szeliga, J.–Drabczyk, M.–Hołuj Aleksandra Janus, D.–Ciesielska, Z.–Beauchamp, J. (2025): *Mapping of the Central and Eastern European Non-Governmental Heritage Sector, Report*. Krakow.
- Kiss T.–Meiszter E.–Veöreös A. (2022): Műemléki világnap 2022. In: Nagy G. D.–Veöreös A. (Szerk.): *Fiatal Műemlékvédők Fóruma 2022*. Budapest: ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület, pp. 290–294.
- Nagy G. D.–Veöreös A. (Szerk.) (2022): *Fiatal Műemlékvédők Fóruma 2022*. Budapest: ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület.
- Nagy G. D.–Veöreös A. (Szerk.) (2023): *Fiatal Műemlékvédők Fóruma 2023*. Budapest: ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület.
- Pinczésné Kiss K. (Szerk.) (2017): *Gyerekek az épített és természeti környezetért*, 5., 2013–2017. Budapest: Város- és Faluvédők szövetsége.
- Rác J. (2002): Civil örökségvédelmi szervezetek Angliában. *Műemlékvédelem*, 46., (5.), pp. 316–322.
- Román A. (2004): *487 bekezdés és 617 kép a műemlékvédelemről*. Terc Kiadó.
- Veöreös A. (2021): Fiatal Műemlékvédők Fóruma. In: *ICOMOS Híradó*, 29., (4.), pp. 18–22.
- Veöreös A. (2022): Generációváltás a magyarországi hivatásos műemlékvédelemben. *Transsylvania Nost-ra*, XVI. 61., (1), pp. 2–16.
- Veöreös A. (2020): Miért fontos megőrizni azt, ami régi? *Soproni Szemle*, 74., (2.), pp. 165–172.
- Veöreös A. (2025): *Who will be president in twenty years?* – The ICOMOS Young Professionals Forum in Hungary című előadás az ICOMOS Ausztria ICOMOS Education and Training of the Future című konferenciáján, Bécs, 2025. május 26.

Jogszabályok

1881. évi XXXIX. törvénycikk a műemlékek fentartásáról.
- A műemlékvédelemről szóló 1997. évi LIV törvény.
- A régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet.
- Az építésügyi, az építésfelügyeleti és az örökségvédelmi hatóságnál foglalkoztatott köztisztviselők és kormánytisztviselők építésügyi vizsgájára és szakmai továbbképzésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 487/2013. (XII. 17.) Korm. rendelet.
- A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet (Övr.).
- A magyar építészetről szóló 2023. évi C. törvény (Méptv.).



Konferenciák

XXI. Országos Műemléki Konferencia. Építészet és műemlékvédelem a 20. században. Szeged, 2001.
Veöreös András (2009): Örökségvédelmi civil fórum Pákán. Beszámoló. 2009. október 12. Kézirat.
Kortárs Építészettörténet konferenciasorozat, Széchenyi István Egyetem Építészettörténeti és Városépítési Tanszék, Győr, 2011, 2016, 2017, 2018, 2019, 2023.
Európai műemlékvédelmi tendenciák, különös tekintettel a Kárpát-medencére című konferenciák. Károlyi József Alapítvány – Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Művészettörténet Tanszék. Fehérvárcsurgó, 2019, 2021, 2024.
Színek és rétegek konferenciasorozat. A Soproni Egyetem és az Elfeledett Soproniak Alapítvány által szervezett műemlékvédelmi konferenciasorozat, Sopron, Budapest, Pécs, Veszprém, Nagyvárád, Kolozsvár, Győr, 2023–2024

Honlapok

ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület honlapja. www.icomos.hu
Közzolgálati továbbképzési portfólió. www.probono.uni-nke.hu/katalogus
Kulturális Örökség Napjai honlapjai. www.oroksegnapok.gov.hu
Nemzeti Kulturális Alap honlapja. www.nka.hu
Ráday Mihály Város- és Faluvédő Szövetség (Hungaria Nostra) honlapja. www.rmvsz.hu
Régi Épületek Kutatóinak Egyesülete (RÉKE) honlapja. www.epuletkutatas.blogspot.com



Fotó/Németh István Péter

A helyi média fejlődési lehetőségei*

Zsolt Péter

Bevezetés

A nyilvánosság hármasszögének tere

A közösségi média (social media), a kisközösségi alulról szerveződő médiumok (community media) és az önkormányzatok által támogatott helyi nyilvánosság különböző súlypontváltozásait tárgyaljuk. Ezúttal kihagyva a social media (Facebook, X, LinkedIn stb.) nyilvánosságot építő és romboló tendenciáinak bemutatását, melyről sok elemzés olvasható (Merkovity 2018). A kisközösségi rádiózás a helyi nyilvánosság felfutási lehetőségeire gyakorolt hatását, valamint önkormányzati támogatását vesszük górcső alá.

A nyilvánosság elemzését egy univerzális modellel kezdjük. Modellünk előzményeit Jürgen Habermasig vezethetjük vissza, aki megkülönböztette egymástól a valódi nyilvánosságot a reprezentatívától. Utóbbi alatt a politikai propagandát és a reklámokat értette, míg az előbbin, a valódi nyilvánosságon a közügyekről szóló kommunikációt (Habermas 1993). A mi modellünkben a nyilvánosság tere három pólusra feszíthető ki. Ez a tér meghatározza a motivációkat és a lehetőségeket. Az egyik pólus a propaganda. Ezt leegyszerűsítve úgy definiálhatnánk, hogy a hatalomban tartás/megbuktatás bináris kódja alapján válik érzékennyé a tartalomelőállító, hasonlóképp ahogy Niklas Luhmann (2008) képzelet el a politikai alrendszer logikáját. (Nála a politikai alrendszer kommunikációjában a hatalomba menni/ellenzékekben maradni bináris kód az, amire egyedül érzékeny az, aki a politikában van.) Szabatosabb meghatározásban Jowett és O'Donnell-t idézi McQuail: „a propaganda szándékos és módszeres kísérlet a percepció alakítására, a gondolkodás



manipulálására és a viselkedés irányítására egy olyan válasz elérése érdekében, mely előmozdítja a propagandista kívánt szándékát” (McQuail 2015: 647). Ugyanakkor termékgyártók, a reklámok is ezen a nyilvánossági póluson találhatók. Lehet ezt értéksemlegesen szemlélni, noha általában negatív konnotációban kerül elő. Bármilyen furcsának hat egy egészségügyi vagy környezettudat-formáló propaganda azt mutatja, hogy maga a fogalom önmagában értéksemleges.

A másik pólus a serious-hagyományos média és az általa teremtetett nyilvánosság, melyben professzionális újságírók hírérték alapján szelektálnak és elválasztják egymástól a véleményt és a ténnyt. Ezek a típusú szerkesztőségek általában a konfliktusokra fókuszálnak. Az esetek többségében nem mennek tovább, megelégszenek azzal, hogy bemutatnak valamilyen problémát, igazságtalanságot, hiányt stb. A konfliktusfókusz a nyilvánosság terének egy igen fontos súlypontja, amiből nem következik, hogy a klasszikus médiát csak ez határozná meg. Olykor beszámol sikerekről és a kis színesekben oroszláncölykök születéséről az állatkertben. Viszont az állítható, hogy ehhez a pólushoz gravitál. Még az is elválasztást igényel, hogy a hagyományos média nem csak a serious, hanem a bulvár, megint más az arculata a kereskedelmi vagy a közszolgálati csatornáknak.

A tér harmadik része a megoldáskereső pólus. Tartalomelemzéssel ezt a fajta attitűdöt leggyakrabban a nem kereskedelmi és nem közszolgálati, tehát a harmadik típusú médiumoknál találhatjuk meg. Ezeket civilek „üzemeltetik”. A civilek, amikor belépnek a nyilvánosságba, gyakran egy általuk fontosnak tartott problémával teszik ezt, de ha szerveződnek, akkor mindig keresik a felvetett problémájukra a megoldását is. Nem állnak le a probléma felmutatásával, ahogy azt általában a kereskedelmi média teszi és a propagandánál sem, amibe gyakran az állami médiumok csúsznak. Kitartóan lobbiznak ügyük érdekében, legyenek akár helyiek, akár országosak. Gondoljunk a környezetvédelemre, az iparosításhoz való viszonyra, a közlekedésre, a helyi településszerkezet alakítására vagy csak valamilyen hobbitévékenységre. Ha mondjuk egy civil közösség úgy gondolja, hogy a fő probléma, hogy atomizáltan élnek a környék lakói, nem fognak megállni itt, közösségsszervezőket hívnak, hogy megmozgassák az állóvizet. Problémákat keresnek, aminek megoldási projektjein keresztül aktivizálnak (Alinsky 1971).

Modellemben a három nyilvánossági pólusban mozognak a nyilvánosság ágensei (a médiacégek, a pártok, a kormány, NGO-k, szakszervezetek, vallási csoportok, reklámozók, a közösségi média aktív tagjai) és ezek különbözőképp jellemezhetők a fenti térben. A közösségi médiában megszólaló állampolgárok például mondhatják a magánvéleményüket, de lehetnek propagandisták is. A klasszikus mediaszerepben lévők felkarolhatnak megoldásokat és válhatnak véleményvezérré, de lehetnek bértollnokok is. Különböző szabadságok és kiszolgáltatottságok érhetők tetten, és nem egyszerűen a kifizető okoz függést. A függés oka sokkal inkább a kifizetés leállításával való fenyegetettség. Ez egy lényeges szempontja a helyi nyilvánosság önkormányzatok általi viszonyrendszerének, amire cikkünk végén szeretnénk is ráirányítani a figyelmet.

A civil tartalomelőállító emancipatórikus küzdelme akkor válhat sikeressé, ha mind a fogyasztói társadalom propagandalogikájából, mind pedig a helyi hatalmat birtoklók hatalomban maradni kívánó érdekeitől függetlenedni tud. Ebben az esetben lesz csak mód arra, hogy a civilek kibontakoztassák azt a képességüket, hogy problémamegoldók legyenek. Empirikusan jól nyomon követhető, hogy civil együttműködések is kerülhetnek önkormányzati hatalmi pozícióba, de ez esetben a megoldásfókusz óhatatlanul torzul.

Először a civil rádiózás magyarországi alakulására térünk ki, mert mind az országos, mind a helyi civil médiumok már indulásukkor rendelkeztek a probléma-felvetés-megoldás pólushoz való gravitációval. Ugyanakkor ezek a szerveződések, mint látni fogjuk, a szabályozási környezet átalakulása miatt 2010 után hanyatlatni kezdtek, de ettől még az igény és ezen pólus vonzereje továbbra is létezik, és új megoldások felé tendálnak. Ilyet fogunk bemutatni az önkormányzatok nyilvánosság-demokratizálási lehetőségei kapcsán cikkünk befejező részében.

Módszertanunk interjúkészítésből és résztvevő megfigyelésből áll. A kisközösségi rádiózás jogi kereteinek magyarországi alakításában szerepet vállaló Hargitai Henriket interjúvöltük meg, valamint Gosztonyi Gergelyt, aki médiajogász és szintén a kisközösségi rádiózás kutatója. Résztvevő megfigyelőként pedig civil aktivistaként magam is benne voltam több önkormányzat helyi sajtó fejlesztésében, valamint a Civil Rádióban is, ahol kipróbálásra került az amerikai típusú önszabályozó sajtótanács módszer. Cikkünk ennek tapasztalataiból is következtetéseket von le.

A kisközösségi rádiózás mint a civilek jó gyakorlatainak kihangosítója

Gosztonyi Gergely médiakutató – aki sokat tett a közösségi célzatú nyilvánosságfejlesztésért – kutatásából kiderül, hogy a 2007-es állapotok még egy stabil – több működő kisközösségi rádió – helyzetet mutatnak, aztán mind a szabályozás átalakulása miatt, mind pedig a megváltozott médiahasználat miatt a kisközösségi rádiók nehéz helyzetbe kerültek.¹ A közösségi rádiózás a csúcsidőszakban körülbelül 80 szabad rádió – azaz se nem közszolgálati, se nem kereskedelmi – sugárzott Magyarországon (Gosztonyi 2007). Ráadásul ezekben az években a közszolgálatnak is voltak körzeti stúdiói, melyek szintén megszűntek. Mára az új médiahatóság, a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság (NMHH) a helyi médiumok kategóriájába sorolja az önkormányzatok által finanszírozottakat, ezért a statisztika jól mutat – bár ez valami egész más már. Ráadásul még az önkormányzatok is gyakran elengedik a helyi tévét és rádiót, és inkább a saját lapjaikat finanszírozzák.

Az önkormányzatnak a fenti átalakulások miatt megnő a lehetősége és a felelőssége is aziránt, hogy működési területén strukturáljon egyfajta demokratikus nyilvánosságot.

¹ Tímár János pedig a szabályozóhatóság területén, az Országos Rádió és Televízió Testületben (ORTT) fejtett ki hasonló tévé(kenységet).



A kérdés az, hogy miként őrizhetne meg a helyi média a kisközösségi nyilvánosság erényeiből néhány dolgot – a kreativitást, a közösség aktivizálását, a megoldásfókuszot.

A kisközösségi vagy más néven szabad rádiókhoz Tímár János és Gosztonyi Gergely – e két életutat emeljük most ki, akik mélyinterjú kutatásunk interjúalanyai – másképp kapcsolódott. Tímár elsősorban politikai tanácsadóként, szakértőként a Fideszes majd később SZDSZ-es politikusnak, Molnár Péternek dolgozott. Molnár is szívén viselte a szabad rádiókat, de Tímár már a Tilos Rádió és a Hírközlési Felügyelet párbeszédénél is jelen volt. Gosztonyi Gergely pedig '97 után került közel a Civil Rádióhoz, ahol zenei műsorokat készített, majd a doktori fokozatát is a szabad rádiózás témakörében írta.

A rendszerváltás után a Tilos Rádió igyekezett megfelelni az új törvényi feltételeknek, ezért egy ideig nem sugárzott, befejezte korábban folytatott kalóztevékenységét. A törvényi keretek ('96-os médiatörvény) egy háromosztatú helyzetet hoztak létre. Gosztonyi ezt „unikálisnak” nevezi.² De például a '92-es médiatörvény tervezetbe, ami nulla szavazatot kapott, még kétosztatú volt a rendszer, és akkor még a rádiók kalózkodtak. Részben Molnár Péter politikai szívóssága is hozzájárult ahhoz, hogy nálunk kialakulhatott a háromosztatú rendszer.

Nemzetközi szintre kitekintve a kalózárádiók Angliában is befolyásolták a közszolgálati rádiók stílusát (Clark 2024). A BBC közvetlenebb és kritikusabb lett, nálunk viszont a szabályozásra hatott. A '90-es évek vége felé óriási jövőt jósoltak a közösségi rádiózásnak. Az általam készített interjúk alapján a korszellemnek megfelelően a frekvencia-gazdálkodó hatóság, az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) megértette, hogy a nonprofit kategóriában nem fontos a hallgatottság mértéke. Más preferenciák fogalmazódtak meg. Például, ha egy adott területen korábban már két kereskedelmi médium működött, akkor a harmadiknak közösséginek, azaz szabad rádiónak kellett lennie. Gosztonyi Gergely szerint nem az a legfontosabb aspektusa a közösségi médiának, hogy nonprofit keretekben működik; a lokalitás, a témakörök, sokkal inkább lényegesek. Az akkor kialakuló kedvező szabályozási körülményeket azonban nem lehet eléggé kiemelni. Az ORTT pályázati keretekben működési és műszaki fejlesztési támogatásokat nyújtott és egyre inkább engedte az adók szaporodását. Eleinte csak a nagyobb lefedettségű (kb. 20–25 adó) támogatásáról lehetett beszélni 2000-től pedig már a nagyon kicsi vételkörzettel is lehetett sugározni. Igaz, az 1 km-es körzeti adásengedély óvatosabbnak bizonyult a kelleténél. A magyar hatóságok liberalizmusát ugyanakkor irigyelték a nyugati közösségi rádiót készítőik.

2002 is hozott pozitív fordulatot. Addig az ORTT megtehetette, hogy nem írt ki harmadik frekvenciát. 2002-től viszont, ha valaki 1 kilométeres körzetű adást akart, azt csak bejelentenie kellett a hatóságnak, hogy frekvenciát adjon. Tímár szerint ez még átgondoltabban is történt, mint mondjuk Olaszországban vagy Franciaországban.

² A Civil Rádióban elhangzott interjú, 2025. 03. 15. <https://cba.media/701483>

Az olaszoknál kaotikusabb volt, frekvenciák zavarták egymást, a franciáknál valamivel jobban oldották meg, ott egy sávot szabadítottak fel, és minden harmadik típusú adó csak ezen adhatott (Bajomi-Lázár 2000).

A hatóság támogató nyitottsága pozitív volt, ez igaz, de Gosztonyi Gergely szerint egy kis faluban lévő rádió, ha csak egy kilométerig adhatott, azzal nem érte el a falu határát. Az EPER rádió, az ELTE rádiója vételkörzete szintén csak az Astoriát érintette, mára az online térben megtalálta a helyét.

A magyarországi folyamatok nem csak azért lehettek liberálisak, mert a politikai szándék pozitív volt, hanem mert a körülmények is jól alakultak. Angliát már említettük, ahol a kalózárádiónak a legnagyobb presztízsű közszolgálati rádiózás szintjére, és ennek megfelelően a nyilvánosság egyenértékű szereplőjeként hatott. Olaszországban pedig egy sajátos hálózatba szerveződés jött létre (Gordon 2012), mely gazdasági és politikai befolyás alatt állt, ami a magyarra nem volt jellemző. Olaszországban végül 1992-ben a Mammi-törvénnyel legalizálták a kialakult helyzetet. Az addig illegálisan kapcsolódó kis rádióadók megkapták a kizárólagos frekvenciaengedélyüket (Bajomi-Lázár 2000). A közösségi rádiók Olaszországban felkeltették a szélsőséges pártok figyelmét, így efelé torzult a valódi közösségiség, míg nálunk inkább a közszolgálati és a kereskedelmi szféra felé kezdett terjeszkedett a politika. A politikai paletta minden szimpatizánsa benne volt a szervezetben (Bajomi-Lázár 2000). De hasonló erőnyeit szokta hangsúlyozni a Civil Rádió is, melynek a műsorkészítők közt nem a politikai szempont volt a lényeges, hanem a témaválasztás sokszínűsége.

Az ORTT az akkori politikai paletta mindegyik szereplőjét képviselve elfogadta, hogy a közösségi rádiózásban senki ne érzékeljen politikai veszélyforrást. Mivel azonban főleg az SZDSZ képviselte a közösségi rádiózás fontosságát, ezért Tímár Jánosnak mindig vigyáznia kellett arra, hogy e mögött ne vélelmezzenek SZDSZ érdekeket, ne lobbitevékenységként, hanem demokratikus elköteleződésnek fogják föl. A kialakuló magyar helyzetnek is voltak azonban kockázati tényezők. A biztos támogatási rendszer annak megszűntetésekor azonnal jelezte, hogy ahol nem alakult ki a pályázati kultúra, ott a fennmaradás is gyorsan kétségessé vált. Márpedig a kényelmes támogatási rendszerben ez többnyire nem alakult ki. A másik kockázati tényező megértéséhez történeti megközelítést alkalmazunk.

A Tilos Rádió 2003. december 23-ai esti botránya fordulópontra lett: amikor csak páran hallgathatták az adót, a művésznevének Barangó élő adásban azt hangoztatta – valószínűleg nem józan állapotban – hogy kiirtaná az összes keresztényt. A kijelentést az egyik bejelentő országos hírré tudta felfújni, s ezt a konzervatív sajtó is felkarolta. A végén közbotrányról, kommunikációelméletileg morális pánikról (Husztai-Szlama 2023) lehetett beszélni, megvalósult a politológia szakirodalomban gyűlöletbeszédnek nevezett jelenség (Pál 2004). Egy ittas riporter és egy őt figyelő pártaktivista propagandatevékenysége megváltoztatta a hazai médiaszabályozás-történetet, mert ez a szektor nem maradt tovább a radar alatt.



A propaganda meghatározására visszautalva nem csak a politikai megfigyelő és feljelentő akart véleményváltozást, hanem a Tilos Rádió Barangó nevű műsorvezetője is. Utóbbi viszont nem konkrét pártpolitikai célok érdekében, viszont mindketten valószínűsíthetően hatalomra kerülni/ellenzékben maradni bináris kód alapján kommunikálva.

Szükségszerű történéseknek volt tanúja a magyar demokrácia. Ott, ahol polarizálódik a politika, behatol a közösségi rádióba a politikai vélemény, mások pedig megfigyelik és kihangosítják, ha nekik itt valami nem tetszik, és a határátlépés társadalmi szintű elítélése becsatornázható. A politika ettől kezdve jobban is figyelte ezt a szférát. Később pedig már mondvacsinált szabálysértésekre is utazott, véli Tímár János. Gosztonyi Gergely viszont úgy fogalmazott a fent beidézett interjúban, hogy szerint mindennek ellenére a közösségi szféra „radar alatti működésben maradt”.

2010-ben aztán megszületett az új médiatörvény,³ s az új intézményrendszer bár továbbra sem foglalkozott a politika a szabad rádiókkal, mégis folyamatosan nehezedett a helyzetük. Részben a korábban említett pályázati kényszerek miatt, részben azért, mert a hatóság is egyre bürokratikusabban működött.

Ugyanakkor a 2010-es törvénynek Gosztonyi szerint akadt erénye is, hiszen maga a szektor megmaradhatott és átneveződött nem nyereségérdekeltekből közösségivé, ami jobban megfogja a jellegzetességeit. Nem általánosan történt ezután a támogatás, hanem egyedi elbírálás alapján, ez pedig szép fokozatosan engedte beszívárogni a politikát a bürokráciába, a közigazgatáson keresztül pedig a bírálókatba.

Mások, például Péterfi Ferenc, szerint azáltal, hogy közösségi elnevezésű lett szinte minden helyi adó, rejtve maradt a szórakoztató – kereskedelmi, a politikai, és az önkormányzati-propagandisztikus – funkció. A támogatási keretek nagyságrendileg nem növekedtek, a pályázók számosságukban viszont sokszorosára emelkedtek, a korábbi szabad-közösségi rádió helyzete tovább romlott.

Szalay Dániel a *Média1* főszerkesztője azt állítja, hogy a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság (NMHH) számára már a minimális tájékoztatást sem adja meg 2024 óta. Nem kap választ például arra a kérdésre, hogy milyen frekvenciák kerülnek kiírásra. A dolgokról maximum utólagos tájékoztatást lehet kapni. Kérdés azonban, hogy lehet demokratikusan pályázni, ha azt sem lehet tudni, mikor milyen frekvencia szabadul fel.⁴

A kisközösségi médiumok biztonsága, különösen, ahol frekvenciára tartanak igényt, átalakult. Kapcsolatitőke-alapúvá vált, vagy úgy is lehet fogalmazni, hogy a biztonságuk megszűnt. A kapcsolati tőkétől függő fennmaradás a nyilvánosság terét úgy alakítja át, hogy az egyre inkább propaganda-fókuszú lesz. Korábban is volt kijárás, lobbitevékenység, sokat számított ki kit ismer, de a korábbi szabályok – ahogy azt Szalay Dániel saját tapasztalata alapján állítja – morálisan annyira erodálódtak, hogy a hatóság még a látszatra sem ad.

³ 2010. évi CLXXXV. törvény.

⁴ Zsolt Péter interjúja Szalay Dániellel 2024. 11. 17. (<https://www.youtube.com/watch?v=wgNWfazU2LE>)



Gosztonyi azt állította, hogy az új médiatörvény kialakítása során „nem éreztünk ellenszenvet, de beköszöntött az ügyeskedés” (ld. 1-es lábjegyzet). Éspedig azért, mert az új szabályozásban nagyobb szerepet kapott az egyéni elbírálás. Gosztonyi Gergely 2008–2009-ben vett részt a Szabad Rádiók Szervezete képviselőjeként a szabályozási vitákon.

Tímár János a hagyományos kisközösségi rádiók kiszolgáltatottságának növekedésére két másik okot látott. A Médiahatóság egy bürokratikus szervezet, és a hivatal nem csak a célért, de önmagáért is van. Általános kötelezettségeket mechanikusan kezdtek el behajtani. Például a hazai zenei kvótákat. A másik, hogy az új szabályozás a hálózatosodást támogatta. Ráadásul a Médiatanács ma már nem egy sokszínű politikai szervezet, hanem kormányközeli, állította Tímár. A kormányzati ellenőrzésnek és elvárásnak kiszolgáltatott civil médium természeténél fogva hajlana a megoldásfókuszra, de a versenyben meg fogják előzni azok, amelyek ezt kormányzati vagy helyi önkormányzati propagandával vegyítik.

Egy paradigmatiszta történet

A helyi kisközösségi rádiók története eltérő, ezek között vannak kiemelkedő, mint a Tilos, a Civil vagy a FIKSZ Rádió, amelyekről a legtöbb visszaemlékező tartalom található⁵ (Cs. Kádár et al. 1999), de két jóval kisebbet választottunk ki, mert ezek a narratívák mintaértékűnek tekinthetők.

Erdőkertes Veresegyház és Gödöllő mellett egy kis településnek számít, ráadásul a '90-es években még erősen falusias is, aztán agglomerációs szuburbanizációs vonzerejénél fogva mára eléri a 10 ezer főt. Miközben a népessége nőtt, a közösségi nyilvánossága áttevődött a Facebookra, ahogy ez más települések esetében is megfigyelhető. A Facebook-típusú nyilvános tér teljesen más természetű, mint a közösségi rádió által biztosított. Utóbbi civil társadalmi szerveződést, valódi közösséget és formalizált feltételeket biztosít, míg a Facebookon a látogatott felületeket ellepik az önreklámok, a társadalmi célú megnyilvánulásokból pedig hiányzik a szerkesztettség, az önkontroll és a megbízhatóság (Merkovity 2010). A Zöld Rádió Erdőkertesben még birtokolta ezeket az erényeket.

Egy ember működtette, aki a helyi Teleházat is üzemeltette. A Teleházak a '90-es években pótolni igyekeztek az internethez otthon hozzáférni még nem tudókat, ezek az intézmények központi támogatást kaptak, amivel elsősorban a kistelepüléseken lakók informatikai hátrányait orvosolták.

A Zöld Rádió működése is támogatást kapott, de nem az ORTT-től, onnan csak a frekvenciaengedélyt kapta, de egyéb pályázati lehetőségek a Teleház fejlesztése miatt rendelkezésre álltak, mind hazai, mind EU-s forrásokból. Ezek megírása már bőven meghaladta egy átlag falusi vagy városi lakos képességeit.

⁵ Ld. Péterfi Ferenc műsorát a Fiksz, a Tilos és a Civil Rádióról (<https://cba.media/695007>)



Informatikai tehetséget igényelt a megfelelő adatlapok lehívása, kitöltése, de aki a Teleházat működtette Erdőkertesen, az megoldotta ezt is, továbbá számos más helyi rádió indításában is segédkezett.

Nem önkormányzat finanszírozta és felügyelte a Zöld Rádiót, noha az támogatásért fordult ide is, és közben helyi konfliktusokat, közügyeket, társadalmi kérdéseket tartott napirenden. A klasszikus médiumokhoz hasonlóan a nyilvánosság azon pólusát látta el, amelyik problémafókuszú. A polgármester és a Zöld Rádió közt a viszony nem volt olyan felhőtlen, mint a helyi sajtó és az önkormányzat közt, ahol is a helyi újság szerkesztőjét az önkormányzat szerződtette, s mely írott sajtó a nyilvánosság kereteiben a propaganda felé pozícionálódott.

Egészen hasonló viszonyok alakultak ki a közeli Veresegyház Tavirózsa Rádiójánál, ami jóval komplexebb műsorstruktúrával, több önkéntessel működött, s nem úgy, mint a Zöld Rádió, ami egyszemélyes vállalkozás maradt. Van még egy különbség: a Tavirózsa Rádió mögött civil szervezet is volt, ez a szervezet több ízben képviselőt is juttatott az önkormányzatba, konfliktusfókuszát politikára tudta konvertálni – ma is van egy képviselőjük –, míg a Zöld Rádió (2005–2011) működtetője a 2010-es új médiatörvény után elhagyta az országot és jelenleg Angliában él.

Hogyan tovább?

A kívánatos normatív cél változatlanul a közszolgálati jelleg (Terestyéni 1995): azaz mind a helyi hatalommal egy együttműködő, korrekten tájékoztató, minél magasabb színvonalú, de ugyanakkor fogyasztókat vonzó és közösségépítő attitűd. A távolságtartó, de korrekt egyensúly akkor teremthető meg, ha a finanszírozás stabil és a szerkesztő közösségorientált. Ez alapfeltétele annak, hogy aztán a szabad média etikus propaganda felé mozduljon el, ha ez a fókusza, vagy megoldás-, illetve problémafókuszú legyen, ha ez a terület vonzza.

Lehetőségként látszólag minden biztosított: a 21. században kevés olyan település van, ahol ne volna írástudó ember, a piacra lépés költségei pedig kifejezetten alacsonyak. Nagyobb az anyagi biztonság, mint a korábbi évszázadokban; a technológiai fejlődés megkönnyíti a műsorkészítést. Ma már egy mobiltelefonnal is lehet jó hangfelvételt készíteni, az interneten való megosztása pedig szinte ingyenes. Podcastokat és vodcastokat pedig a YouTube-on nem csak professzionális újságírók, de civilek is készítenek. Ide fog behatolni a helyi civil életet bemutató helyi nyilvánosság, és ez nem lesz közömbös a helyi politika számára sem. A működtetés átláthatósága és konszenzusos jellege, a helyi pályáztatások, helyi támogatások lehetnek a demokrácia pillérei. Ugyanakkor megvan annak is a veszélye, hogy gyűlöletkeltő propagandisztikus tartalmak lépjek el a nyilvánosságot, ha és amennyiben a pénzügyi források ilyen tartalmak megrendelésére mennek.

A kisközösségi rádiók – ahogy a bevezetőben is írtuk – szinte teljesen eltűntek. Csak néhány maradt még talpon, mint a Tilos Rádió, mely frekvenciával is bír, vagy a Civil Rádió, ami már csak interneten sugároz. Ezek a rádiók viszont nem helyiek.

Versenyképességük még ezeknek is csökken az egyre professzionálisabb podcastok és vodcastok világában. A tematikai aprózódást már a '80-as években megjósolta a médiakutató Szecskő Tamás, aki egyébiránt maga is élete utolsó évtizedében közösségi rádiót hozott létre (3200.hu). Az elaprózódó tematika nem tesz jót a klasszikus tömegkommunikációs vegyes műsorszerkezetet követő civil rádióknak.

A ma divatos specifikált tematikájú podcastok mellett a kisközösségi rádiók életképessége a lokalitás. Az említett Zöld Rádió, vagy Szecskő Tamás Dió rádiója (1996-2016) bírt egy másik jellegzetességgel is, ami emlékeztethet a '20-as '30-as évek amerikai amatőr rádiózására, nevezetesen, hogy nagy jelentősége volt a rádiós technológia iránti érdeklődésnek. Mára a technológiai kihívás izgalma is háttérbe szorult, nem tülekednek itt a fiatal férfiak, a nem specifikált tartalomelőállító pedig a helyi lap lett. A kisközösségi lokalitással foglalkozó rádiók hálózatosodhatnak, egymás műsorait átvehetik.

Az önkormányzati helyi médiumok demokratikus működtetéséhez Reybrouck-tól (2017) vehetjük az inspirációt, és ezzel kapcsolatban komplex működtetési-felügyeleti modellt dolgoztunk ki (Zsolt 2023). A modell kidolgozásának és publikálásának idején (2018 után) volt is érdeklődés, de vagy csak olyan településről, ahol párton kívüli civilek nyerték meg a választást (Szentendre), vagy pedig ellenzéki képviselő részéről (2019 Soroksár, 2025 Veresegyház).

A komplexebb irányítási és finanszírozási rendszerek lényege az anyagi függetlenítés, az önreflexió, valamint a közéleti feladatok társadalmasítása. Hogy ezek az ideák nem megvalósíthatatlanok mi sem bizonyítja jobban, hogy akár a görögöknél, akár a reneszánsz idejében Velencében, működtek és nem csak a nyilvánosságuk volt demokratikusabb, mint esetenként a miénk, hanem a demokrácia egészében is érvényesült a fenti szempontok szerint. Ám hogy Reybrouck (2017) javaslatai sem találhatnak a nyugati demokráciákban meghallgatásra, annak oka véleményünk szerint az, hogy túlzottan hiszterizált a közélet, polarizált a politika és nehezen csatornázhatók be a demokratikus innovációk.

Szentendre esetében például a folyamatot az akasztotta meg, hogy az új városvezetés (2019) úgy érezte, az előző hatalom kiépítette a maga propagandamédiáját, és ha most felépít egy erősen önkorlátozó modellt, aligha lesz kiegyensúlyozott a nyilvánosság. Más helyen (Soroksár, Veresegyház), ahol az ellenzéki képviselők változtatnának a rendszeren, a képviselői többség hiába civil, már úgy véli, hogy az emberek rajongva szeretik a helyi lapot, nincs szükség semmilyen változtatásra. (2025 májusában a bizottsági ülésen másfél órás vita után azonban átment a médiaombudsman intézményének létrehozási javaslata. Alább írunk ennek lényegéről.)

A fentiek miatt – úgy tűnik igaz a mondás, hogy minden szentnek maga felé hajlik a keze – a demokráciafejlés csak lépésenként valósítható meg. Azonnal egy komplex modell bevezetése nem csak, hogy nem érdeke a helyi hatalmat nagy nehezen megszerző testületeknek, de nem is feltétlenül értik, mit hozna egy új rendszer a közösség számára és egyáltalán az ismeretlen modell megvalósíthatóságához sincs feltétlen bizalom, kultúra, vállalkozókedv. Két lépés azonban elindíthatja ezen az úton az önkormányzatokat. Az első lépés a helyi médiaombudsman szerepeltetése, a második a sajtótanács.

Médiaombudsmani rendszer és a sajtótanács

Két különböző módszerről beszélünk az ombudsman és a sajtótanács esetében, melyek a komplexebb rendszerben egymás mellé rakhatók, és a komplex rendszerrel szemben ezek finanszírozása nem merül fel kihívásként, bár a kiválasztás módja már sok konfliktust generálhat és erősen edukáló jellegű, ha a végén sikerül.

Az ombudsmani rendszer lényege, hogy keresünk valakit, aki a maga rendszerességével időről időre átnézi a lapot, vagy a helyi rádiót-tévét, és elmondja a véleményét, amit közzé is tesznek ugyanazon a felületen. Egy ilyen kísérletről tudunk, még a liberális Magyar Hírlap időszakából, ahol Majtényi Lászlót kérte fel a lap médiaombudsmanjának. Nem élt meg hosszú időt, nem kapott nagy társadalmi elismertséget, de a lényeg nem is ez, hanem hogy maga a szerkesztőség figyeljen erre. Egyetlen szabály van itt, hogy maga az ombudsman nem válhat publicistává az adott médiafelületen.

A Méltányosság Politikaelemző Központ (MPK) ilyen jellegű szolgáltatásokat ajánlott fel például a Magyar Nemzetnek (Méltányosság 2020), a 2010-es Magyar Hírlapnak (Méltányosság 2010) és a vörösiszap katasztrófa után az ATV-nek. El is készítettünk jelentéseket, hogy az adott szerkesztőségek lássák, körülbelül mire számíthatnának, ha megrendelnének egy ilyen jellegű szolgáltatást. Persze miért pont az MPK-t bízták volna meg ilyesmivel? Az ombudsman kiválasztása az adott médium igényességéből kell fakadjon. De egy helyi médium – melynek fenntartója az önkormányzat –, megtalálhatja a megfelelő ombudsmant, és megkérheti az adott médiumot, hogy építse be ezt a működésébe.

Első lépésként az ombudsman kiválóan emelheti a helyi médium konfliktusérzékenységet és színvonalát, feltéve természetesen, hogy tényleg olyan személyt választanak ki egy ilyen szerepre, aki nem a helyi hatalom propagandistája. Épp ezért, mint említettük, a kiválasztás továbbra is demokratikus kihívás, ajánlható, hogy ne nevezzenek ki örökös ombudsmant, egy adott személy működése időkeretek közé legyen szorítva, a kiválasztás módja pedig konszenzuális legyen, ne demokratikus.

A sajtótanács történeti amerikai kialakulási modelljét először a Méltányosság felületén ismertettük (Méltányosság 2025), majd néhány évvel később a gyakorlatban is megvalósítottuk. A Civil Rádió kuratóriuma belement abba, hogy legyen sajtótanácsa (Gyurkó et al. 2019). Szakmai véleményvezéreket kértünk fel, hogy legyenek egyszerű rádióhallgatók, és egy bizonyos időintervallumban mindannyian kapcsolják be a Civil Rádiót, hallgassák meg ugyanazt a műsort, majd aztán ők leültek egy kerekasztalhoz, itt véleményüket megfogalmazták, melyből önálló műsor készült és szintén adásba került. Olyanokat kértünk fel, akik valamikor maguk is médiaemberek voltak, noha ez nem kritérium, sőt, a klasszikus médiaemberek nem véletlenül a konfliktusok felmutatásának hiányát kérik számon, mert ők maguk ebben szocializálódtak. Fontos viszont, hogy olyanok legyttek felkérve, akiknek tanácsaira érdemes volt odafigyelni. Bárki, aki véleményvezér (opinion leader), alkalmas lehet a szerep ellátására. Az amerikai történetben beemeltek a sajtótanácsba olyat is, aki rendszeresen kritizálta a médiumot, a laptulajdonos pedig

vacsorára hívta az állandó társaságot, és szándékosan, hogy ne zavarjon, mindig csak a vacsora második felére érkezett. Ebben a történetben maga a médiatulajdonos akart közelebb kerülni a fogyasztókhoz és így akart szolgáltatóbarátabbá válni.

A Civil Rádió két sajtótanácsot készített. Nehéz megtartani egy ilyen grémiomot, és nehéz a műsorkészítőknek is szembenézni a kritikákkal, melyet kapnak. Ez két ok, amiért a sajtótanács nem könnyű műfaj. Nyilván ez is könnyebben megy olyan esetben, ahol helyi közösségről van szó, ahol az önkormányzat ezt esetleg finanszírozza, ha többel nem is, de egy vacsorameghívás erejéig. Itt készülhet el a felvétel, ami némi utómunkával aztán bekerülhet a helyi lapba vagy más médiumba. (Ha a dolog hangulatát akarjuk megérteni, gondoljunk még Kepes András Desszert című műsorára.)

A Civil Rádió nem is tudta fenntartani a műfajt. Műsorkészítői kellően autonómok és egymástól függetlenek voltak ahhoz, hogy kíváncsiak legyenek egymásra, épp ezért ott tartósabbnak bizonyult a „Hallgassuk újra” rendszer. Itt a hétvégi ismétléseket mindig más tagnak kell kiválasztani, ezzel is rákényszerülve arra, hogy legalább egymás adásaira odafigyeljenek. Olykor ezek megbeszélésre is kerülnek. Egy kisközösségi civil rádió számára a szerkesztői hangulat megteremtése is kihívás, hiszen itt mindenki pénz nélkül dolgozik. Viszont az önkormányzati médiumok írói és szerkesztői fizetett alkalmazottak, itt az elvárás nyugodtan emelhető egy sajtótanács visszacsatolással vagy egy ombudsmani rendszer beépítéssel.

Befejezésül

Változó környezetet, változó médiaszabályozást mutattunk be, de hisszük azt, hogy a demokráciafejlődés alapja a nyilvánosság, melyben a helyi nyilvánosságnak van a lehető legnagyobb esélye arra, hogy közösségivé váljon. Olyan közösségivé, ahol nincs a gyeplő a lovak közé dobva, ahol a demokratikusan megválasztott képviselőtestület gyakorol kontrollt, mert önkorlátozásokat épít be és mert körkörös rendszerben folyamatosan javítgatja magát. Cikkünkben többször tettünk utalást arra, hogy egy ilyen rendszer mennyire komplexszé tehető, az erről szóló podcastot (Kubatovics 2022) *A helyi média felépíthetősége* címmel ajánljuk is a téma iránt mélyebben érdeklők számára.

Kutatásunk célja az volt, hogy számot vessünk a kisközösségi rádiózás alakulásáról. Ezek az alkotó közösségek a '90-es évtizedben számottevő szereplői voltak a tágabb nyilvánosságnak. A nyilvánosságban azonban a kisközösségi rádiók által elért eredmények továbbélnek, átmenthetők. ezeket az átmentési kísérleteket fedeztük fel a helyi médiában. A helyi médiában tevékenykedő civilek professzionizálhatók, közösségteremtési igényük felkarolható, tájékoztatási hajlandóságuk szervezhető, értékteremtő vonásaikat illetően pedig a fókusz a megoldások demokratikus mediációja és keresése lehet. Ez a megoldáskeresés az, ami már a kisközösségi rádiózás sajátossága is volt. Kutatásunk során ezen értéktartalmak áttevődésének lehetőségét bizonyítottuk.

Irodalom

- 3200.hu (2017): *Elhunyt Dr. Szecső Tamás A Dió Rádió atyja*. <https://3200.hu/2017/09/06/elhunyt-dr-szecsco-tamas-dio-radio-atyja/>
- Alinsky, D. S. (1971): *Rules for Radicals: A Pragmatic Primer for Realistic Radicals*. Random Hause.
- Aronson, E.–Pratkanis, A. (1992): *A rábeszélőgép*. AbOvo Kiadó.
- Bajomi-Lázár P. (2000): Közszeroláati rádiózás Nyugat-Európában. *Membrán Könyvek*, 6., Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.
- Clark, R. (2024): *Radio Caroline: The True Story of the Boat That Rocked*. The History Press.
- Gordon, J. (Ed.) (2012): *Community Radio in the Twenty-First Century*. Oxford–Berlin–New York: Peter Lang Verlag.
- Cs. Kádár P.–Giczey F.–Péterfi F.–Thuróczy G.–Weyer B. (1999): *Szabadon – a szabad közösségi rádiózás lehetőségei Magyarországon*. Budapest: Szabad Rádiók Magyarországi Szervezete.
- Gosztonyi G. (2007): Kisközösségi rádiók Magyarországon. *Médiakutató*, 2007 Ősz. https://mediakutato.hu/cikk/2007_03_osz/03_kiskozossegi_radiok
- Gyurkó Sz.–Mészáros A.–Weyer B. (2019): *Sajtótanács*. <https://kronika.civilradio.hu/sajtotanacs-2019-marcius-13/>
- Habermas J. (1993): *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltása*. Budapest: Gondolat.
- Husztli-Szalma G. (2023): Csődület támadt... *Médiakutató*, 2023, Tél, pp. 17–33. https://mediakutato.hu/cikk/2023_04_tel/03_moralis_panic_nok_nadragviselet_szazadfordulo.pdf
- Kubatovics Á. (2022): *A helyi média felépíthetősége*. <https://ikmedia.hu/podcast/638c7aaf1f7630013d39bf2>
- Luhmann N. (2008): *A tömegmédia valósága*. Budapest: Gondolat – AKTI.
- McQuail, D. (2015): *A tömegkommunikáció elmélete*. Budapest: Wolters Kluwer.
- Méltányosság (2010): Sajtótanács – 2010 – foci VB, Sajtótanács – Magyar Hírlap – Külpolitikai rovat, szlovák választások. <https://meltanyossag.hu/?s=sajt%C3%B3tan%C3%A11cs>
- Méltányosság (2020): *Sajtótanács elemzés az ATV vörösiszap-katasztrófa hírközléséről*. <https://ikmedia.hu/article/5f6b47d716619c10e4096566>
- Méltányosság (2025): *A média közösségképviselete*. <https://ikmedia.hu/article/67c97d60f6153a0013ca1d31>
- Merkovity N. (2018): *A figyelemalapú politika a közösségi média korában*. NMHH Médiatudományi Könyvtár. <https://nmhh.hu/dokumentum/196007/MK32web.pdf>
- Pál G. (2004): Tereket nyitó kulcskategória – A gyűlöletbeszéd fogalma a magyar politikai diskurzusban 1994–2004. *Politikatudományi Szemle*, 20., (1), pp. 97–116. https://poltudszemle.hu/wp-content/uploads/2023/07/fullissue_PoltudSzemle-2011-1.pdf
- Reybrouck D. (2017): *A választások ellen*. Budapest: Gondolat Kiadói Kör.
- Terestyéni T. (Szerk.) (1995): *Közszeroláatiság a médiában. Ábránd vagy realitás?* Budapest: Jel-kép Könyvtár.
- Zsolt P. (2023): A demokrácia gyerekcipőben. *Méltányosság*, <https://meltanyossag.hu/demokracia-gyerekcipoben/>

DIGITAL TOOLS AND CIVIC PARTICIPATION: CONTRASTING MODELS OF CIVIL EMPOWERMENT IN DECIDIM AND CHINA'S SCS*

Ahmet Küçük

Introduction

The expansion of digital technologies in public governance has significantly reshaped how civil society interacts with state institutions. While concepts such as digital democracy and e-governance dominate academic discourse, research often remains fragmented between the automation of public services and grassroots digital activism (Sorice–De Blasio 2019). This gap leaves unexplored how civic technologies mediate citizen-state relationships and influence democratic legitimacy.

This study defines digital civic participation as the strategic use of digital tools to increase citizen influence over public decision-making, emphasizing platforms that foster inclusion, transparency, and accountability. Unlike traditional e-government initiatives, civic platforms such as *Decidim* embody values of deliberative engagement and public co-creation, aiming to strengthen civil society infrastructure. In contrast, systems like China's Social Credit System (SCS) illustrate how digital tools can be deployed to guide behavior and reinforce compliance in state-citizen relations.

The dual nature of digital governance—its potential to empower or constrain citizens—requires nuanced analysis. As Loader and Mercea (2011) argue, digital innovation in participatory governance challenges conventional intermediaries and opens new spaces for civic mobilization. Yet, this also raises concerns about accessibility, data ethics, and the erosion of democratic control.



To examine how digital infrastructures shape civil society across regime types, this study adopts a comparative qualitative case study approach. It contrasts *Decidim* as a civic-oriented participatory platform with China's SCS, an algorithmic mechanism of behavioral regulation. Drawing on institutional documents, scholarly analyses, and civic tech reports, the study investigates how these models differently configure the roles of citizens, data, and institutional power.

Ultimately, the aim is to explore how technology can either nurture civic empowerment or undermine it through opaque mechanisms of control. By focusing on civil society implications, this research contributes to debates within democratic theory, digital governance, and participatory institutional design.

Theoretical background

Understanding Digital Democracy Through Civic Participation

The increasing integration of digital platforms into public life has prompted a rethinking of how civic participation is structured in modern democracies. While traditional representative systems are often constrained by intermediaries and rigid institutional boundaries, digital democracy promises new channels for citizens to engage directly with political processes. Platforms such as *Decidim* illustrate how civic technology can be designed not only to disseminate information but to enable deliberation, co-decision, and co-design with civil society actors. These platforms provide structured spaces for participatory budgeting, collaborative policy-making, and transparent feedback loops, potentially redefining the role of the "active citizen" (Tuza–Kovács 2024).

Digital democracy, as distinguished from e-government or administrative digitization, focuses on fostering direct interactions between institutions and citizens. It empowers individuals to act as political agents rather than passive service recipients. As Helbing et al. (2019) emphasize, digital platforms can strengthen democratic structures when they promote transparency, responsiveness, and inclusivity – particularly when citizens are granted real influence over how digital tools are implemented and governed. However, as Bee (2014) notes, fragmented interests in the information society complicate the aggregation of coherent public preferences. For this reason, the design of digital platforms must deliberately address questions of accessibility, trust, and civic literacy. Decentralized "extra-discussion" spaces, where diverse voices converge outside of elite mediation, have emerged as key innovations. These spaces challenge traditional models of top-down participation by offering a multidirectional flow of ideas, empowering citizens with the rights of access, inquiry, and contribution.

At the heart of these civic innovations is the tension between democratic aspiration and digital infrastructure. Civic technologies can reinforce civic culture and institutional trust – but only if embedded in a broader ecosystem of openness,



legal protection, and deliberative accountability. As Loader and Mercea (2011) suggest, digital democracy is not merely a technological phenomenon but a political project that reshapes relationships between state and society.

In this context, platforms like *Decidim* stand in contrast to opaque systems where citizen input is either symbolic or excluded entirely. The extent to which a platform can be considered “democratic” depends not only on its interface, but on its institutional context and the rights afforded to users.

Risks and Potentials of Digital Platforms for Civil Society

Digital platforms have emerged as dual-edged tools within civil society, offering unprecedented opportunities for engagement while simultaneously introducing new risks. One of the foremost concerns is the threat of disinformation and algorithmic manipulation, which can distort public discourse and erode democratic norms. As Tucker et al. (2018) highlight, unregulated digital spaces may expose citizens – especially those lacking institutional affiliation – to fake news and anti-democratic content, thereby exacerbating political polarization and undermining trust in participatory institutions.

The risk of participatory inequality is another significant challenge. Despite claims of openness, digital platforms often privilege already-empowered groups – technologically literate, urban, and socioeconomically advantaged – over marginalized communities. This dynamic reinforces structural exclusions rather than remedying them. For instance, platforms like *Decidim*, while lauded for their transparency and deliberative potential, may inadvertently exclude older adults, low-income users, or rural populations due to gaps in digital literacy and access (Friess–Eilders 2015; Hilbert 2016).

The design and ownership of digital infrastructure also affect civil empowerment. The centralization of technical platforms in the hands of profit-driven corporations introduces conflicts of interest that may compromise civic integrity. As Van Dijck–Poell–De Waal (2018) observe, many platforms operate within a “platform society” where public values must contend with commercial logic – undermining neutrality and amplifying dominant voices while sidelining deliberative diversity. Moreover, false or manipulated civic personas – including bots, fake profiles, or gamified participation – may compromise deliberative quality and civic legitimacy. Papacharissi (2014) emphasizes the need to distinguish between authentic civic participation and performative or manipulated engagement, warning of the rise of “networked individualism” that weakens collective political action.

Nonetheless, digital platforms hold significant transformative potential when governed through participatory design and ethical infrastructure. Grossi et al. (2024) stress the importance of embedding civic technologies in institutional ecosystems that promote literacy, access, and accountability. This is echoed by Martí–Noveck (2022), who emphasize that platform affordances – such as open-source



architecture, deliberative moderation tools, and multilingual accessibility – can significantly enhance civic agency when co-designed with civil society stakeholders. At their best, civic platforms can democratize access to public deliberation, decentralize authority, and promote sustained engagement. However, these potentials are often contingent upon broader political, legal, and technological frameworks. Without such supports, even well-intentioned initiatives risk devolving into “techno-solutionist” quick fixes that fail to address underlying civic inequalities or institutional inertia.

Authoritarian Control and Civic Autonomy

In contrast to democratic digital platforms that seek to expand civic agency, authoritarian regimes have increasingly turned to digital infrastructures as instruments for behavioral monitoring and control. The Chinese Social Credit System (SCS) exemplifies a governance model that integrates algorithmic surveillance into everyday life, converting civic participation into a metric of compliance.

The SCS deploys a combination of biometric tracking, financial monitoring, and online behavior scoring to establish what Liang et al. (2018) describe as a “data-driven society.” Under this framework, civic autonomy is redefined as adherence to state-prescribed norms, with individual scores influencing access to social benefits such as transportation, employment, and education. Unlike democratic platforms like *Decidim*, which encourage deliberative input and algorithmic transparency, the SCS operates through opaque systems that insulate algorithmic logic from public scrutiny (Chen–Cheung 2022).

Authoritarian control is further reinforced through predictive surveillance, which allows the state to intervene preemptively based on algorithmic inferences about potential dissent. These dynamics align with Aneesh’s (2009) concept of “algorithmic governance,” in which automated systems displace deliberative processes and curtail human discretion. Such systems do not merely regulate behavior; they recalibrate the social contract by substituting dialogue with data-driven compliance. Additionally, behavioral consequences under the SCS are often amplified through public display mechanisms and propaganda campaigns. Kostka and Antoine (2020) note that such public reinforcement of “model citizenship” generates societal self-policing, as citizens internalize state-sanctioned behaviors to avoid social exclusion. However, this system is fragile; studies reveal that perceived utility (e.g., fraud prevention) rather than legitimacy explains public approval (Kostka 2019), and instances of resistance – such as VPN usage or coded dissent – indicate a persistent desire for civic space beyond surveillance boundaries (Liu 2020).

The SCS’s logic thus represents a reversal of civic empowerment: instead of citizens shaping governance, governance shapes citizens. In this sense, the system reflects what Creemers (2018) calls “digital Leninism”, wherein the state monopolizes technological infrastructure to preempt political unrest. This approach con-

trasts sharply with open-source participatory frameworks, where feedback loops and co-design mechanisms aim to institutionalize civic voice rather than suppress it. From a civil society perspective, the SCS illustrates how algorithmic tools, if unchecked by legal safeguards and transparency norms, can undermine fundamental civic rights. The erosion of civic autonomy under authoritarian digital regimes highlights the urgency of embedding technological infrastructures within accountable, participatory frameworks – lest digital innovation become a vector for repression.

Method

This study examines how digital platforms shape civic participation and influence the autonomy of civil society across different institutional settings. It adopts a qualitative, comparative case study approach, focusing on two distinct digital governance models: *Decidim*, a participatory civic platform developed by the Barcelona City Council, and the Chinese *Social Credit System (SCS)*, a state-led algorithmic infrastructure. The purpose of this comparison is not to evaluate technological performance per se, but rather to investigate how institutional contexts affect the civic consequences of digital tools.

To analyze how digital systems mediate the relationship between citizens and governing bodies, the study draws on a wide range of sources, including:

- policy documents and legal frameworks related to each platform, which are systematically coded through qualitative content analysis to identify governing principles, accountability mechanisms, and rights provisions.
- academic literature on civic technology, digital participation, and algorithmic governance.
- platform documentation and open-source community resources, technical manuals, GitHub issue threads, contributor charters, examined via desk-based document review to reconstruct design choices and operational workflows.

The research employs a Weberian ideal type comparative framework, where each case serves as a conceptual exemplar of distinct logics of civic empowerment and algorithmic authority. The ideal-type approach is especially suited for analyzing the value-laden and structurally distinct features of public governance systems in the context of digital transformation (Aristovnik et al., 2022; Pollitt–Bouckaert 2017). Analysis is structured around four interconnected dimensions that capture the civic implications of digital platforms:

1. *Citizen participation*: the degree to which citizens can influence decisions, initiate proposals, and hold institutions accountable.
2. *Algorithmic transparency*: the extent to which the technological and decision-making processes behind the platforms are visible and contestable.
3. *Data sovereignty*: how personal and collective data are managed, protected, and controlled within the platform infrastructure.



4. *Sociopolitical outcomes*: the broader effects of the platforms on civic freedoms, public trust, and the inclusiveness of civil society.

These dimensions enable a grounded comparison of how digital tools are embedded in institutional practices that either foster or restrict civic engagement. Rather than framing the contrast strictly along regime lines (i.e., democratic versus authoritarian), the study emphasizes the institutional conditions under which civic technologies can serve inclusive participation or reinforce hierarchical control (Osborne 2010).

By analyzing *Decidim* and SCS through these dimensions, the study contributes to the broader discourse on digital governance from a civil society perspective, providing insights into how digital infrastructures reconfigure agency, accountability, and participation in the public sphere.

Case studies

Decidim — Co-Designing Civic Infrastructure

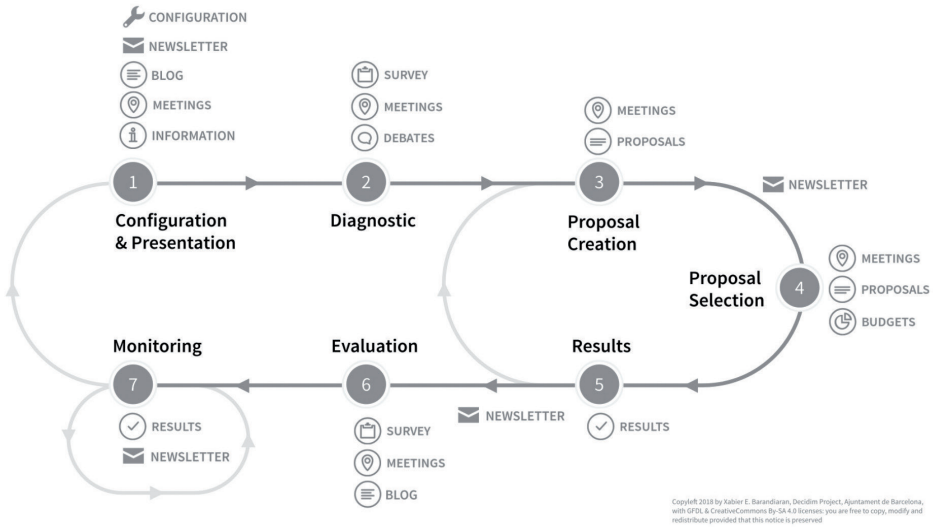
Decidim is a free and open-source participatory platform developed by the Barcelona City Council in 2016 to transform institutional engagement into a collaborative, citizen-led process. Unlike conventional e-governance tools that digitize bureaucratic services, *Decidim* functions as a democratic infrastructure that empowers citizens to actively shape public policy. Its modular architecture allows users to propose initiatives, deliberate on projects, co-develop regulations, and participate in budgeting processes. The platform has been adopted in over 100 municipalities and civil society organizations, showcasing its adaptability across institutional settings (Barandiaran et al. 2024).

At the heart of Decidim's design philosophy lies the principle of co-design. Rather than treating citizens as service recipients, the platform invites them to act as co-creators of democratic infrastructure. Civil society organizations (CSOs) play a pivotal role in this process. For example, feminist associations in Barcelona collaborated with municipal actors to create a participatory budget framework focused on gender-inclusive urban planning (Caravantes & Lombardo, 2024). Similarly, migrant solidarity groups used the platform to successfully introduce proposals for multilingual municipal services. These instances exemplify what Martí and Noveck (2022) term "civic-centered digital governance," where participatory infrastructure is iteratively shaped by user feedback and collective experimentation.

Technically, *Decidim* is built using a modular framework, enabling adaptation to specific participatory contexts. Its transparency features – such as version tracking, public logs, and comment visibility – aim to prevent manipulation and promote deliberative integrity. However, challenges remain. Despite its inclusive ethos, barriers such as digital literacy gaps, limited outreach in marginalized communities, and

language access constraints persist (Blanco et al. 2019). In practice, participation often skews toward highly educated, digitally competent users, raising questions about representativeness (Barandiaran et al. 2024).

Figure 1. Governance structure of Decidim and the positioning of civil society actors about public, private, and commons sectors



Adapted from Barandiaran et al. 2024.

Decidim's governance structure is hybrid, comprising a Democratic Guarantees Committee – an independent oversight body ensuring ethical platform use – and collaborations between municipalities, civic hackers, and local organizations. This multi-actor governance fosters a level of institutional trust and adaptability often absent in top-down digital systems. As Aragón et al. (2017) observe, the project represents a rare case where “technopolitical design serves civic empowerment rather than administrative efficiency”.

The platform also reflects an alternative approach to algorithmic logic. Unlike systems that employ opaque scoring or filtering algorithms, *Decidim* privileges traceability and user control. Decisions are grounded in transparent deliberation rather than automated classifications. This design supports what Gabor (2024) refers to as “algorithmic accountability” – an emerging norm in civic technology development.

While not without its limitations, *Decidim* stands as a counterpoint to centralized, surveillance-based digital governance models. Its emphasis on co-design, transparency, and participatory pluralism provides a meaningful framework for understanding how digital tools can bolster civic agency and reinvigorate local democratic institutions.



Case Study: China's Social Credit System

Since its official announcement in 2014, China's Social Credit System (SCS) has been the subject of significant global scrutiny. Much of the international discourse frames the SCS as a dystopian apparatus of state surveillance and behavioral control (Creemers 2018; Liang et al. 2018). However, from a domestic civil governance perspective, the SCS is often presented as a tool to increase social trust, compliance, and administrative efficiency in a complex society of over 14 billion people (Kostka 2019; Hou–Fu 2024).

The SCS operates through a combination of data-driven technologies, including AI-powered surveillance, real-time behavioral tracking, and algorithmic scoring. These tools are used to assign "trustworthiness" scores to citizens based on diverse criteria ranging from traffic violations to social media behavior. While proponents argue that it promotes lawful behavior and deters corruption, critics highlight the opaque nature of its algorithms and its potential for misuse (Chen–Cheung 2022; Liang et al. 2018).

From a civil society lens, the SCS embodies a form of algorithmic governance that profoundly restructures the citizen-state relationship. Unlike participatory models such as *Decidim*, which encourage active civic input, the SCS positions citizens as passive recipients of state-defined norms, enforced through automated decision-making. This framework aligns with Aneesh's (2009) idea of "governance without government," where control is executed via non-transparent technological systems.

The implications for civic autonomy are significant. Citizens with low scores may face restrictions on travel, education, employment, or even public visibility. Despite these constraints, survey data suggests surprisingly high levels of public support, especially among citizens who perceive the system as fair and as a safeguard against fraud and misconduct (Kostka–Antoine 2020). Still, researchers caution that such acceptance may stem more from normative alignment or resignation than from democratic legitimacy (Qiang 2019).

Furthermore, the SCS reflects a deeper shift in the infrastructure of civic life. As Liu (2020) notes, public dissent is increasingly channeled into less visible forms such as encrypted messaging or offline gatherings, suggesting a civic adaptation to digital authoritarianism. In contrast to *Decidim*'s model of co-creation, China's platform centralizes decision-making and limits opportunities for reciprocal feedback loops between the state and citizens.

Figure 2. China's social credit system (URL1)

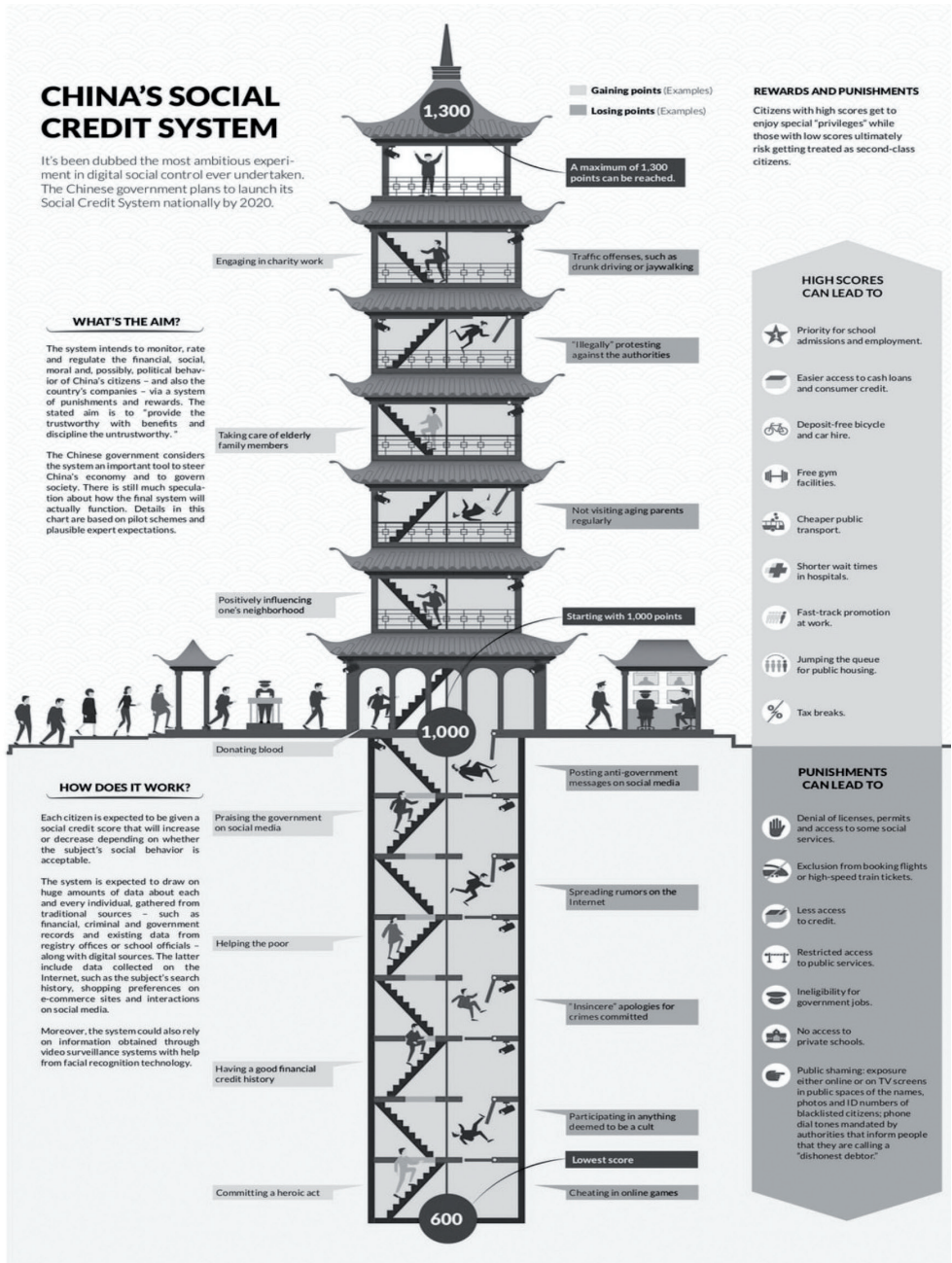




Table 1.* *Contrasting Digital Governance Models: Civic Implications of Decidim and China’s Social Credit System*

Dimension	Decidim (Barcelona)	Social Credit System (China)
Civic Participation	Co-design with CSOs, open proposal modules, deliberative forums, and participatory budgeting.	Behavioral monitoring; no meaningful channels for civic deliberation or feedback.
Governance Logic	Democratic and pluralistic; overseen by a guarantees committee and participatory councils.	Technocratic and centralized; state-controlled without independent oversight.
Data Transparency & Control	Open-source, traceable inputs, citizen control over contributions and proposals.	Opaque algorithmic scoring; personal data used without transparent consent mechanisms.
Impact on Civic Autonomy	Enhances agency by empowering citizens to shape public decisions; fosters trust and inclusion.	Conditions civic rights on behavioral compliance; induces self-censorship and conformity.

Created by the author.

Discussion

The digital governance landscape increasingly reflects a tension between civic empowerment and algorithmic control. This study has explored two paradigmatic systems – *Decidim* and China’s Social Credit System (SCS) – to demonstrate how the deployment of digital technologies shapes civic autonomy across democratic and authoritarian contexts. Moving beyond a binary perspective, this discussion traces the sociotechnical implications of each model, integrating existing research and visual tools to contextualize key governance logics.

Democratic Deliberation and Design Logics: The Case of Decidim

Decidim presents a compelling illustration of how civic technologies can extend participatory democracy. Originating in Barcelona, the platform enables inclusive policy co-creation by allowing citizens to submit proposals, participate in deliberations, and audit administrative responses. Its open-source nature embodies a commitment to algorithmic transparency, a principle underscored in recent research

* Table 1. presents a side-by-side analysis of how Decidim and China’s Social Credit System mediate the intersection between civic engagement and digital governance. It highlights their sharply contrasting approaches to participation, transparency, and autonomy. While Decidim fosters co-creation and democratic trust, the SCS reflects a top-down enforcement structure that prioritizes behavioral conformity over civic agency.

emphasizing the role of platform design in sustaining democratic accountability (Barandiaran et al. 2024; Martí–Noveck 2022).

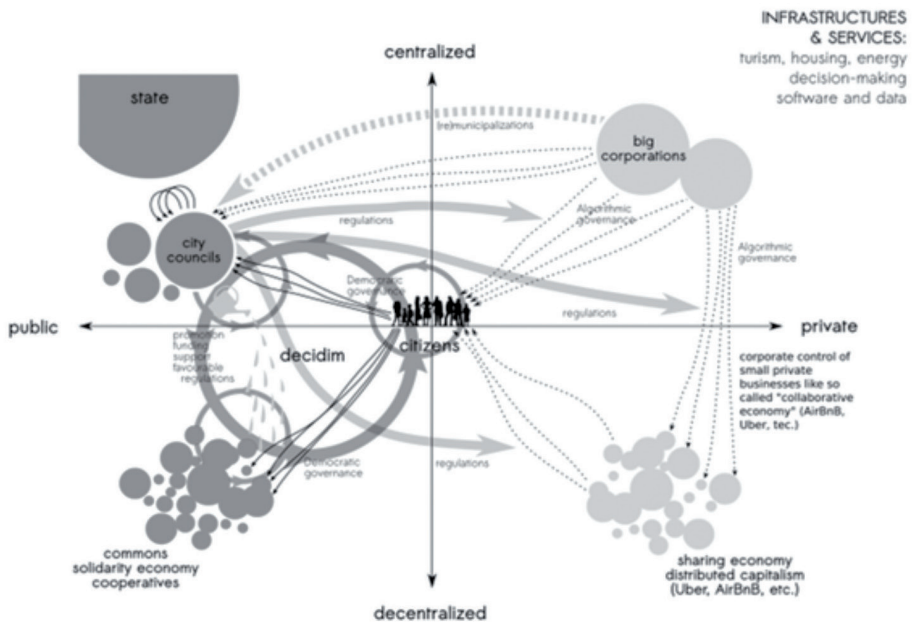
The emphasis on modularity and localization has allowed municipalities to tailor civic engagement mechanisms to their unique sociopolitical contexts, increasing accessibility and fostering political trust.

Empirical evidence suggests this model can foster inclusivity: for example, participatory budgeting initiatives facilitated by Decidim in Madrid and Barcelona resulted in increased engagement from women, youth, and marginalized communities. These findings align with European scholarship stressing the significance of "deliberative infrastructures" that operationalize democratic values through digital interfaces (Tuza–Kovács, 2024). However, institutional responsiveness remains an ongoing challenge. Without formal obligations to implement citizen proposals, the impact of digital deliberation may be symbolic rather than transformative.

Contrasting Ideologies: Decidim vs. the Social Credit System

The SCS operates within an entirely different ideological framework. Rather than cultivating deliberative civic agency, it evaluates citizens based on behavioral metrics derived from financial data, digital communication, and social relationships.

Figure 3. Decidim vs. China's social credit system



Source: Barandiaran et al. 2024.



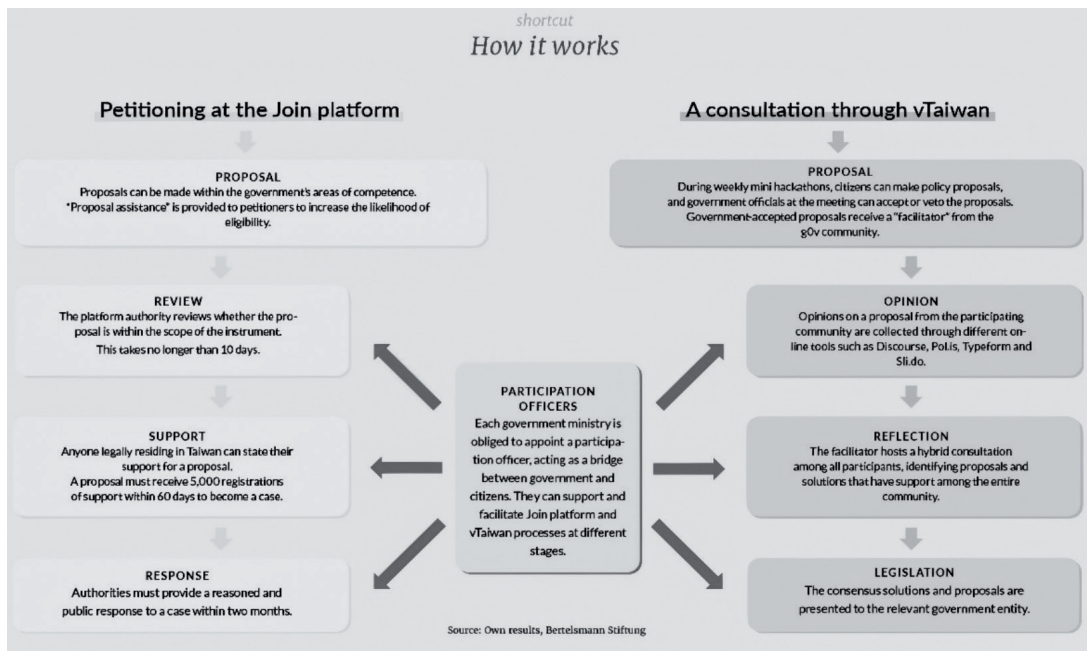
This governance-by-numerical-index reflects what Zuboff (2023) calls “surveillance capitalism,” albeit within a state-controlled architecture. Unlike Decidim, which invites scrutiny and citizen participation in its development, the SCS remains opaque and top-down, limiting individuals’ capacity to understand or contest their scores.

Yet, it would be reductive to categorize the SCS merely as a dystopian apparatus. Chinese officials have framed it as a tool for building “trust societies” and enhancing administrative efficiency (Kostka–Antoine 2020). Some Chinese citizens have even reported feelings of security and order under the system, complicating Western narratives of unilateral repression. This highlights the importance of contextual and cultural relativism in assessing digital governance models.

Hybrid Possibilities and Future Directions

While the *Decidim* and SCS models represent ideological extremes, emergent hybrid platforms like Taiwan’s *vTaiwan* suggest a third path. By combining AI-assisted deliberation with legal safeguards and civic oversight, *vTaiwan* illustrates how democratic and digital logics can be integrated to improve governance outcomes (Hsiao et al. 2018).

Figure 4. *vTaiwan* (URL-2)



These cases underline the importance of institutional scaffolding in determining whether civic tech serves emancipation or control. To further analyze these trajectories, *Figure 1*. ("Decidim and Civic Governance Landscape") should be inserted at the beginning of this discussion to visualize the decentralized-public quadrant in which *Decidim* thrives. In contrast, *Figure 2*. which models the SCS as an extension of centralized-private control, can be placed mid-way through this section to highlight the divergent sociotechnical configurations. The comparative matrix (*Table 1.*) offers a synthesized view of how civic participation, data control, algorithmic transparency, and social consequences diverge across systems. This table underscores not just functional differences but the normative assumptions that undergird them.

Toward a Theoretically Informed Civic Tech Agenda

The implications for civil society are profound. Digital platforms are not inherently democratizing; they must be critically examined as ideological and institutional artifacts. As Rak (2016) emphasizes, civic infrastructures must evolve beyond consultative participation and embed mechanisms of accountability that transcend digital tokenism. For example, successful participatory platforms in Southern Europe have emerged where local governments integrate civic input with budgetary decisions, legal mandates, and feedback loops – conditions largely absent in centralized systems like the SCS.

Furthermore, algorithmic design must prioritize explainability and contestability. Scholars caution against the "black boxing" of governance algorithms, which can obscure power relations and amplify inequality (Eubanks 2018; Pasquale 2015). Civic platforms like Decidim provide a model for how public oversight can be encoded into software architecture – a process rarely observed in state-run algorithmic systems. The participatory design principles embedded in Decidim resonate with digital rights scholarship, which emphasizes inclusion, diversity, and algorithmic justice (Schrock 2016).

In short, the comparative framework outlined in this study reveals how digital infrastructures reflect and reinforce existing political configurations. Decidim enables the co-production of public policy in democratic ecosystems, whereas the SCS codifies surveillance and compliance in authoritarian regimes. However, the boundary between civic empowerment and algorithmic control remains porous. Democratic societies must remain vigilant to ensure that digital participation does not devolve into performative governance, and authoritarian regimes must recognize that legitimacy cannot be fully engineered through datafication alone.

The evolution of digital governance depends on sustained collaboration between policymakers, technologists, and civil society. As digital infrastructures become more embedded in public life, the principles of transparency, inclusion, and civic autonomy must remain at the core of innovation efforts.



Only through such commitments can we ensure that technology serves democracy rather than diminishes it.

Conclusion

This comparative analysis of Decidim and China's Social Credit System (SCS) highlights the stark ideological and structural divergences shaping contemporary digital governance. While Decidim embodies the democratic potential of digital innovation – promoting transparency, inclusivity, and citizen engagement – the SCS exemplifies how technology can serve centralized authority and behavioral compliance. These opposing trajectories reinforce a critical point: digital technologies are never politically neutral. Their societal impact is determined by the institutional frameworks, political cultures, and normative values in which they are embedded.

The study's findings suggest that civic platforms like Decidim can indeed enhance democratic legitimacy and public trust – especially when supported by legal safeguards, inclusive design, and strong institutional commitments. Yet, such potential is not automatic. Barriers such as digital inequality, limited civic literacy, and institutional inertia persist, often limiting participation to digitally empowered actors. Conversely, the SCS illustrates how algorithmic governance, when devoid of transparency and rights-based protections, can systematically erode civil liberties. Its technocratic opacity and punitive orientation raise profound ethical concerns around surveillance, data autonomy, and civic marginalization.

At the same time, the comparison indicates that these systems are not simply dichotomous; rather, they reflect ideal types formed through historical contingency and political intent. Between the poles of participatory pluralism and digital authoritarianism, new hybrid models are emerging. Platforms like vTaiwan demonstrate that democratic ideals and algorithmic tools can coexist – when civic accountability and deliberative infrastructure are embedded by design (Hsiao et al., 2018). These platforms offer a middle ground for societies navigating the dual imperatives of technological innovation and political inclusion.

The analytical synthesis presented in Table 1, located after the case studies, clarifies these contrasts in measurable terms. The table articulates how Decidim and the SCS differ along four key governance dimensions: civic participation, algorithmic transparency, data sovereignty, and sociopolitical impact.

In parallel, *Figure 3* – which graphically summarizes these dimensions – acts as a complementary visualization that anchors the reader's understanding of how civic infrastructure and algorithmic power intersect. Together, these representations highlight how digital platforms can either sustain or undermine civic agency.

Given these insights, policymakers, civic technologists, and rights-based organizations must recognize that digital governance poses both opportunity and risk. Protecting democratic values in an era of digital transformation requires not just



technological literacy, but the intentional embedding of transparency, accountability, and civic empowerment into digital design. Achieving this vision depends on multi-stakeholder collaboration – including state institutions, civil society actors, and open-source communities – particularly in societies where state legitimacy is contested or fragile.

Future research should prioritize comparative and longitudinal investigations across political regimes. Special attention must be paid to how platform architectures evolve under civic pressure, legal reform, or technological shifts. Furthermore, informal practices such as civic hacking and grassroots resistance deserve closer scrutiny, as they may represent emergent strategies of autonomy within digitally mediated power structures (Schrock 2016).

In conclusion, digital platforms must be evaluated not only on their technical affordances but also on the institutional and normative ecosystems in which they operate. This study demonstrates that while Decidim represents a promising model of participatory civic innovation, the SCS reveals the peril of algorithmic governance embedded in opaque, centralized regimes. Ultimately, the future of digital governance rests not in code alone, but in the political will to align technology with democratic values, civic dignity, and shared accountability.

References

- Aneesh, A. (2009). Algorithmic governance: Globalization as a computational problem. *Social Science Computer Review*, 27, (4.), pp. 491–505. <https://doi.org/10.1177/0894439309332651>
- Aragón, P.–Kaltenbrunner, A.–Calleja-López, A.–Pereira, A.–Monterde, A.–Barandiaran, X. E.–Gómez, V. (2017): Deliberative platform design: The case study of the online discussions in Decidim Barcelona. In: L. M. Aiello–D. McFarland (Eds.): *Social Informatics: Proceedings of the 9th International Conference. Sochnfo 2017*, Springer. pp. 277–287. https://doi.org/10.1007/978-3-319-67256-4_22
- Aristovnik, A.–Murko, E.–Ravšelj, D. (2022): From Neo-Weberian to Hybrid Governance Models in Public Administration: Differences between State and Local Self-Government. *Administrative Sciences*, 12., (1). <https://doi.org/10.3390/admsci12010026>
- Barandiaran, X. E.–Calleja-López, A.–Monterde, A.–Romero, C. (2024): Decidim, a technopolitical network for participatory democracy: philosophy, practice and autonomy of a collective platform in the age of digital intelligence. *Springer Nature*, https://doi.org/10.1007/978-3-031-50784-7_5
- Bee, C. (2014): Transnationalisation, public communication and active citizenship. The emergence of a fragmented and fluid European public sphere. *Sociology Compass*, 8., (8.), pp. 1018–1032. <https://doi.org/10.1111/soc4.12192>
- Blanco, I.–Salazar, Y.–Bianchi, I. (2019): Urban governance and political change under a radical left government: The case of Barcelona. *Journal of Urban Affairs*, 42., (1), pp. 18–38. <https://doi.org/10.1080/07352166.2018.1559648>
- Caravantes, P.–Lombardo, E. (2024): Feminist democratic innovations in policy and politics. *Policy & Politics*, 52., (2.), pp. 177–199. <https://doi.org/10.1332/03055736Y2023D000000009>
- Chen, Y.–Cheung, A. S. (2022): From datafication to data state: Making sense of China's social credit system and its implications. *Law & Social Inquiry*, 47., (4.), pp. 1137–1171. doi:10.1017/lsi.2021.56



- Creemers, R. (2018): China's Social Credit System: An evolving practice of control. *Journal of Contemporary China*, 27, (112.), pp. 1–15. <https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1511391>
- Eubanks, V. (2018): *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor*. St. Martin's Press.
- Friess, D.–Eilders, C. (2015): A systematic review of online deliberation research. *Policy & Internet*, 7, (3), pp. 319–339. <https://doi.org/10.1002/poi3.95>
- Gabor, E. (2024): How Civil Societies Are Undermined: An Analysis of Factors That Endanger Civic Freedoms. *Civil Szemle*, 21, (2.), pp. 47–63. <https://doi.org/10.62560/csz.2024.02.04>
- Grossi, D.–Hahn, U.–Mäs, M.–Nitsche, A.–Behrens, J.–Boehmer, N.–Van De Putte, F. (2024): *Enabling the Digital Democratic Revival: A Research Program for Digital Democracy*. arXiv preprint arXiv:2401.16863. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2401.16863>
- Helbing, D.–Frey, B. S.–Gigerenzer, G.–Hafen, E.–Hagner, M.–Hofstetter, Y.–Van Den Hoven, J.–Zicari, R. V.–Zwitter, A. (2019): Will democracy survive big data and artificial intelligence? In D. Helbing (Ed.), *Towards Digital Enlightenment: Essays on the Dark and Light Sides of the Digital Revolution* (pp. 73–98): Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-90869-4_7
- Hilbert, M. (2016): The bad news is that the digital access divide is here to stay: Domestic broadband and mobile Internet are two separate paths toward digital inclusion. *Telecommunications Policy*, 40, (6.), pp. 567–581. <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2016.01.006>
- Hsiao, Y. T.–Lin, S. Y.–Tang, A.–Narayanan, D.–Sarahe, C. (2018): *vTaiwan: An empirical study of the open consultation process in Taiwan*. Taiwan: Center for Open Science. file:///C:/Users/AHMET/Downloads/vtaiwan-empirical-study%20(1).pdf
- Hou, R.–Fu, D. (2024): Sorting citizens: Governing via China's social credit system. *Governance*, 37, (1), pp. 59–78. <https://doi.org/10.1111/gove.12751>
- Kostka, G. (2019): China's Social Credit Systems and public opinion: Explaining high levels of approval. *New Media & Society*, 21, (7), pp. 1565–1593. <https://doi.org/10.1177/1461444819826402>
- Kostka, G.–Antoine, L. (2020): Fostering model citizenship: Behavioral responses to China's emerging social credit systems. *Policy & Internet*, 12, (3), pp. 256–289. <https://doi.org/10.1002/poi3.213>
- Liang, F.–Das, V.–Kostyuk, N.–Hussain, M. M. (2018): Constructing a Data-Driven Society: China's Social Credit System as a State Surveillance Infrastructure. *Policy & Internet*, 10, (4.), pp. 415–453. <https://doi.org/10.1002/poi3.183>
- Liu, J. (2020): *Shifting dynamics of contention in the digital age: Mobile communication and politics in China*. Oxford University Press.
- Loader, B. D.–Mercea, D. (2011): Networking democracy? Social media innovations and participatory politics. *Information, Communication & Society*, 14, (6.), pp. 757–769. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2011.592648>
- Martí, J. L.–Simone Noveck, B. (2022): Introduction to the Special Issue on Crowdlaw and Emergency Collective Intelligence. *Digital Government: Research and Practice*, 3, (2), pp. 1–7. <https://doi.org/10.1145/3550083>
- Osborne, S. P. (Ed.): (2010): *The New Public Governance? Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance* (1st Ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203861684>
- Papacharissi, Z. (2014): *Affective Publics: Sentiment, Technology and Politics*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199999736.001.0001>
- Pasquale, F. (2015): *The black box society: The secret algorithms that control money and information*. Boston: Harvard University Press.
- Pollitt, C.–Bouckaert, G. (2017): *Public management reform: A comparative analysis-into the age of austerity*. Oxford: Oxford University Press.



- Qiang, X. (2019): The Road to Digital Unfreedom: President Xi's Surveillance State. *Journal of Democracy*, 30., (1), pp. 53–67. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2019.0004>.
- Rak, J. (2016): Participatory Democracy in Southern Europe: Causes, Characteristics and Consequences. *Mediterranean Politics*, 22., (2.), pp. 309–311. <https://doi.org/10.1080/13629395.2016.1189484>
- Schrock, A. R. (2016): Civic hacking as data activism and advocacy: A history from publicity to open government data. *New media & society*, 18., (4.), pp. 581–599.
- Sorice, M.–De Blasio, E. (2019): Platform Politics in Europe | E-Democracy and Digital Activism: From Divergent Paths Toward a New Frame. *International Journal of Communication*, 13., (19.), Retrieved from <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/10807>
- Tucker, J. A.–Guess, A.–Barbera, P.–Vaccari, C.–Siegel, A.–Sanovich, S.–Stukal, D.–Nyhan, B. (2018): Social media, political polarization, and political disinformation: A review of the scientific literature. *Political Polarization, Disinformation, and Democracy*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3144139>
- Tuza, B.–Kovács, Z. (2024): A részvételi demokrácia kihívásai a városfejlesztésben: Budapesti tapasztalatok. *Civil Szemle*, 21., (4.), pp. 133–150. <https://doi.org/10.62560/csz.2024.04.7>
- Van Dijck, J.–Poell, T.–De Waal, M. (2018): *The platform society: Public values in a connective world*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190889760.001.0001>
- Zuboff, S. (2023): The age of surveillance capitalism. In: *Social theory re-wired*. Routledge. pp. 203–213.
URL-1 <https://archive.org/details/a4df70a4136e3623302d15e66c6cd2ba-imagejpeg>
URL-2 <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/democracy-and-participation-in-europe/shortcut-archive/shortcut-8-trailblazers-of-digital-participation-taiwans-join-platform-and-vtaiwan>

Szabó Balázs—Erőss Ágnes*Szabadtéri tüntetések Budapest 2010–2022 között*

A cikk az illiberális rendszer kiépülésével szembeni társadalmi ellenállás alakulását vizsgálja. A sajtóbeszámolókra alapozott empirikus elemzés a Budapest 2010 és 2022 között szervezett kormányellenes utcai tüntetésekre fókuszál, ezek adatait a korábbi kutatások eredményeivel is összeveti.

Az adatok tanúsága szerint az autoriter fordulatot követően csak néhány évig érvényesült az a folytonosság, amely a tiltakozási kultúrát a rendszerváltástól kezdve jellemezte. A tüntetések száma 2014-ig – az egyre kedvezőtlenebb politikai légkör ellenére, vagy éppen az ellenséges kormányzati lépésekre reagálva – még növekedett, de ezt követően csökkenni kezdett, majd a COVID-járvány hatására az időszak végén rendkívül alacsony szintre esett vissza. A kormányellenes megmozdulások mindvégig dominánsak maradtak és nem csökkent a tüntetések sokszínűsége. Céljaik között első helyen szerepelt a demokrácia és a szabadságjogok védelme, de nagy számban foglalkoztak a gazdasági/jóléti rendszerrel kapcsolatos követelésekkel is. A kulturális, emlékezetpolitikai és a környezetvédelmi ügyekkel kapcsolatos tiltakozások aránya az aktuális kormányzati lépésekre reagálva ingadozott. A vizsgált időszak során megfigyelhető volt egyfajta professzionalizálódás, az energiák jobb kihasználása: csökkent a legkisebb létszámú tüntetések aránya. Az illiberális rendszer térnyerése – a korábbi kutatói várakozásokkal összhangban – az informális szféra és a bázisdemokratikus formák irányába mozdította el a tiltakozásokat. A hatósági zaklatások célpontjává vált hagyományos tüntetés-szervezők (szakszervezetek, civil szervezetek) mellett új, kevésbé vagy egyáltalán nem intézményesült szereplők jelentek meg. Ez együtt járt a tüntetések tartalmi és formai megújulásával, a figyelem felkeltésére fokozottan alkalmas, látványos demonstrációk és az állampolgári engedetlenség gyakoribbá válásával.

Kulcsszavak: Utcai tüntetés, társadalmi tiltakozás, demokrácia, illiberális rendszer, Budapest.

Szabó Balázs (1978) geográfus, tanulmányait az ELTE-n végezte, a HUN-REN, CSFK Földrajztudományi Intézetének tudományos munkatársa. Kutatásai központjában az átalakuló városi terek állnak, főként Budapest és más régióbeli nagyvárosok társadalmi folyamatainak területi lenyomatát kutatja, jellemzően összehasonlító vizsgálatok formájában. Munkájának fókuszában a lakáskérdés áll, ezen belül is a lakótelepekkel, az új lakóparkokkal, valamint a dinamikusan átalakuló belvárosi negyedekkel és a rozsdadozással foglalkozik. Érdeklődésének másik iránya a választásföldrajz, a városi lakónegyedek átalakulásával párhuzamosan változó választói magatartás vizsgálata. Kutatásai kiterjednek a városi politikai mozgalmakra is.

Email: szabo.balazs@csfk.org

Erőss Ágnes (1980) geográfus, tudományos munkatárs, HUN-REN CSFK. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen diplomázott történelem és földrajz szakon, ahol doktori fokozatát is szerezte. Az emlékezet és megemlékezés földrajzi vonatkozásainak vizsgálatával foglalkozik, különösen az örökségpolitika kérdéseivel az etnikailag és kulturálisan sokszínű Kelet-Közép-Európában. 2007–2024 között a HUN-

REN CSFK kutatója, jelenleg a Free University of Bozen-Bolzano kutatási asszisztense, ahol mint Marie Skłodowska Curie Action (MSCA) posztdoktori ösztöndíjas dolgozik. Kutatási projektje a transznacionális migráció gender aspektusával és annak az immobilis közösségekre gyakorolt hatásával foglalkozik Kárpátalján.

Email: agnes.eross@unibz.it

Balázs Szabó—Ágnes Erőss

Open-air protest events in Budapest between 2010–2022

The paper investigates into the social protest against the development of the Hungarian illiberal regime. The empirical analysis based on media reports focuses on the anti-governmental street demonstrations organized in Budapest between 2010 and 2022. Its results are compared to the findings of previous research.

The data reveal that the continuity, which had been a constant feature of the protest culture from 1989 till 2010, prevailed only for some years after the autocratic turn. The number of street protests increased until 2014 – despite the deteriorating political climate or maybe because of it – but it started to decline later on and dramatically decreased in 2020 due to the COVID pandemic. Anti-governmental demonstrations remained dominant throughout the whole period. The diversity of aims also proved to be a lasting feature of protest movements. The protection of democracy and human rights was the single most important aim of demonstrations. A large part of protests revolved around economic and welfare issues. The number of demonstrations related to cultural, historical and environmental issues fluctuated depending on the intensity of government measures affecting these fields. Some professionalization and better efficiency could be detected in the organization of protest events by the end of the period: the share of very small demonstrations decreased. As it was expected by several researchers, the rise and strengthening of the illiberal regime pushed the protest movement toward the informal sphere and basic democratic actions. Besides the usual protest organizers (trade unions, civil society organizations) that became a target of harassment by government authorities, there appeared new, less established or completely informal organizers. This resulted in a content and form renewal: both the civil disobedience and the attention-grabbing, spectacular protest events became more frequent.

Keywords: Street demonstration, social protest, democracy, illiberal regime, Budapest.

Balázs Szabó (1978) geographer, studied at the Eötvös Loránd University, and is currently research fellow at the HUN-REN RCAES Geographical Institute. His main research interests are the transformation of metropolitan areas, mostly Budapest and capitals of post-socialist countries. Much of his research is international and/or comparative in character. A substantive focus in his work is on housing, especially on old and new housing estates and the transforming inner residential areas and brownfield zones. He is involved in the research of voting behaviour with special regard to the changing social composition of urban areas and its impact on political behaviour. He is also interested in the spatial aspects of protest movements.

Email: szabo.balazs@csfk.org

Email: agnes.eross@unibz.it

A július 15-i puccskísérlet hatás

Európai Unió szemszögéből

elengedhetetlen Törökország hosszú távú demokratizálódásához.

rehabilitációs jelentés, normatív befolyás.

a nemzetközi egészségpolitika. Emellett ezekben a témákban oktat is.

Email: muzafferakdogan@gmail.com

átalakulásokra összpontosítanak.

2020-ban védte meg „Puccsok a Közel-Keleten a második világháború után” című mesterdolgozatát, és jelenleg doktori szinten folytatja kutatásait ebben a témában. Akdoğan kutatásai a katonai beavatkozások politikai, társadalmi és gazdasági hatásait vizsgálják a Közel-Keleten. Emellett mélyreható tanulmányokat folytat Törökország politikai történelméről, a demokratikus átmeneti folyamatokról és a Köztársaság történetéről. Jelenleg az egyetemen török politikai történelmet és a Köztársaság történetét oktatja.

Email: onrakd@gmail.com

Muzaffer Akdoğan—Onur Akdoğan

The impact of the July 15 coup attempt on civil society in Türkiye: an assessment from the European Union's perspective

This study analyzes Türkiye's European Union (EU) progress reports from 2014 to 2024, examining the impact of the July 15 coup attempt on civil society and the role of the EU in addressing these effects. Despite periodic crises, Türkiye-EU relations have persisted due to mutual commitment to the accession process. The EU's progress reports highlight increasing pressures on civil society post-coup, citing restrictions on CSOs, financial constraints, and declining democratic norms. While the EU emphasizes these challenges, Türkiye's Twelfth Development Plan (2024–2028) outlines policies to strengthen civil society, improve public-CSO cooperation, and ensure financial sustainability. This contrast reveals a divergence between international assessments and domestic policy narratives. Nevertheless, both perspectives acknowledge the need to empower civil society. The EU's normative influence remains a crucial counterbalance against democratic backsliding. Ensuring the resilience of civil society, implementing reform processes effectively, and maintaining the EU's role in promoting democratic values will be vital for Türkiye's long-term democratization.

Keywords: Türkiye-EU relations, civil society, July 15 coup attempt, progress reports, normative influence.

Muzaffer Akdoğan was born in 1976 in Türkiye. He completed his undergraduate studies in the field of international relations and his master's and doctoral studies in European Union studies. He also obtained the title of Associate Professor in the field of European Union studies. Currently, he serves as an Associate Professor at the Faculty of Health Sciences, Health Sciences University. His academic interests revolve around European Union law, global health law, human rights, and international health policy. Additionally, he teaches courses in these areas.

Email: muzafferakdogan@gmail.com

Onur Akdoğan (born in 1986) is a lecturer in history at Bandırma Onyedi Eylül University. His academic research focuses primarily on Middle Eastern history, military coups, and political transformations. In 2020, he completed his master's thesis titled *Coups in the Middle East After World War II* and continues to expand his expertise in this field at the doctoral level. Akdoğan's research examines the political, social, and economic impacts of military interventions in the Middle East. He also conducts in-depth studies on Türkiye's political history, democratic transition processes, and the history of the Republic. Currently, he teaches courses on Turkish political history and the history of the Republic at the university.

Email: onrakd@gmail.com

Bushra AL Hammadi

Nem kormányzati szervezetek (NGO-k) és civil társadalom Ománban

A munka a nem kormányzati szervezetek és a civil társadalom ománi szabályozási kerekeit, funkcióit és kihívásait, valamint a fenntartható fejlődéshez és a társadalmi jóléthez való hozzájárulásukat vizsgálja. A tanulmány ezt a kérdést jogi dokumentumok, esettanulmányok és másodlagos adatok kvalitatív elemzésén keresztül vizsgálja; betekintést nyújt az ománi modellbe, amely az átláthatóságra, a kulturális integritásra és a nemzetközi partnerségre összpontosít. Az eredmények azt mutatják, hogy az ománi NGO-kra szigorú szabályozások vonatkoznak, beleértve a 14/2000. számú királyi rendeletet, amely regisztrációt, pénzügyi ellenőrzéseket és a nemzeti prioritásoknak való megfelelést ír elő. Bár az ilyen intézkedések garantálják az elszámoltathatóságot, problémákat okoznak a kisebb szervezeteknek és korlátozzák a politikai érdekképviselést. A cikk emellett esettanulmányokat is tartalmaz azokról a szegmensekről, ahol az NGO-k a legaktívabban, mint például a szegénység enyhítése, az egészségügyi ellátás biztosítása, az ifjúsági szerepvállalás és a környezetvédelem, továbbá bemutatja a vállalatokkal és nemzetközi szervezetekkel kialakított sikeres partnerségeket. Végezetül a tanulmány leírja azt a törékeny határt a hagyomány és a modernitás között, amelyen Omán jár, és megvilágítja a civil társadalom lehetséges szerepét olyan nagy horderejű kérdések kezelésében, mint a gazdasági diverzifikáció és az urbanizáció, ahogyan azt az Ománi Vízió 2040 is leírja. **Kulcsszavak:** Ománi Szultánság, civil társadalom, NGO-k, kormányzás, jogi rendelkezések, elszámoltathatóság.

Bushra AL Hammadi (1990) az Eötvös Loránd Tudományegyetem doktorjelöltje, emellett előadó az Ománi Technológiai és Alkalmazott Tudományok Egyetemén (UTAS). Több mint tíz éves szakmai tapasztalattal rendelkezik az újságírás és a PR területén. Újságírás és Kommunikáció mesterfokozatát az ausztráliai New South Wales-i Egyetemen (UNSW) szerezte. Doktori disszertációja, melynek címe Média a viharban: AI-vezérelt módszerek a közösségi ellenálló képesség fokozására a válságkommunikáción keresztül Ománban, az AI (mesterséges intelligencia) lehetőségeit elemzi a nem kormányzati szervezetek (NGO-k) és a médiarendszerek támogatásában válsághelyzet idején. Elkötelezett alkalmazott társadalomkutatóként, szakterülete a média, a civil társadalom és a közösségi fejlődés közötti kapcsolat. Email: bushras@student.elte.hu

Bushra AL Hammadi

Non-Governmental Organizations (NGOs) and Civil Society in Oman

This article studies the regulatory frameworks, functions and challenges facing Non-Governmental Organizations (NGOs) and civil society in Oman, their contribution to sustainable development and social welfare. The study examined this issue through a qualitative analysis of legal documents, case studies and secondary data; it provides an insight into Oman's original state-partnered model, which focuses on transparency, cultural integrity and international partnership. Findings indicate that NGOs in Oman are held to tight

regulations, including Royal Decree No. 14/2000, which calls for registration, financial audits and compliance with national priorities. Although measures such as these guarantee accountability, they create problems for smaller organizations and restrict political advocacy. Also, the article includes case study on the sectors where the NGOs are most active such as alleviating poverty, providing healthcare, youth engagement, environment conservation and brings on board successful partnerships with corporate bodies and international organizations. Ultimately, the paper describes the tenuous line between tradition and modernity that Oman walks and illuminates a possible role for civil society in tackling grand issues such as economic diversification and urbanization as described in Oman Vision 2040.

Keywords: Sultanate of Oman, civil society, NGOs, governance, statutory provisions, accountability.

Bushra AL Hammadi (1990) is an Omani PhD researcher in Sociology at Eotvos Lorand University (ELTE), Hungary, and a lecturer at the University of Technology and Applied Sciences (UTAS), Oman. She has more than ten years of professional experience in journalism and public relations work which makes her an expert in media strategy, crisis communication, bilingual (Arabic-English) content development, and working with the public. She has attained her Masters in Journalism and Communication at the University of New South Wales (UNSW), Australia. Her doctoral dissertation, *Media in the Storm: AI-Driven Methods of enhancing Community Resilience through Crisis Communication in Oman*, analyses the possibilities of AI in aiding Non-Governmental Organizations (NGOs) and media systems during a crisis. As a dedicated applied social researcher, she is interested in the relationship among media, civil society, and community development..

Email: bushras@student.elte.hu

Veöreös András

A szakmai civil szervezetek szerepe a magyarországi műemlékvédelemben

A műemlékvédelem több tudományágra támaszkodó, szerteágazó társadalmi tevékenység, melyre a civilizált államok a 19. század második fele óta áldoznak időt, pénzt, energiát, fenntartanak oktatási intézményeket, kutatóintézeteket, alkotnak jogi szabályozást. A szereplők között ott találjuk a beruházókat, az építész szakmát, a szakértőket, a hatóságot, az oktatási intézményeket és a civil szervezeteket.

A műemlékes szakma álláspontja szerint a történeti épületek értékeinek megőrzése a társadalmi identitást erősíti. Az emlékezésnek, mint lélektani folyamatnak köszönhetően, a régi dolgok, így a régi épületek látványa, használata, jelenléte az életünkben az emberek többségéből pozitív érzelmeket vált ki, ezért vállaljuk a régi épületek fenntartásával együtt járó kényelmetlenségeket, többlet költségeket is. Van azonban egy széles társadalmi réteg, akinek a számára a régi csak ócskát jelent és egyáltalán nem motivált a műemléki értékek megőrzése iránt.

A társadalom érdeklődését mutatja, hogy a sajtóban időről időre hangsúlyt kap egy-egy sikeresnek mondott műemlék-helyreállítás, vagy éppenséggel egy-egy elpusztuló érték története.

A magyarországi hivatásos műemlékvédelmi szervezettrendszer 2010 óta gyökeresen átalakult. A központi szervek felmorzsolódtak, a hatósági feladatokat ellátó regionális szervezeti egységek a közigazgatási rendszerbe beépülve az általános építéshatóságok alatt próbálnak értékvédő munkát végezni. Ebben a helyzetben egyre fontosabb szerep jut a műemlékvédelem területén tevékenykedő szakmai civil szervezeteknek.

Kulcsszavak: Műemlékvédelem, műemlékvédelmi civil szervezet, épített örökség megővése, ICOMOS.

Veöreös András 1974-ben született Győrött. Okleveles építészmérnök (1998), mérnöktanár (2000), műemlékvédelmi szakmérnök (2002). 2007-ben szerzett PhD-fokozatot. kutatási témája a 18. századi erdélyi ferences kolostorok volt. 1998–2004 között a BME Építészettörténeti és Műemléki tanszékének PhD-hallgatója, majd oktatója. 2004-től műemlék-felügyelőként dolgozik Győr-Moson-Sopron vármegyében. 2011 óta a győri Széchenyi István Egyetem Építészettörténeti és Városépítési Tanszékének oktatója, 2017-től vezetője. Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesületben 2015 óta lát el vezetőségi feladatokat. Érdeklődési körébe tartozik a magyar középkori és barokk építészet, a vasúti építészet és a 20. század második felének építésze, különös tekintettel a műemléki értékek felkutatására és az értékek védelmének lehetőségeire.

Email: andras.veoreos@gmail.com

András Veöreös

The role of professional civil society organizations in the protection of historical monuments in Hungary

Monument protection is a multi-disciplinary, multi-faceted social activity, to which civilized states have been devoting time, money, and energy since the second half of the 19th century, operated educational institutions, research institutes, and creating legal regulations. Among the actors are investors, the architectural profession, experts, authorities, educational institutions, and civil associations.

According to the historical preservation profession, preserving the values of historical buildings strengthens social identity. Thanks to memory as a psychological process, the sight, use, and presence of old things, including old buildings, in our lives evokes positive emotions in most people, which is why we accept the inconveniences and additional costs associated with maintaining old buildings. However, there is a broad social stratum for whom old only means junk and is not motivated at all to preserve historical values. Society's interest is shown by the fact that the press occasionally emphasizes a supposedly successful restoration of a monument, or even the story of a perishing asset.

The Hungarian professional monument protection system has undergone a radical transformation since 2010. The central bodies have crumbled, and the regional organizational units that performed official tasks have been integrated into the public administration system and are trying to carry out value protection work under the general building authorities. In this situation, professional civil society organizations active in the field of monument protection are playing an increasingly important role.

Keywords: Monument protection, monument protection NGO, built heritage preservation, ICOMOS.

András Veöreös was born in Győr in 1974. He is a certified architect (1998), an engineering teacher (2000), and a monument protection engineer (2002). He obtained his PhD in 2007. His research topic was the 18th century Franciscan monasteries of Transylvania. Between 1998 and 2004, he was a PhD student and then a lecturer at the Department of Architectural History and Monuments of the Budapest University of Technology. Since 2004, he has been working as a monument inspector in Győr-Moson-Sopron County. Since 2011, he has been a lecturer at the Department of Architectural History and Urban Planning of Széchenyi István University in Győr, and its head since 2017. He has been performing management tasks at the ICOMOS Hungarian National Committee Association since 2015. His interests include Hungarian medieval and baroque architecture, railway architecture, and the architecture of the second half of the 20th century, with particular attention to the search for historical monuments and the possibilities of protecting them.

Email: andras.veoreos@gmail.com

Zsolt Péter

A helyi média fejlődési lehetőségei

Az írás a kisközösségi média és annak kedvező szabályozása, valamint optimális társadalmi és technikai körülményeiből indul ki. Történeti megközelítés miatt végigkíséri a feltételek romlását, majd tárgyalja, hogy a közösségsszervezés erényei hogyan örökíthetők át lokális szinten, a helyi nyilvánosság demokratikus működtetésére. Megfogalmazásra kerül a szerző által alkotott új nyilvánossági modell. Ennek elemei a propaganda-, a konfliktus- és a megoldásfókusz. Utóbbi a kisközösségi rádiók sajátossága, és ez válhat jellemzőjévé az olyan helyi médiumoknak is, melyeket az önkormányzat támogat, de nem ural. A tanulmány végén megfogalmazásra kerülnek azok a módszerek, amelyek segíthetik az önkormányzatok által támogatott helyi médiumokat abban, hogy demokratikusabbá váljanak.

Kulcsszavak: Nyilvánosság, kisközösségi rádiók, helyi média, ombudsman, sajtótanács.

Zsolt Péter 1965-ben született Budapesten. Szociológus, szociálpszichológus, médiaszociológus. A Miskolci Egyetemen doktorált 2010-ben. Tankönyvei jelentek meg médiaszociológia, médiaetika és kommunikáció elméletek tárgykörben. Vezetett kutatást helyi demokrácia témában A jó helyi önkormányzás kutatóműhelyben a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen. A Civil Rádió kuratóriumának tagja, vendégoktató az ELTE Média és Kommunikáció Tanszékén, valamint a MOME Designkultúra Tanszékén. Email: zsolt@meltanyossag.hu

Péter Zsolt

Development opportunities for local media

The paper starts from the small community media and its favorable regulation and optimal social and technical conditions. Due to its historical approach, it follows the deterioration of the conditions, then moves on to how the virtues of community organization can be passed on to the local level, to the democratic operation of local public affairs. A new publicity model created by the author is formulated. Its elements are propaganda, conflict and solution focus. The latter is a characteristic of small community radios, and it can also become a characteristic of local media that are supported but not dominated by the municipality. At the end of the study, methods that can help municipality-supported local media to become more democratic are formulated.

Keywords: Public, small community radio stations, local media, ombudsman, press council.

Péter Zsolt was born in Budapest in 1965. Sociologist, social psychologist, media sociologist. He received his doctorate from the University of Miskolc in 2010. He has published textbooks in the fields of media sociology, media ethics and communication theories. He has conducted research on local democracy in the Good Local Self-Government Research Workshop at the National University of Public Service. He is a member of the board of trustees of Civil Radio, and a guest lecturer at the Department of Media and Communication at ELTE (Eötvös Loránd University) and the Department of Art and Design Theory at MOME (Moholy Nagy University).

Email: zsolt@meltanyossag.hu

Ahmet Küçük

Digitális eszközök és polgári részvétel: a polgári szerepvállalás kontrasztos modelljei a Decidimben és Kína SCS-jében

A tanulmány azt vizsgálja, hogy a digitális technológiák miként alakítják a civil társadalom és az állami intézmények közötti viszonyt, két eltérő digitális kormányzási modell összehasonlító elemzésén keresztül: a barcelonai városi önkormányzat által létrehozott Decidim részvételi platform, valamint Kína algoritmikus társadalmi kreditrendszere (SCS). A két példa azt szemlélteti, hogy a digitális infrastruktúrák eltérő intézményi környezetekbe ágyazva hogyan segíthetik elő a polgári részvételt vagy éppen szolgálhatják az állami kontrollt.

A kutatás központi kérdése: Hogyan befolyásolják a digitális kormányzási platformok a civil társadalom autonómiáját és a polgári részvétel lehetőségeit demokratikus, illetve autoriter rendszerekben? A vizsgálat kvalitatív összehasonlító módszertant alkalmaz, elméleti tartalomelemzéssel és dokumentumelemzéssel. Intézményi dokumentumok, tudományos szakirodalom és a platformok működését bemutató források alapján elemzi, hogyan strukturálják az egyes modellek az állampolgár–állam viszonyát, az átláthatóságot és az elszámoltathatóságot.

A négytengelyes elemzési keret (polgári részvétel, algoritmikus átláthatóság, adatszuverenitás, társadalmi következmények) segítségével történik a két modell összevetése. A Decidim példája azt mutatja, hogy a digitális eszközök elősegíthetik a részvételi demokráciát, amennyiben azokat nyitott és elszámoltatható intézményi környezetben alkalmazzák. Ezzel szemben a társadalmi kreditrendszer arra figyelmeztet, hogy az algoritmikus irányítás miként korlátozhatja a polgári autonómiát, ha központosított és átláthatatlan rezsimek alkalmazzák. A kutatás fő megállapítása, hogy önmagában a technológia nem determinálja a civil társadalom fejlődését; annak hatása az intézményi és normatív környezet függvénye. Amennyiben az alkalmazás átlátható és inkluzív, a digitális platformok növelhetik a társadalmi bizalmat és a demokratikus intézmények legitimációját. Ellenkező esetben a kontroll, marginalizáció és digitális autoritarizmus eszközeivé válhatnak.

Kulcsszavak: Polgári technológia, digitális részvétel, civil társadalom, algoritmikus kormányzás, részvételi demokrácia, megfigyelési rendszerek.

Ahmet Küçük 1971-ben született a törökországi Sivasban. Egyetemi és posztgraduális tanulmányait német nyelv és irodalom szakon végezte, majd szociológiából szerzett doktori fokozatot. Jelenleg adjunktus a Düzce Egyetem Idegen Nyelvek Karán. Kutatási területei közé tartozik a migrációs szociológia, a szociológia filozófiája és a neoliberalizmus. Török és angol nyelven is tanít olyan kurzusokat, mint a Bevezetés a szociológiába, Törökország társadalmi szerkezete és Kutatási módszerek.

Email: ahmetkucuk@duzce.edu.tr

Ahmet Küçük

Digital tools and civic participation: contrasting models of civil empowerment in decidim and china's scs

This study explores how digital technologies mediate the relationship between civil society and state institutions through a comparative analysis of two contrasting platforms: Decidim, a participatory digital infrastructure initiated by the Barcelona City Council, and China's Social Credit System (SCS), an algorithmic governance model aimed at behavioral monitoring and compliance. Both models demonstrate how digital infrastructures can be embedded in radically different institutional environments, enhancing civic agency or enabling state control. The central research question asks: How do digital governance platforms shape civic participation and the autonomy of civil society under democratic and authoritarian regimes? This analysis specifically examines the broader implications for civic autonomy and citizen engagement, rather than focusing solely on the impacts on specific civil society organizations (CSOs) or non-governmental organizations (NGOs). The analysis applies a qualitative comparative methodology using theoretical content analysis and documentary research. It draws on institutional documents, academic sources, and platform design materials to investigate how each system configures citizen-state interaction, transparency, and accountability. A four-dimensional analytical framework—civic engagement, algorithmic transparency, data sovereignty, and sociopolitical outcomes is used to compare the two models.

Decidim illustrates how digital tools can support participatory democracy when embedded within accountable institutions and open governance cultures. It provides citizens with channels for deliberation, decision-making, and co-governance, fostering inclusive civic environments. In contrast, the Social Credit System exemplifies the risks of algorithmic governance when operated within centralized and opaque regimes. It reduces citizen agency to behavioral conformity and embeds state authority into everyday interactions through surveillance and data centralization. The findings indicate that digital tools are not determinative; their effects on civil society depend on broader institutional and normative contexts. When deployed transparently and collaboratively, platforms can enhance civic participation, build public trust, and revitalize democratic institutions. However, without safeguards for civil liberties and inclusive governance, the same tools may reinforce hierarchy, marginalization, and digital authoritarianism.

Keywords: Civic technology, digital participation, civil society, algorithmic governance, participatory democracy, surveillance systems.

Ahmet Küçük was born in Sivas, Turkey, in 1971. He pursued his undergraduate and graduate studies in German Language and Literature and obtained a doctoral degree in Sociology. He is an Assistant Professor at the School of Foreign Languages at Düzce University. His research areas include Migration Sociology, Philosophy of Sociology, and Neoliberalism. He teaches courses such as Introduction to Sociology, Social Structure of Turkey, and Research Methods in Turkish and English.
Email: ahmetkucuk@duzce.edu.tr

CIVIL SZEMLE

LEGYEN ELŐFIZETŐJE
a negyedévente megjelenő
Civil Szemlének!

Előfizetés
Civil Szemle,
Erste Bank: 11600006-00000000-23902934

CIVIL SZEMLE
szerkesztősége

www.civilszemle.hu

Levelezési cím

1137 Budapest, Pozsonyi út 14. II /9.

Kérjük, megrendelését (amely tartalmazza a nevet, postázási címet
és a befizetés igazolását) – a gyorsabb ügyintézés érdekében – küldje be a
civilszemle@gmail.com
email címre